

“ Dilde, fikirde, işte birlik”

Gaspıralı

TURKSOSBİLDER

Uluslararası

Türk Kültür Coğrafyasında

Sosyal Bilimler Dergisi

Cilt-Volume:4 Sayı-Issue: 2 2019

Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi

International Journal of Social Sciences in Turkish Cultural Geography

<p><u>Editör</u></p> <p>Dr. Ümit POLAT</p> <p><u>Editör Yardımcısı</u></p> <p>Dr. Mehmet MUTLU</p> <p><u>Alan Editörleri</u></p> <p>Dr. Hakan AKDAĞ</p> <p>Dr. Metin DENİZ</p> <p>Dr. Savaş KARAGÖZ</p> <p>Dr. Mehmet MUTLU</p> <p>Dr. Rafet AYDIN</p> <p><u>İletişim</u></p> <p>Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Niğde-TÜRKİYE</p> <p>E-posta: turksosbilder@gmail.com</p> <p>Tel: +90 388 225 44 15</p> <p>Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi (TURKSOSBİLDER), yılda iki kez yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.</p> <p>Yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.</p>	<p><u>Editor</u></p> <p>Assist. Prof. Umit POLAT</p> <p><u>Deputy Editor</u></p> <p>Assist. Prof. Mehmet MUTLU</p> <p><u>Field Editors</u></p> <p>Assist. Prof. Hakan AKDAĞ</p> <p>Assist. Prof. Metin DENİZ</p> <p>Assist. Prof. Savaş KARAGÖZ</p> <p>Assist. Prof. Mehmet MUTLU</p> <p>Assist. Prof. Rafet AYDIN</p> <p><u>Contact</u></p> <p>Nigde University, Faculty of Education Nigde-TURKEY</p> <p>E-mail: turksosbilder@gmail.com</p> <p>Phone: +90 388 225 44 15</p> <p>International Journal of Social Sciences at Turkish Cultural Geography (TURKSOSBİLDER) is an international refereed journal published twice a year.</p> <p>The responsibility of the articles lies with the authors.</p>
--	---

YAYIN DANIŞMA KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Tayyip DUMAN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. M. Engin DENİZ	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Suat ÜNLÜ	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Kaya YILDIZ	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Ebulfaz SÜLEYMANLI	Üsküdar Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa KOÇ	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Mücahit KAĞAN	Erzincan Üniversitesi
Prof. Dr. Yavuz ERİŞEN	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. M. Cem ŞAHİN	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. M. Asif YOLDAŞ	Hitit Üniversitesi
Prof. Dr. Nedim BAKIRCI	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Fuat ARICI	Yıldız Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent ALICI	Yıldız Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Savaş KARAGÖZ	Aksaray Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet MUTLU	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Yıldız KIZILABDULLAH	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Alihaydar ŞAR	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan DUMAN	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Sadık Yüksel SIVACI	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Doç. Dr. Abdullah TEMİZKAN	Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem ÇAKIR	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Ethem YEŞİLYURT	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Muammer ERGÜN	Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Tuncay SEVİNDİK	Yıldız Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Raşit KOÇ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Yalçın BAY	Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem ÇAKIR	Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Burhan SAYILIR	Anadolu Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Buket ASLANDAĞ	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Sami ACAR	Gazi Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Ümmügülsüm CANDAĞER	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Yakup DOĞAN	Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi B. Bumin ÖZARSLAN	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi B. Bumin ÖZARSLAN	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Ramazan ALABAŞ	Kastamonu Üniversitesi

HAKEM KURULU / REFEREES BOARD

Prof. Dr. Kaya YILDIZ	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Suat ÜNLÜ	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. M. Engin DENİZ	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Mücahit KAĞAN	Erzincan Üniversitesi
Prof. Dr. Nedim BAKIRCI	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. M. Cem ŞAHİN	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan AKDAĞ	Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet MUTLU	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Yıldız KIZILABDULLAH	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Sadık Yüksel SIVACI	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Doç. Dr. Savaş KARAGÖZ	Aksaray Üniversitesi
Doç. Dr. Metin DENİZ	Bartın Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Tuncay TÜRK BEN	Aksaray Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Ümit POLAT	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi İpek YILDIZ	Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Şahin KIZILABDULLAH	Ankara Üniversitesi

Editörden

Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi yayın hayatına cilt;4, sayı;2 olarak devam etmektedir. Bilimsel bilginin birikimi ve paylaşımının temel araçları hakemli dergilerdir. Bilimsel bir dergi olarak amacımız; eğitim ve sosyal bilimler alanında olduğu kadar, çeşitli disiplinlerin öğretimi ile ilgili kuramsal çalışma ve uygulama alanında bilgi birikimine katkı sağlamak, kuram ve uygulamacıların ürettiği bilgileri, deneyimleri ve uygulamaları okuyucuya ulaştırmaktır.

Dergimizin diğer amacı ise, Türk kültür coğrafyasında eğitim-öğretim ve sosyal konuların ele alınarak; bu bağlamda her türlü sorunu gündeme getirmek, tartışmak ve çözüm önerileri sunmaktır.

Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi editörleri olarak, yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin ve hakemlerin kimliklerini karşılıklı olarak gizli tutulduğu, tarafsız ve bilimsel yayın ilkelerine uygun bir süreçte değerlendirileceğini derginin yayın politikası olarak taahhüt ediyoruz. Dergimiz Türk kültür coğrafyasında eğitim- öğretim ve sosyal bilimler alanında bilimsel bilginin niteliğini geliştirmesi için özellikle genç akademisyen ve araştırmacılar için her zaman bilgilendirici, yönlendirici ve destekleyici dönütler vererek Türk kültür coğrafyasının eğitim ve öğretiminde araştırma ve geliştirme kapasitesinin yükselmesine katkı sağlayacaktır.

Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi olarak, okuyucu, yazar ve hakemlerimize gelecek sayılarda buluşmak dileğiyle saygılarımızı sunarız.

Dr. Ümit POLAT

İÇİNDEKİLER / CONTENT

Şenay MERAL ZEYTİN	Sayfa
Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağıdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi The Relationship of Ceyhun Atuf Kansu's Measles Lament Poetry with Traditional Turkish Laments	99-107
Asiye Çığrı YILDIRIM	Sayfa
Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı The Pioneering Stepsat In Social Realistic Novels: Multiple Perspectives Metafiction In Baraka	108-120
Nihat OYMAN	Sayfa
Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem ve Teknikler New Methods and Techniques In The Context of Research In Barriers In Religion Education	121-135
Birol AKGÜL , Zeynep AYER	Sayfa
Gazetecilik Sektörünün Geleceğine Yönelik Genel Değerlendirme General Evaluation for the Future of Journalism Sector	136-143
Hakan Cırt, Rifat Günday	Sayfa
Ortaöğretim Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları'nın Arka Planı ve Proje Okul Uygulamaları <i>The Background and Project School Applications of Secondary Educational Institutions Applying A Specific Program and Project Based Curriculum</i>	144-151

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi

Şenay MERAL ZEYTİN
Orcid: 0000-0001-5245-3034
meralsenay8@gmail.com

Öz

Türk şiiri, Tanzimat'tan sonra üç kaynaktan beslenir: Batı edebiyatı, halk edebiyatı ve divan edebiyatı. Halk kültürü ve edebiyatına ait unsurlar, Milli Edebiyat ve özellikle de Cumhuriyet döneminde Türk şiiri için önemli bir esin kaynağı olur. Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Kutsi Tecer, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Faruk Nafiz Çamlıbel, Cahit Külebi başta olmak üzere çok sayıda şairimiz şiirlerinde halk şiirinden geniş ölçüde yararlanır. Cumhuriyet dönemi şairlerimizden Ceyhun Atuf Kansu da bu kaynaktan beslenenlerdendir. Anadolu'nun pek çok köyünde çocuk doktoru olarak çalışan Kansu, halkın yaşam şartlarından etkilendiği gibi pek çok şiirinde de halk şiirinin türkü, destan, ninni, ağıt gibi halk şiiri nazım şekil ve türlerinden yararlanır. Şiirlerinde Halk edebiyatına ait motiflerin ve "Tahir ile Zühre, Ferhat ile Şirin, Kerem ile Aslı" gibi hikâyelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülür. Kansu; "Ali'nin Süt Şişesi", "Sele Gitmiş Küçük Kıza Ağıt", "Kamyon Çarpmış Çocuğa Ağıt" ve "Kızamuk Ağdı" şiirlerinde ağıt türünün özelliklerine yer verir. Bu makalede, Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" şiiri üzerinde durularak; bu şiirin geleneksel Türk ağıtlarıyla olan ilişkisi saptanmaya çalışılmıştır. Bu saptamalar yapılırken; geleneksel Türk ağıtlarıyla ilgili, Ceyhun Atuf Kansu'nun hayatı ve edebi kişiliği ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir. Ceyhun Atuf Kansu'nun mesleğinin (çocuk doktoru) şiirleri üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Ceyhun Atuf Kansu, Kızamuk Ağdı, Şiir, Ağıt, Geleneksel Türk Ağıtları

The Relationship of Ceyhun Atuf Kansu's Measles Lament Poetry with Traditional Turkish Laments

Abstract

After the Tanzimat, Turkish poetry is fed from three sources: Western literature, folk literature and divan literature. The elements of folk culture and literature become an important source of inspiration for National Literature and especially Turkish poetry in the Republican period. Many poets, including Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Kutsi Tecer, Bedri Rahmi Eyuboglu, Faruk Nafiz Camlibel, Cahit Kulebi, benefit greatly from folk poetry. Ceyhun Atuf Kansu, one of our Republican poets, is one of those who feed from this source. Working as a pediatrician in many villages in Anatolia, Kansu is influenced by the living conditions of the people, and in many of his poems, folk poetry such as folk songs, epics, lullabies and lament make use of verse forms and genres. In his poems, it is seen that motifs belonging to folk literature and stories such as ir Tahir and Zühre, Ferhat and Şirin, Kerem and Aslı "are used extensively. Kansu; "Ali's Milk Bottle", "Sad Little Girl Lament", "Truck Bumped Child Lament" and "Rubella Agha" include the characteristics of the type of lament.

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

In this article, Ceyhun Atuf Kansu's poem üzerinde emphasis; the relationship between this poem and traditional Turkish laments was tried to be determined. While making these determinations; information about traditional Turkish mourners, life and literary personality of Ceyhun Atuf Kansu. The effect of Ceyhun Atuf Kansu on his poetry was examined.

Key Words: Ceyhun Atuf Kansu, Measles Lament, Poetry, Lament, Traditional Turkish Laments

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi

Giriş

Türk edebiyatında 1860'tan sonra başlayan yeni şiir anlayışı, eski şiiri eleştirmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Türk edebiyatı, ilk günlerinden bu zamana değin yeni konular ve yöntemlerle birikerek ilerlemiş ve ilerlemeye de devam etmektedir. Hiçbir edebi ürün, kendisinden öncekilerden tam anlamıyla dışarıda değerlendirilemez.

Modern şiire öncülük eden 1876 sonrası şairler, yeni anlayış ve temalarla şiiri kendi benliklerinden geçirerek zenginleştirirler. Soyuttan somuta doğru giden şiir, hayatın içinden hemen hemen her alanı içine almaya başlar. Bu değişim ve zenginleşmede şairler yaşadıkları çağın özelliklerini şiirlerine aldıkları gibi halk edebiyatının motiflerine de sıklıkla yer vermişlerdir.

Halk kültüründen ve halk şiirinden yararlanan Cumhuriyet şiiri, zengin bir kaynağa sahiptir. Bu zengin kaynağın etkisi Cumhuriyet dönemi şairlerinin eserlerinde oldukça fazla hissedilmektedir. Özellikle halk şiirinden etkilenen Cumhuriyet dönemi şairlerimiz, şiirlerinde halk şiiri nazım türlerinden ağıt ve ninniyi birtakım yeniliklerle kullanmışlardır. Cumhuriyet dönemi şairleri, halk edebiyatının dil ve anlatım özelliklerini, kendilerine özgü temalar ve lirizmi kullanarak değişik bir şiir yapısı oluşturmuşlardır.

Cumhuriyet dönemi şairlerimizden Ceyhun Atuf Kansu (1919 – 1978) bir edebî topluluğa bağlı olmadan, yaşantısıyla birebir örtüşen unsurları dizelerine yansıtırken halk edebiyatının özelliklerini de çokça kullanmıştır. Şiirlerinde evrensel bir insan sevgisinin vermiş olduğu duyarlılık oldukça fazla hissedilir. Özellikle çocuklar üzerine yazdığı şiirlerinde bu duyarlılığı görmek mümkündür. Ceyhun Atuf Kansu şiirlerini sosyal fayda amacını ön planda tutarak kaleme almış bir hekim ve şairdir. Mesleğinin vermiş olduğu tecrübeleri şiirlerine aktarırken, halkın içinde yer alarak doğrudan gözlemlerde bulunabilmenin vermiş olduğu olumlu katkıları, halk edebiyatı ürünleri ile birleştirmiştir.

Ceyhun Atuf Kansu'nun eserleri yaşamdan beslenen ve yaşama hizmet eden eserlerdir. Şairin şiirleri; kimi zaman bir eğitim aracı, kimi zaman toplumsal düzene bir eleştiri, kimi zaman da yitirilmişliklere karşı yakılan bir ağıt olmuştur. "Sele Gitmiş Küçük Kıza Ağıt" şiirinde yoksul bir ailenin çocuğu olan Sedef'in sel sularına kapılarak ölümü ele alınır.

Henüz bir buçuk yaşındayken annesini kaybeden Kansu, ölüm acısıyla erken tanışmış ve şiirlerinde ölüm temini "ben" çerçevesinde işlemiştir. Birçok şiirde çocuk ölümlerini işleyen şairin özellikle "Kara Dumanlı Ölüm", "Kamyon Çarpmış Çocuğa Ağıt", "Tabanca", "Babalar ve çocuklar" ve "Sele Gitmiş Küçük Kıza Ağıt" gibi şiirlerinde çocuk ve ölüm karşılığı üzerinde durduğu görülmektedir. Kansu, ölüm kavramını çiçeklerden ve meyvelerden faydalanarak işler. Çocuk bazen gül, bazen de böğürtlen ve salkım söğüttür. Onun yaşama sevincini ifade etmek için de karanfil, vişne, elma, ayva, papatya, kiraz ve iğde gibi ifadeler kullanır. Halk şiirlerindeki ağıtlarda ise bu şekil sembolik ifadelere yer verilmeyerek doğrudan ölüm acısı üzerinde durulur ve ölen kişinin iyi yönleri dile getirilir.

Çocukları Anadolu'nun zorlu koşullarında korumaya çalışan Kansu, her fırsatta onları koruma içgüdüyle hareket eder. Bir hekim olarak çocuk ölümlerine şahit olan şair, bu acıyı "Erzurumlu İmdat" şiirinde annelerin ağıtlarıyla vermeye çalışır. Halk edebiyatının nazım biçimlerinden olan ağıt,

Ceyhun Atuf Kansu'nun “Kızamuk Ağdı” Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

Cumhuriyet dönemi şairlerinden Atatürkçü bir aydın, hekim bir şair olan Ceyhun Atuf Kansu'nun şiirlerinde dikkati çekmektedir.

Geleneksel Türk Ağıtlarına Toplu Bir Bakış

Sözlüklerde “Ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını veya büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı, sagu, mersiye, ağlama, gelin olan bir kızın arkasından meziyetlerini sayıp dökerek ağlama” (Türk Dil Kurumu, 1988) biçiminde tanımlanan ağıt, anonim olarak nitelendirilen diğer halk kültürü ürünlerinde görüldüğü gibi, ölüm, felaket ya da ayrılık olayını gören, yaşayan, duyan sanatçı kişi veya kişilerce dile getirilerek bir ilk söyleyene sahip olmuş, ilk söylendiğinde söyleyeni yahut söyleyenleri bilinen ağıt ya da ağıtlar ağızdan ağza, dilden dile aktararak zamanla ilk söyleyicileri unutulmuş ve o kültürü yaşayan halkın kabulleri arasında yerini alarak anonimleşmiştir (Kocak & Yakıcı). Ali Şir Nevaî, ağıt kelimesini, ‘ağlama, mersiye, ölü için yazılan şey’ olarak tanımlar. (Bali, 1997)

Ağıtlar, söz ve ezgi ile bir araya getirilerek söylenen şiirler olmakla birlikte, aynı zamanda hikâyeli şiirlerdir. Pek çok ağıtın halk arasında yaşayan bir hikâyesi mevcuttur.

Yaşı ve cinsiyeti ne olursa olsun yeteneği ve ilgisi olan, Türkçe konuşan her insan, bir ölüm, felaket ve ayrılığın ardından ağıt söyleyebilmiştir. Bu durum, zamanla Türk kültürü içinde sistemli bir ağıt söyleme geleneğinin oluşmasını sağlamış ve ağıt söyleyiciler yetiştirmiştir. “Ağıt söyleme” deyimini bu gelenek içinde ağıtın söylendiği coğrafya ve topluluklara göre “ağıt yakma”, “ağıt düzme”, “ağıt tutturma” vb. deyimlerle karşılık bulmuştur. Türk kültür tarihinde ağıt söylemenin önemli bir yeri vardır. Türklerin ritüelleri olarak kabul edilen ve sığır(av), şölen(kurban) ve yağ(yas) adı verilen üç törenden biri yani yağ töreni ağıt söyleme töreni olarak bilinmektedir (Kocak & Yakıcı). Türk kültüründe ölen kişinin ardından gerçekleştirilen bu törenler bir görev olarak bilinmiş ve ağıtlar da bu görevlerin bir parçası olmuştur.

Adına ilk kez Orhun Yazıtları’nda rastlanılan yağlar, ölümler için yapılan genel dinî törenlerdir. Ziya Gökalp, bu törenin “yüce adamların” ölümlerinde yapıldığını bildirmekte ise de Fuat Köprülü’nün çeşitli kaynaklardan derlediği bilgiler, yalnız büyük adamların ölümlerinde değil, ölen her kişi için yağ yapıldığını göstermektedir (Dizdaroğlu, 1968). Yağ adı verilen bu mâtem ya da yas törenlerinde “Ölen vücut bir çadıra konur, önce yakın akrabası türlü kurbanlar keserek bir çadırın önüne dizerlerdi. Sonra ağlayıcılar, matemcilerle birlikte atlara biner ve çadırın çevresinde yedi defa dönerlerdi. Beğler, atlarını yorarlar, kaygı onları zayıflatır, yüzleri safran sürülmüş gibi sararırdı. Kurtlar gibi ağlaşır, yakalarını yırtar, ağlamaktan sesleri kısılır, gözleri yaşlarla örtülürdü (Banarlı’dan, (Şimşek, 1993)).

Türklerde şu an için bilinen ilk ağıt örneklerine Çin kaynaklarında rastlanmaktadır. Milattan önce 2. yüzyılda Hunlar, bir kısım topraklarını Çinlilere kaptırınca üzüntülerini ağıtlarla dile getirmiştir. Bu ağıtın bir dördünlüğünün günümüz Türkçesiyle söylenişi şöyledir:

“ Yen-çi-şan dağımı yitirdik

Kadınlarımızın güzelliğini aldılar

Si-lan-şan yaylasını yitirdik

Hayvanlarımızı üretecek yeri aldılar” (Banarlı, 1971, s. 45)

Ağıt, ilk şiir türleri içinde “sagu” olarak ifade edilmiştir. Günümüz kaynaklarında yer alan en eski sagu metni ise, Milat öncesi asırlarda yaşamış olan Saka(İskit) kahramanı Alp Er Tonga’ya aittir. İlk dördünlüğü günümüzde;

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

“Alp Er Tonga öldü mü
Isız acun kaldı mı
Ödleک öcün aldı mı
İmdi yürek yırtılır”

biçiminde söylenen bu ağıt metni Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lügati't-Türk'ünde yer almaktadır (Kocak & Yakıcı)

Elçin, ağıtlarla ilgili olarak; sanat seviyesine ulaşmamış ağıtlarla halk şairlerinin ağıtları olmak üzere bir tasnif yapar. Halk şairlerinin ağıtları, oldukça uzun manzumeler olup, çoklukla ölüm haberinin duyulması anında veya sonunda yazılmışlardır. İster sanat seviyesine ulaşmamış, ister ferdiyet kazanmış olsun, bütün ağıtlarda epik ve dramatik olmak üzere iki unsur iç içe yaşamaktadır. Şair veya adını bilmediğimiz şahıs, zaman-mekân çerçevesinde ölenle, onunla az çok ilgili vakaları göze çarpıcı bilgi ile destan havası içinde hikâye eder. Bundan sonra ailede veya cemiyette bıraktığı boşluğun tasvirî bir dram unsuru ile başlayıp düğümlenir (*Elçin, 1990*). Bu tasviri dram unsurları kimi zaman ağıt yakmayı görev edinmiş kişilerce para veya bahşişle ısmarlama olarak; kimi zaman da bunu içinden gelerek yapan kişilerce ölen kişilerin hayatları göz önüne alınarak tablo edilir ve ağıt biçimini alır.

Anadolu'da ağıt, genelde kadınlar arasında yakılır. Ölüm ağıtını erkeklerin yakmamasının birinci nedeni; erkeklerin acılarını seslerle, mimiklerle davranışlarla ve ağlama ile ifade etmelerinin 'tabu' olmasıdır. Geleneksel ataerkil topluluklarda, erkeklerin hiyerarşik olarak kadınların üzerinde yer alması, erkeklerin geleneksel davranış stratejileri aracılığıyla otoritelerini korumalarını gerektirir. Bu topluluklarda erkeklerin gülme, ağlama, korkma hislerini müzik, söz, mimik, gözyaşı gibi iletişim biçimleriyle dile getirmesi zayıflık olarak kabul edilir ve tabudur. Hatta tutucu çevrelerde, çocuğunu eline alıp sevme gibi erkeğin iç dünyasını ele verebileceği düşünülen tüm davranışlar, otorite sarsıcı olarak görüldüğü için toplum tarafından sansüre uğratılmaktadır. Zaten bir Anadolu atasözü olan 'Erkekler ağlamaz.' sözünden, ataerkil topluluklara ait otorite geliştirme stratejisinin önemli bir parçası olan 'ağlama tabusu' dolaylı olarak anlaşılmaktadır. Ölüm ağıtlarını yalnızca kadınların yakmasının, toplum tarafından erkeklere konulmuş olan ağlama tabusu ile ilgili olduğu, İzmir Bademler köyü yerlileri ile yapılan görüşmelerde de onanmıştır. Ölüm ağıtlarını kadınların yakmasının ikinci bir nedeni de, tahmin edileceği gibi kadınların daha melankolik olması ve ölüm olayını erkekler kadar metanetle karşılayamamalarıdır (Mustan Dönmez, 2008). İçlerinde bir hikâye barındırırken şiir formunda oluşturulmuş olan ağıtlar, çoğunlukla bir ezgiyle söylenir.

“Ağıt ezgileri, söyleyicilerin müzikal hafızalarında eskiden kalan ve yerel karakter taşıyan melodi kalıplarının üzerine bina edilir. Ağıtçılar, bu ezgi kalıpları ile söz unsurunu birleştirerek, özel ağıt icrasını gerçekleştirirler. Ağıtlarda ilgili bölgeye, yöreye ait ritim, melodi kalıpları ile yerel ağız özellikleri, yöresel tavır ve üslup ile ağıtçının bireysel üslubu, tavrı bir aradadır. Çoğunlukta olan serbest üsluplu ağıtlar, Türk halk müziğinin uzun hava formu içinde değerlendirilebilir” (Feyzioğlu, 2010).

Geleneksel Türk ağıtları görüldüğü gibi; bilinen ilk ağıt örneğiyle milattan önce 2. yüzyılda başlar. İlk örneğinin verildiği günden beri de her dönemde varlığını gördüğümüz ağıt; Türk kültürünün bir simgesidir. Türklerde ölüye duyulan saygı, ölünün arkasından söylenen ağıtlarda da hissedilmiştir. Anonim halk edebiyatında özel bir yere sahip olan ağıt, ilerleyen dönemlerde de şairlerin şiirlerinde var olmuştur.

Ceyhun Atuf Kansu ve Kızamuk Ağdı

Ceyhun Atuf Kansu'nun Hayatı ve Edebi Kişiliği

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağdılarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

7 Aralık 1919'da İstanbul Bostancı'da dünyaya gelen Ceyhun Atuf Kansu, henüz bir buçuk yaşındayken annesinin ölümü üzerine Ankara'da bulunan babası Nafi Atuf'un yanına gönderilir. Böylece onun çocukluğu Kurtuluş Savaşı'nın önemli merkezlerinden olan Ankara'da geçer. O dönemin Ankara'sı ile ilgili zihninde kalan "devrimi, halkı ve doğası" olur (Kansu, Yaşantım, 1978a, s. 5).

İlkokulu Ankara'da, ortaokulu ve liseyi ise İstanbul'da yatılı olarak okuyan Kansu'nun şairliğinin ilk belirtileri, lise yıllarında arkadaşlarıyla birlikte çıkardığı Filiz dergisinde yayımladığı "Bahar Rüzgârı" şiiriyle ortaya çıkar. Bu şiirle onun sanatçı kimliği ve sanata bakışı şekillenir. Yıllar sonra Türk edebiyatında önemli bir yer tutacak olan Sakarya Meydan Savaşı adlı şiir kitabının da zihninde şekillenmesi bu yıllara rastlar. 1938 yılında kazandığı İstanbul Tıp Fakültesi'nde okurken de yazmaya devam eden Kansu'nun kendi ifadesiyle ulusçu kimliği bu dönemde oluşmaya başlar (Erkal, 1998, s. 25-26).

Lise yıllarında başladığı Anadolu insanına sahip çıkma fikri, hayatının son dönemlerine kadar sürdüren Kansu, Cumhuriyet'e ve Atatürk'e bağlı bir şairdir. Popülizmden uzak bir şekilde Atatürk'ü ve onun yaptıklarını halka anlatarak hayatının sonuna kadar bu mücadeleyi verir. Sanatçı kimliğinin oluşmasında etkili olan Turhal'a kendi isteğiyle çocuk hekimi olarak gitmesi, Anadolu'ya kaçıştan başka bir şey değildir. Ona göre Ankara, Atatürk duyarlılığını kaybetmiştir. Hem şair hem de çocuk hekimi olan Kansu, gösterişten uzak ve mazbut bir hayat yaşamayı tercih eder. Hekimliği, insanları ve özellikle de çocukları daha yakından tanıma fırsatı sağlarken; aydın kimliği de Atatürk'ü anlamasına vesile olur. Bu özellikler, onu çağdaşı birçok şairden ayırır (Aydemir, 2014).

Kansu'nun fikirlerinde başta Yunus Emre olmak üzere Anadolu'nun kültür ve manevi hayatında etkili olan isimlerin etkili olduğu görülür. Pir Sultan, Hacı Bektaş-ı Veli ve Köroğlu gibi haksızlığa başkaldırının isimler, onun şiirlerinde görülür. Bu isimlerin dışında Tevfik Fikret, Ziya Gökalp, Mehmet Akif ve Ömer Seyfettin'in de etkisinde kaldığı görülmektedir. Üniversite sıralarında beğenerek takip ettiği Ahmet Muhip Dıranas ve Cahit Sıtkı Tarancı'nın dışında Cahit Külebi'yi de sonradan tanır.

Çocuk hekimi sıfatıyla halkla iç içe yaşayan ve Anadolu insanının güvenini ve sevgisini kazanan Kansu, Atatürk ilkelerine gönülden bağlıdır. Özellikle "Halkçılık" ilkesini benimser ve hayatının gayesi yapar. Eserlerinde halktan ve onun sorunlarından sıkça bahsetmesi bu sebeptendir. Onun halkçılığı; eşit toprak dağılımı, halkın eğitimi, demokratik yönetim ve sanayide ilerleme gibi konulara dayanmaktadır. Halkı tanıyamamış birtakım aydınların kendini halkçı olarak göstermesi, Kansu'yu halkla iç içe yaşamaya sevk eder. Zira halkı tanımak; ancak onu anlamakla ve oradan beslenmekle mümkündür (Kansu, Halk kaynağı, 1972, s. 3-4)

Kansu'nun insana bakışı, belli kalıpların içerisine girerek yaşayan insanlardan ibaret değildir. O, hiçbir ayırım yapmaksızın adı, kimliği, dini ne olursa olsun haksızlığa uğrayan herkesin yanında olmuştur. Dünya kardeşliğinden yola çıkarak Latin Amerika ülkeleri ve Vietnam gibi mağduriyet yaşamış insanlara ve özellikle de çocuklara üzülmemektedir.

Hem düzyazı hem de şiir alanında birçok eser veren Kansu'nun daha çok şiirleriyle ön plâna çıktığı görülür. Bir Çocuk Bahçesinde (1941) adını taşıyan ilk şiir kitabında, çocukluğa özlem, anne ve vatan sevgisi gibi temalar yer alır. Henüz Tıp Fakültesi'nde öğrenciyken yayımladığı Bağbozumu Sofrası'nda (1944) çocuk temasının yanı sıra yaşama sevinci de ön plâna çıkar. Tabiat, çocuk ve yurt sevgisinin dile getirildiği bu eserlerden sonra mesnevi tarzında yazılmış Çocuk Gemisi (1946) adlı eserinde sosyal konulara ağırlık verdiği görülür. (Aydemir, 2014)

Kansu'nun bundan sonraki şiir kitaplarında sosyal meselelerin ağırlık kazandığı görülür. İnsanın realist bir tarzda anlatıldığı Bağımsızlık Gülü (1965) adlı eser, artık düşüncelerin fiiliyata geçtiği ve Atatürk gerçeğinin işlendiği şiirlerden oluşur. Türk edebiyatı içerisinde farklı bir yere sahip olan Sakarya Meydan Savaşı'nda

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağtlarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

(1970), Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşananların perde arkası bir destan havasıyla dile getirilir. Son şiir kitabı *Buğday, Kadın, Gül ve Gökyüzü*'nde (1970) var olma mücadelesinden başarıyla çıkmış bir milletin savaş sonrasındaki hayatı, kalkınmışlığı ve aşkları egzotik bir şekilde işlenir (Erkal, 1998, s. 73-74).

Kansu'nun sanat anlayışı, üç temel unsur üzerine inşa edilmiştir. İlki, bütün güzellikleri içine alan şiir; ikincisi, Atatürk sevgisine bağlantılı olarak ortaya çıkan vatan sevgisi; üçüncüsü ise çocuk ve dolayısıyla insandır. Bu üç unsur Atuf'u sevginin şairi yapar (Erişen, Nisan 1978, s. 21).

Ceyhun Atuf Kansu çağdaşı Cahit Külebi gibi "halk", "doğa"yı ve "insan"ı şiirinin özü olarak görmüş, halkçı ve Atatürkçü görüşle halk şiiri geleneğinde şiirler yazmıştır. Garip Hareketi'nin başladığı yıllarda (1930'lu yılların sonu) bu hareketin dışında kalarak Anadolu milliyetçiliği çerçevesinde şiirler yazan Ceyhun Atuf Kansu, 1945'li yıllardan sonra toplumcu-gerçekçi şairler kuşağı (kırk kuşağı) arasına katılmıştır (Gözütok, s. 1-18).

Kızamuk Ağdı

"Kızamuk Ağdı" Ceyhun Atuf Kansu'nun anonim halk şiirinin yaygın nazım türlerinden biri olan ağıtın özelliklerini taşıyan şiirlerinden biridir. Kansu, Turhal'da çocuk hekimi olarak görev yaparken bir kış günü kızamık salgını baş gösterir. Kansu, çıkan bu salgınla bir hekim olarak mücadele etmeye çalışır; ancak çocuk ölümlerine engel olamaz. Sadece bir köyde yirmi üç çocuğun ölmesi üzerine derinden etkilenen şair "Kızamuk Ağdı" şiirini yazar.

Kızamuk Ağdı toplumcu değil ama toplumsal gerçekçi bir şiir. Buna milli realist bir manzume de denebilir. Milletın hayatından acı bir sahneyi olduğu gibi bir hekimin duygularını da katmasıyla aktarılmıştır (Kolcu, Kasım 2000, s. 107).

Şiirde Anadolu köylüsünün yaşadığı zor şartlar ve kızamığa kurban giden çocukların yitirilişi bir ağıt şeklinde dile getirilir. Şiirin öznesi, gamlı, donuk kış güneşidir. Gamlı, donuk kış güneşinin gözlemleriyle yaşananları takip ederiz. Ölüm, bir kış günü, her tarafı karla örtülü olan bu köyde gezinmektedir. Hastalıktan ve ölümden haberi bile olmayan çocuklar, yere düşmüş bir gül gibi solmakta, yok olmaktadır. Yüzlerinde gelincikler açan bu çocukların tertemiz bakışı, şairi hüzne yöneltmiş ve geleneksel halk ağıtlarında hissettiğimiz hüznler gibi bu hüznü dizelerine dökmüştür. Hem bir hekim hem bir insan ve hem de bir şair olarak yüreği en derin yerinden sarsılmış, bir şey yapamamanın o anlatılmaz ağırlığını hissetmiştir.

Şiirin imgelediği konu basittir. Bu yoksul Anadolu köyünde kızamık salgını, yirmi üç çocuğu alıp götürmüştür. Bir hekim olarak şair, bu ölümlere tanıklık etmiştir. Fakat konuşan özne güneştir. Onun gözlemleriyle olayları takip ederiz. Buna göre donuk kış güneşi köyleri, yolları, dağları ısıtmaya çalışırken uzakta bir köy görmüştür. Köy kar altındadır. Damların altında çocuklar kızamık dökmektedir. Tanıdıkları arasında Alilerin kızı Emine, Yusuf'ların Kadir, onun emmisinin Durdu vardır. Hepsi de peş peşe ölürlür. Toplam yirmi üç çocuk bu hastalıktan vefat eder. Kişileştirilen güneş hem anlatıcı olarak hem de insan yüreği taşıyan figür olarak resmedilir. Şair son bölümü güneşin sorumlulardan, köyü bu halde bırakanlardan hesap sormaya çalıştığı dizelerden meydana gelir. Bu durumdan aydınlar, öğretmenler, hekimler sorumludur. Fakat köylünün yanında olması gereken bu insanlar uzaktadır. Şair burada köyüne yol, su, elektrik, sağlık, eğitim ve öteki hizmetleri götüremeyen devlet yetkililerini suçlar. Yirmi üç cana sebebiyet veren kızamık salgınının sorumlusu olarak gördüğü insanlardan bir ses seda yoktur (Kolcu, Kasım 2000).

Şiirin son öbeği güneşin yaktığı bu ağdın en acıklı kısmıdır:

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

"İkindiye doğru bırakıp kendimi
Bu küçük mezarların üstüne.
Bilmeyeceksiniz, perişan, çaresiz halimi
Gül diyeceğim, gül dereceğim gül üstüne.
Yol kıyısında yirmi üç çocuğun mezarı
Ah diyeceğim, ah dökeceğim yol üstüne."¹

Bu şiirde gördüğümüz ağıt; halkımızın tarih boyunca yüz yüze kaldığı felaketlerden biri olan hastalıklardan kırılma temasını işler. Kızamık, veba, kolera, verem, çiçek ve menenjit gibi hastalıklar insanlarımızı toplu ölümlere götürmüş nice trajedilerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Şiirin zamanı yakın geçmiştir. Öğretmenin, hekimin, devlet hizmetlerinin götürülmesinin mümkün olduğu bir zamana aittir. Şair sözünü güneşe emanet ederek hem söyleminden doğrudan doğruya sorumlu olmadığını ifade etmek istemiş hem de kış günü bir ısı, ışık kaynağı ve hayatın tanığı olarak bu metaforu kullanmıştır.

Geleneksel ağıtlarımızın içerisinde çocuk ölümleri için yazılanları incelediğimiz zaman Kızamuk Ağdı'ndaki gibi metafor kullanılmadığını görüyoruz. Geleneksel ağıtlarımızda daha çok evladını yitiren annelerin acıları kendi ağızlarından dile getirilmiştir. Bu ağıtlar, annelerin evlatlarının güzelliklerini ifade etmesi ve ardından da başlarına gelen felaketleri, çektikleri acıları dile getirmeleri şeklindedir. Bu acılar çoğunlukla; yavruların ırmağa kapılıp ölümü, annelerin yavrularından mahrum kalması (uzaklık), yavruların bir yerden düşerek ölmesi ve hayvanlar tarafından katledilmesi şeklindedir. Geleneksel ağıtlarımız içerisinde çocuklar için yazılanlarda sosyal ifadeler yer verildiği görülmez.

Kızamuk Ağdı'nda Ceyhun Atuf Kansu; kızamık hastalığı nedeniyle yaşanan ölümlerden duyduğu acıyı geleneksel ağıtlarımızda olmayan bir ifade tarzı ile anlatmıştır. Şair; hem hekim olarak görev yaptığı bu yerde ölümlerin önüne geçememekten hem de aydın insanların ve devletin bu ölümleri önlemek için bir çaba sarf etmemesinden derin üzüntü duymaktadır. Bu üzüntü geleneklerimizde var olan "ölen kişilerin ardından ağıt söyleme" şeklinde dışa vurulmuştur. Fakat geleneksel ağıtlarımız; içinde buldukları dönemin aydınlarını ve devletini ölümlerden sorumlu tutmaz. Bu sosyal bilinç geleneksel ağıtlarımızda bulunmaz. Kızamuk Ağdı; şairin sosyal bilinci ve güneş metaforunu kullanarak geleneklerimizde yer alan ağıtlara farklı bir soluk katarak kaleme aldığı bir şiirdir.

Sonuç

Kansu, Türk edebiyatı içerisinde herhangi bir edebî topluluğa bağlı kalmadan gerek düzyazılarında gerekse şiirlerinde Anadolu'yu anlatmayı ve Anadolu ruhuna sinmeyi amaçlamış Cumhuriyet dönemi sanatçılarından. Şiir yazmaya başladığı 1940'lı yıllardan ölümüne kadar bir halk ozanı olarak kalma çabasını sürdürür. Bu ozanlık onun şiirlerine, halk kültürünün öğelerinin sinmesini sağlamış ve geleneksel halk edebiyatı unsurlarımızdan ağıt türüne yöneltmiştir.

Ceyhun Atuf Kansu ağıt şeklinde kaleme aldığı üç şiirinde de hissettiklerini bütün samimiyeti ile kaleme almış bir şairdir. Hekim olmasından dolayı halkın içerisinde yaşayarak onların acılarına, sevinçlerine ortak olma fırsatı bulmuştur. Mesleğinin vermiş olduğu avantajları kullanarak çok iyi gözlemlerde bulunmuş ve bu gözlemlerini halk şiiri motiflerini kullanarak dile getirmiştir.

¹ (Kansu, *Tüm Şiirleri 1 (Bir Çocuk Bahçesinde, Bağ Bozumu Sofrası, Çocuklar Gemisi, Yanık Hava, Haziran Defteri, Yurdumdan)*, 1978), s.211.

Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamuk Ağdı" Şiirinin Geleneksel Türk Ağıtlarıyla Olan İlişkisi Şenay MERAL ZEYTİN

Kansu'nun en büyük mücadelesi, çiçek olarak gördüğü çocuğu ölümün acımasız ve soğuk pençesinden kurtarmaktır. Anadolu'da var olan gerçek; sefalet, hastalık ve ölümdür. Hemen bütün şiirlerinde bu gerçeği yansıtmaya çalışan Kansu, geleneksel ağıtlarımızdan da faydalanmıştır. Kızamuk Ağdı şiirinde de salgın hastalığın çocukları sürüklediği ölüm, geleneksel Türk ağıtlarındaki gibi acı, üzüntü ve sitem dolu ifadelerle verilmiştir. Geleneksel Türk ağıtlarında görülen, ölenin ardından methiyeler dizmekten ziyade Kansu, sosyal tenkite çoğunlukla yer vermiştir. Kansu'nun Kızamuk Ağdı'nda tenkit ve edebî sanatlara rastlanırken geleneksel Türk ağıtlarında bu özellikler pek fazla yer almaz.

Ceyhun Atuf Kansu halktan biri olup halkı anlatmış memleketçi bir şairdir. Çocuklara duyduğu sevgi şiirlerinde yeşermiş ve adeta her çocuğu ailesinden biri gibi görüp sevgisini kaleminden akıtmıştır. Çocukların acıları, Kansu'nun şiirlerinde ağıtlara dönmüş olsa bile hemen hemen her şiirinin sonunda umut boy vermektedir.

Ceyhun Atuf Kansu'nun “Kızamuk Ağdı” Şiirinin Geleneksel Türk Ağdılarıyla Olan İlişkisi
Şenay MERAL ZEYTİN

Kaynaklar

- Aktaş, H. (2012). Klasik ve Modern Türk Şiirinde Anne ve Çocuk İmgesi, *İdil Sanat ve Dil Dergisi, Cilt 1, Sayı 4*, s.126-144.
- Aydemir, M. (2014). Ceyhun Atuf Kansu'nun Şiir Sanatı ve Şiirinde Çocuk, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED](51)*, s.211-228.
- Bali, M. (1997). *Ağıtlar*, Türkiye: T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* (Cilt 1), İstanbul.
- Dizdaroğlu, H. (1968, Aralık). Halk Şiirinde Türler, *Türk Dili-Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*, s.107.
- Elçin, Ş. (1990). *Türkiye Türkçesinde Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Erişen, S. (Nisan 1978). *Ceyhun Atuf Kansu için*, Ilgaz, No. 199.
- Erkal, M. (1998). *Ceyhun Atuf Kansu, hayatı, eserleri ve şiirlerinin tema bakımından incelenmesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayımlanmamış doktora tezi, Erzurum.
- Feyzioğlu, N. (2010). Gelin Ağıtları Üzerine Bir Değerlendirme, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi (TAED), Sayı 43*, s.73-92.
- Gözütok, T. (tarih yok). Ceyhun Atuf Kansu'nun Şiirlerinde "Anadolu", s. 751-768.
- Kansu, C. A. (1972). *Halk kaynağı*, Şubat: Ilgaz, No. 125.
- Kansu, C. A. (1978). *Tüm Şiirleri 1 (Bir Çocuk Bahçesinde, Bağ Bozumu Sofrası, Çocuklar Gemisi, Yanık Hava, Haziran Defteri, Yurdumdan)*, Türkiye İş Bankası, Ankara.
- Kansu, C. A. (1978a). *Yaşantım*, Ilgaz, No.199.
- Kansu, C. A. (1991). *Güneş Salkımı*, Bilgi, Ankara.
- Kocak, A., & Yakıcı, A. (2005). Türklerde Ağıt Geleneği ve Burdur Ağıtlarının Bu Gelenek İçindeki Yeri, *Birinci Burdur Sempozyumu, 16-19 Kasım, Cilt 2, s.234*, Burdur.
- Kolcu, A. İ. (Kasım 2000). *Cumhuriyet Edebiyatı, Şiir*, Cilt 1, Salkımsöğüt.
- Mustan Dönmez, B. (2008, Mayıs). Müziksel İletişim Biçimi Olarak ‘Anadolu Ölüm Ağıtları’, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 32*, s.139-148.
- Şimşek, E. (1993). *Kadirli ve Osmaniye Ağıtları*, Antakya.
- Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe Sözlük 1* (Cilt Yeni Baskı). Ankara.

Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı

Asiye Çığrı Yıldırım
Orcid: 0000-0002-9891-6484
cigriasiye@gmail.com

Öz

1970'lerde roman yazmaya başlayan Burhan Günel, kendisini toplumcu gerçekçi çizgide ürün veren bir yazar olarak görür ve toplumcu anlayış içinde bireyi ihmal etmeyen gerçekçi anlayışla hareket eder. Çünkü birey ve toplum ilişkisinin birbirini yaratan zorunlu birlikteliğinin farkındadır. On yedi romanın dışında, on altı hikâye kitabı, iki inceleme kitabı, gezi ve anıların toplamından oluşan bir gezi kitabı, dokuz adet çocuk romanı ve hikâye kitabı, iki şiir kitabı bulunmaktadır. Bunların dışına farklı konularda kaleme aldığı birçok makale, radyo oyununu yazmış dergicilik ve editörlük sahasında da edebiyatın gelişimine katkıda bulunmuştur.

Bu çalışmanın zeminini, yazarın, 1974-1990 yılları arasına yayılan bir süreçte kaleme aldığı ve 1991 yılında yayımlanan Baraka romanı oluşturmaktadır. Romanın konusu; Türkiye'deki bir Amerikan üssüne (İncirlik) atanan Subay Burhan G.nin bekâr subaylarla birlikte yatakhane olarak kullandığı barakanın merkezde yer aldığı ilişkiler ağı ve her bir roman kişinin kendi hikâyesinin anlatıcısı olduğu, geçmişe ait kesitler oluşturur.

Baraka, içeriği ve kurgusuyla olduğu kadar anlatımıyla da farklı bir yapıttır. Buradaki farklılık, metinde başvurulan anlatım yöntemlerinin çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada Baraka romanında kullanılan anlatım yönteminin, metin kurgusundaki belirleyici gücü ve farklı anlatım tekniklerinin bir arada başarıyla kullanılmasının romanın bütününe katkısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bilhassa postmodern metinlerde sıkça karşılaşılan çoklu bakış açısı ve üst kurmaca yönteminin, söz konusu metne katkısı tespit edilmiştir. Bir diğer önemli husus olarak, eserin yazıldığı tarih göz önüne alındığında, kullanılan anlatım yöntemlerinin bilhassa toplumcu gerçekçi romanda öncü adımlar arasında olduğu gerçeğinin altının çizilmesi uygun görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Baraka, Burhan Günel, Çoklu Bakış Açısı, Üst Kurmaca, Toplumcu Gerçekçi Roman

The Pioneering Stepsat In Social Realistic Novels: Multiple Perspectives Metafiction In Baraka

Abstract

Burhan Günel, who started to write novels in the 1970s, sees himself as a writer who writes his works in a social realistic line and acts with a realistic understanding that does not neglect the individual in a socialist understanding. Because he was aware of the compulsory association of the relationship between individual and society. Apart from seventeen novels, he has sixteen story books, two review books, a travel book about his trips

Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı Asiye Çıgır Yıldıırım

and memories, nine children's novels and story books, and two poetry books. Except these, he has written many articles on different topics and more than 400 radio plays and contributes to the development of literature in the field of journalism and editing .

The basis of this study is the novel Baraka (Barrack) which was written by the author during a period between 1974-1990 and published in 1991. The subject of the novel; relationships that take place in the barracks where Officer Burhan G. , who was appointed to an American base in Turkey (Incirlik), uses as a dormitory with single officers and that each of the characters in the novel is the narrator of his own story and creates sections from his past.

Baraka is a different work with its content and fiction as well as its narration. The difference here arises from the variety of narrative methods used in the text. In this study, it has been tried to explain the contribution to the whole novel of the decisive power of the narrative methods in text editing and the successful use of different narrative techniques. In particular, the contribution of multiple perspectives and metaphorical methods to the certain text which are frequently encountered in postmodern texts, has been determined. As another important point, considering the date of writing, it is approved to underline the fact that especially in social realistic novels, the narrative methods, used in novel, are among the pioneering steps.

Key Words: Baraka (Barrack), Burhan Günel, Multiple Perspectives, Upper Fiction, Social Realistic Novel

Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı

Giriş

1970'lerde roman yazmaya başlayan Burhan Günel, hayata ve edebiyata bakış açısını şöyle ifade eder: “Eşitlik, insancılık, sosyal adalet, hak – hukuk, barış, insanca yaşama kavgasını, gücümün yettiği, dilimin döndüğünce yazılarımla veriyorum.(...) Yazdıklarımın hiçbiri rastlantı sonucu çıkmadı ortaya. (...) Kendi yaşamımın ve ülkemizin yaşamının, çağımızın ve toplumumuzun, yakaladığım, yaşadığım ya da gözlemlediğim, öğrendiğim olaylarına, ayrıntılarına bakarak sanatımı oluşturuyorum” (Günel, 1993, s.21). Kendisini toplumcu gerçekçi çizgide ürün veren bir yazar olarak gören Burhan Günel, toplumcu anlayış içinde bireyi ihmal etmeyen bir gerçekçi anlayışla hareket eder. Çünkü birey ve toplum ilişkisinin birbirini yaratan zorunlu ilişkisinin frakındadır. Hem toplumsal ilişkileriyle hem de bireysel gerçeklikleriyle anlattığı insanlar, gerçek zemin üzerinde duran tip ve karakterlerdir. “Tüm ürünlerimde, genel yaklaşım olarak aydınlanmacı bir tavrı geliştirdiğimi düşünüyorum. Toplumsal sorunları hiçbir zaman göz ardı etmeyen, ertelemeyen; ama bireyin kendine özgü gerçekliğini toplumsal olgular kadar ciddiye alan, önemseyen bir anlayış diyebilirim buna” (Günel, 2001, s. 3,4) diyen yazar, edebi metinleri inşa ederkenki tutumunu açıkça ifade eder.

‘Roman Nedir, Ne İşe Yarar?’ adlı yazısında yazar, bu soruyu “Romancı, yaşamdan seçme yapar, bunları düzenler, bu yolla seçtiklerine bir biçim ve anlam kazandırır. Yaşamın yeniden üretimi ya da yaratımıdır roman. Anlaşılacağı gibi, roman var olandan yola çıkarak olmayanı, olması gerekeni, düşleneni, özleneni, güzel olanı yaratır. (...) Roman, hayatın içinden edindiği malzemeyle kendini var eden bir türdür. Hayata ilişkin anlatım olanakları öteki türlerden daha çoktur. Roman, hayatın en doğru betimlemesini yapan edebi türdür” (Günel, 2003, s.157-164) diyerek cevaplar.

Fahrettin K. Nitter, Baraka romanı hakkında şunları söylemektedir: “İçeriği ve kurgusuyla olduğu kadar anlatımıyla da farklı bir yapıt Baraka” (1992, s.45-46). Buradaki farklılık metinde başvurulan anlatım yöntemlerinin çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Her edebi tür için anlatım tekniği elbette önemli bir vasıttır. Ancak roman türü için bu önem ayrıca üzerinde durulması gereken bir husustur. “Roman temelde bir dil sanatı olmasına rağmen, bakış açısı dilden de önce gelir. Bakış açısı bir yöntem, dil ise bu yöntem dâhilinde olayları anlatma, sunma sorunudur. Bunu, bir evi inşa etmeden önce yerinin seçilmesine benzetebiliriz: Bir romanı tıpkı bir mimar gibi anlatımı gerçekleştirecek kişiyi (anlatıcıyı), bu kişinin konumunu (duracağı yeri) ve yine bu

Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı Asiye Çığrı Yıldırım

kişinin, olaylara, hangi noktadan ve nasıl bakacağını (bakış açısını) belirlemek zorundadır. Çünkü roman denilen sistemi oluşturan ve diğer elemanlar bundan sonra devreye girecek ve bakış açısının konum ve işlevine göre anlam kazanacaktır” (Tekin, 2015, s. 56). Söz konusu romanda, metnin kurgusu açısından anlatım tekniği incelenmeye değer bir özgünlük arz eder.

Yazar, Baraka romanını 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı zamanında yazmaya başlar, ancak roman 17 yıl sonra 1991 yılında yayımlanmıştır. İki ana bölümden oluşan kitapta toplam otuz üç alt bölüm yer almaktadır.¹ Alt bölümlerin bazılarında hem numara hem isim bulunur. Birinci bölüm 20; ikinci bölüm 13 alt bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümün 6. alt bölümü (Burhan), 8. alt bölümü (Gündönümü), 10. alt bölümü (Gündönümü), 11. alt bölümü (Gece Lambası), 12. alt bölümü (Gündönümü), 13. alt bölümü (Bülent ile Ayfer), 14. alt bölümü (Gündönümü), 19. alt bölümü (İlhan) olarak adlandırılmışken, ikinci bölümün 2. alt bölümü (Judy), 7. alt bölümü (Gündönümü), 11. alt bölümü (Ayfer), 13. alt bölümü (Gündönümü) adlarını taşır.²

Romanın yenilikçi yönlerinden birisi çok parçalı yapının anlamlı bir bütünlük oluşturacak biçimde tek bir merkezde toplanmasıdır. Çok parçalı metin içinde, roman kişilerinin bulunduğu nokta, mekân ve sembol olan barakadır. Baraka ile birincil dereceden ilişkili olan kişiler, ki bu kişileri bu mekanda kalıcı yahut geçici olarak bulunun kişiler olarak tanımlanabilir, ve birinci dereceden tanıdığımız kişilerin hikayelerinde rol alan diğer kişiler olarak sınıflamak mümkündür. Üçüncü grupta yer alan kişiler ise roman kişilerince nakledilen hikâyelerde karşılaştığımız romanın bütününde gölge, kendi bölümünde gerçek kişiler olarak tanımlanabilir.

Toplumcu Gerçekçi Roman ve Çoklu Bakış Açısı

Metnin oluşumunda en belirgin özellik çoklu bakış açısıdır. Çok parçalı bir bütün olarak oluşturulan bu metni tek bir parçaya dönüştüren en belirgin anlatım özelliği bakış açısında karşımıza çıkacaktır. “Sanat yorumun yanı sıra biraz da ‘perspektif’ meselesidir. Eşya hangi sanat dalında olursa olsun, sanatçının bulunduğu konuma göre anlam ve işlev kazanır. Ne var ki ‘eşya’ doğal niteliği ile bir malzemedden öteye gitmez. Ona şekil, renk ve ruh veren ‘perspektif hadisesidir” (Tekin, 2015, 53). Tekin, plastik sanatlar için söz konusu olan perspektif kavramının edebi metinde karşılığının bakış açısı olabileceğini dile getirirken bu kıyaslamamızın yüzde yüz geçerli olmamakla birlikte geçerlilik alanının hayli geniş olduğuna işaret eder. Edebiyat bir anlatma sanatı olarak anlatıcının görüş açısının genişliğini yahut darlığını, derinliğini yahut sığlığını yakınlığını ya da uzaklığını belirleyen, anlatanın anlatılanlara baktığı noktadır. Bu nedenle bilhassa modern edebiyatta temel meselelerden biri haline gelen bakış açısı, metnin oluşumunda dolayısıyla metnin kazanacağı kimliğin inşasında belirleyici rol oynar. “Çünkü bakış açısı salt bir yöntem olmanın çok ötesinde romanın kaderini tayin eden kapsamlı bir uygulamadır. Bir romanda, ‘anlatıcı’ ile ‘anlatılan’ arasındaki mesafenin dengeli bir çizgide tutulmasında, romanın dil ve üslubunun biçimlenmesinde, nihayet romanın sağlıklı bir yapıya sahip olmasında, seçilen ve uygulanan bakış açısının önemi büyüktür” (Tekin, 2015,55).

İki ana bölüm altında toplamda otuz üç alt bölümde karşılaşılan anlatıcı ve bakış açısı incelendiğinde on yedi alt bölümün, ben/kahraman anlatıcı ve gözlemci bakış açısı ile oluşturulmuş olduğu görülür. Bu bölümlerden onunda, anlatıcı ben/kahraman olarak romanın merkezi kişisi Burhan G.dir. Burhan G. birçok bölümde kahraman anlatıcı olarak karşımıza çıkarken, ilahi bakış açısıyla oluşturulan bölümlerde yazar- anlatıcı olduğunu okura duyurur. İlk üç bölümde bakış açısı romanın merkezi kişisi olan Burhan’ın bakış açısıdır. Adana’ya yaptığı yolculuğu, İncirlik üssüne ulaşmasını İlhan ve Erdoğan ile tanışmasını ve Bülent’e ait mektuplarla karşılaşmasını kahraman anlatıcı (Burhan G.nin) ağzından öğreniriz. Dördüncü bölümde ilahi bakış

¹ Çalışmada, kitap bölümlerinden söz ederken tekrara düşmemek adına kısa söyleyişler tercih edilmiş, ana ve alt bölümler rakamla ifade edilmiştir. Toplam 33 alt bölümden oluşan metinde 1. Ana Bölüm 20. bölümle sona ererken 2. Ana Bölüm 21. Bölümle devam eder. Biz bölümleri 1/3 (1. Bölümün 3. Alt Bölümü) şeklinde göstermeyi tercih ettik.

² Çalışmanın daha kolay takip edilmesini sağlamak amacıyla, romanın bölümlerini ve çalışmayı özetleyen tablo, çalışmanın sonunda yer almaktadır.

Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı Asiye Çığrı Yıldırım

açısı ile daha geniş bir perspektiften kişileri ve olayları görmeye başlarız. Bu bölüme kadar Burhan'ın bilincinin gerisinden takip ettiğimiz olaylar ve kişiler birden Burhan G. ve okur arasına giren mesafe ile birlikte daha objektif bir görünüm kazanır. İlahi bakış açısı ile oluşturulan bölümde gösterme tekniğinden faydalanılarak, Burhan G.nin iç dünyasında kısmi geri dönüşlerle başka bir bakış açısı halkası oluşturulur. "Gösterme yöntemine bağlı bir teknik olarak kısmî geriye dönüş, figür merkezlidir. An içindeki görülen yaşantı sırasında "hatırlama" gibi görülmeyen yaşantıya ait, içsel ve görece kısa süren bir geçmişe yöneliştir bu" (Sazyek, 2004,s.117).

" Ama sen .. dedi alaycı ve şakacı bir sesle Burhan, Görevli olarak kente gidebiliyorsunuz!.. oh oh beyimiz ayrıcalıklı yaşıyor burada! Darısı benim Başıma!"

Güldüler.

Birkaç saniye süren suskunlukta Burhan'ın yüzü bozuldu, gözleri karardı, ben gidersem siz balık bile yiyemezsiniz bu evde, çünkü pişirecek adam bulmazsınız! Salata bile yapamazsınız! Karısı gülümsüyordu karşısında, Burhan'ın sözlerini umursamıyordu. Yemeyiveririz ne olacak? Bana balık pişiriyorsun diye dünyaları bağışladığını sanıyorsun besbelli. Senin olsun kokmuş balıkların, zehir gibi salataların! [...] boşuna konuşuyorum, evet, her zaman olduğu gibi boşuna konuşuyorum seninle...

Ne oldu dalıp gidiyorsun? Dedi Yasa. Karadeniz'de gemilerin mi battı?

İrkildi Burhan: Balık dedin de daldım."(s. 40-419)³

Toplam otuz iki bölümün sekiz bölümünde kahraman anlatıcı olarak romanın merkezi kişisi olan Burhan G.nin gözlemci bakış açısıyla takip ederiz metni. Burhan karakteri romanın merkezi kişisi olmanın yanı sıra zaman zaman okuru, yazma sürecine ortak eden yazar kimliği ile de karşımıza çıkar. Yasa ve Bilge'nin evine konuk olduğu akşam evliliği ve hayata ilişkin sorunlarını dile getirdiği bölümde ilahi bakış açısı okurun perspektifini belirler.

"Burhan iki yana başını olumsuzca salladı, "Hayır," dedi, "kitaplarımdaki gibi sözcüklerimi seçerek estetik kaygı ile anlatmayacağım. Yaşadığım gibi, duru, sade, katıksız."

"Senin yazdıkların da öyle be abi!" dedi Yasa. Bırak şimdi engin gönüllülüğü!"

Sağ ol, eksik olma Yasacığım, ama eleştirmenler senin gibi düşünmüyorlar, biçimci ve kapalı buluyorlar yazdıklarımı. Belki de hakları var. Bugüne kadar her şeyi apaçık yazdığım olmadı hiç, ama bundan sonra..." (s.42-43)

Bu bölümde okur romanın merkezi kişi ile yazar arasındaki ilişkiden ilk kez haberdar olur. Okur için elbette henüz romanı eline aldığı anda roman kahramanı Burhan G. ile yazar Burhan Günel'in ilişkisi oldukça açıktır. Ancak bu ilişkinin metnin kurgusunda oynayacağı rol metinde ilerledikçe belirginlik kazanır. 1/5'de Yasa ve Bilge ile okur karşılaşır. 1/7'de ise yazarlığından haberdar olduğu Burhan G.nin yazma eylemine tanıklık eder.

"Dostlarımdan yanından geldim. Odada ağlayan bir delikanlı gördüm, bir çocuk. Az önce onu susturdum, yatıştırdım, kendim anlattım ona. Şimdi ağlamaklı olan benim. Bugün temmuzun yirmi üçü. 1974'tü. Ama şu an yeni günün içindeyim. (...)Az sonra yırtıp atacağım bütün yazdıklarımı.-Bir ömrün yırtılışı da böyledir. Benim ömrüm, benim yırtılışım tıpkı böyledir."(s.62)

³ Burhan Günel, **Baraka**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2005. Çalışmamızda söz konusu romana yapılan atıflar bundan sonrasında sadece sayfa numarası verilerek belirtilecektir.

Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı Asiye Çığrı Yıldırım

Geleneksel metinlerde ve bilhassa gerçeklik algısını muhafaza etme gayreti taşıyan metinlerde kronolojik bir zaman akışı söz konusudur. Fakat Baraka'da zaman ileri ve geri adımların birlikteliği ile ilerler. Bu geri dönüşler kimi zaman bağımsız bir bölüm olarak yer alırken kimi zamanda okuma sürecinde okuru sayfalar üzerinde geri dönmeye mecbur eder. Birinci ana bölümde çizgisel zaman akışında birbirini takip etmesi gereken 1/5 ve 1/7. alt bölüm arasında, Burhan G.nin Adana'ya doğru yola çıkmak üzere evden ayrıldığı zaman dilimine döneriz. Burhan G.nin bakış açısından sahnele tekniği ile olaylara tanık oluruz.

Bir sonraki bölümde ele alınacak olan üst kurmaca yöntemiyle metnin yazımına okurun tanıklık ediyor olması neticesinde, anlatıcının yazar/kahraman olan Burhan Günel olduğu bölümler, okur ile metin ilişkisini farklılaştıracaktır. Diğer dört bölümde ise farklı anlatıcılarla karşılaşırız: 1/9'uncu bölümde Bülent'in hikâyesini kahraman/gözlemci bakış açısı ile kendisinden dinleriz; 2/2'de ise anlatıcı, kendi hikâyesini anlatan Juddy; 2/11'de ise Ayfer'dir. 2/11, Ayfer'in mektubunun yer aldığı ve sadece mektuptan oluşan bir bölümdür.

1/10'da altında İsmail Ş. adının yer aldığı, resmi formunu muhafaza eden bir şikâyet dilekçesi yer alır. 764 nolu (romanın geçtiği) barakada çıkan yangına ilişkin altı farklı resmi evrakın -keşif özeti, malzeme listesi tutanağı, yangın nedeninin incelendiği rapor, iki farklı disiplin hazırlık soruşturma ifade tutanağı, disiplin hazırlık soruşturma tutanağı- yer aldığı ve evrak altında ismi yazan kişilerin anlatıcıya dönüştüğü 1/12'de ise çok sesli bir anlatım ve çoklu bakış açısı söz konusudur. 1/14'de disiplin konusunda tasnif dışı bir duyuru/emir çizelgesi evrakı; 2/7'de bir Türk askerinin uğradığı hakareti bildirmek üzere yazdığı şikâyet dilekçesi yer alır. 1/14'te yer alan resmi yazının altında isim ve imzası bulunan Komutan Vekili B.Ö., kahraman anlatıcıdır ve kahraman bakış açısı ile olayları aktarır; 2/7'de yer alan yazının resmi bir evrak oluşu nedeni ile evrak altında ismi yazılı kişi kahraman anlatıcı olarak karşımıza çıkar. Bağımsız biçimde bir bölüm olarak yer alan tutanak ve raporlar; bir anlatım yöntemine dönüşmüştür ve anlatıcıdan bağımsız oluşlarıyla metnin gerçekliğine farklı bir doku kazandırmıştır. Metni kurgu olmaktan uzaklaştırıp, anlatılanı gerçekliğe yaklaştıran bu yöntem yazarın gerçekçilik anlayışına başarı ile hizmet eder.

Romanda, üçüncü kişi anlatımı ve ilahi bakış açısı ile oluşturulan on alt bölüm yer alır. Genellikler romanın merkezi kişisi Burhan G.nin içinde yer almadığı zaman ve olayların kurgusunda bu anlatım ve bakış açısı tercih edilmiştir. Yazar bu çok parçalı metinde kendi tanık olmadığı parçaları, olay kişinin gözleminden yahut da ilahi bakış açısıyla anlatmayı tercih eder. İlk üç alt bölümde okur, kahraman anlatıcı ve gözlemci bakış açısı ile metni takip eder, dördüncü alt bölümde anlatıcı ve yazarın değişmesiyle birlikte okurun metne yaklaşımındaki perspektif değişir ve daha geniş bir açı kazanır. Romanın merkezi kişisi Burhan G., metin içinde konumunu değiştirir ve yazar-anlatıcı olarak okurun tarafsız bir bakış açısıyla olayları görmesine imkân sağlar. Anlatıcı ile birlikte bakış açısındaki bu değişim adeta bir kameranın geniş açıdan zuma geçmesi gibi olayları ve roman kişilerini makro ve mikro çekimlerle 360 dereceden görme olanağı yaratır.

1/11'de metinde sembolik bir anlam taşıyan ve metafora dönüşen lamba hikâyesi, üçüncü kişi anlatıcı ve ilahi bakış açısı ile aktarılır. Gece lambası metnin hemen başında karşılaştığımız ilerleyen bölümlerde zaman zaman anımsatılan bir motif olarak sembolik bir değer taşır ve neredeyse romanda bir figür bir karakter olarak yer alırken merak duygusunun önemli bir ögesine dönüşür. Yüzbaşı Yasa, kayıp lamba ile ilgili olarak "İçimizdeki suçlu için, ama daha da çok, ülkemiz için, insanımız için üzülüyorum arkadaşlar." (s.90) derken kayıp lambaya yüklenen anlam belirginleşir. Ordu gibi güvenilir bir kurumda böylesi bir hırsızlık olması, üstelik bu hırsızlıktan ötürü birçok insanın zan altında kalması mesleki ve kurumsal olarak onur kırıcıdır. "Aslında altı üstü bir gece lambası. Benim için onur sorunu olmasından öte bir değeri yok." (s.95) diyen Yüzbaşı Yasa, metnin genelinde, kayıp gece lambasının sembolik değerini bu sözleri ile ifade etmiş olur. Aynı zamanda kayıp lambaya ilişkin sorgulamada askeri üste yasa dışı olaylar gündeme gelir. Kayıp gece lambası diğer olaylar arasında en ehemmiyetsiz olanıdır. Zira lambayı çalmakla suçlanan Erdoğan'ın "Burada herkes bir şeylerin peşinde koşuyor. Benimki küçük bir gece lambası." (s. 98) diyerek kendini savunması; diğer tarafta kalabalığın,

Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı Asiye Çığrı Yıldırım

bu hırsızlık olayında verilecek cezaya ilişkin tartışmada “Türk-Amerikan İşbirliği ile Amerikalıların malzeme depoları soyuluyor, sonra ganimet piyasada satılıyor, hiç işitmediniz mi?” cümlesini destekliyor oluşu, gece lambasının metinde üstlendiği anlamı ve aynı zamanda görevi anlaşılır kılar. Bu bölümde kişisel bir duygu veya durumdan ziyade toplumsal bir sorun gündeme getirilir. Yazarın, bu bölümü, olayı yaşayan arkadaşı Yasa yerine üçüncü kişi ve ilahi bakış açısı ile anlatmasındaki amaç muhtemel ki olayları yüzde yüz objektif bir bakışla ortaya koymak suretiyle okuru bu tarafsızlığa ikna etmektir. İlahi bakış açısı ve üçüncü kişi anlatımının yer aldığı bölümler 1/15,16,18,19,20; 2/3 ve 2/6’dır.

Birden fazla anlatıcı ve bakış açısıyla kurgulanan bölüm sayısı ise altıdır. 1/8’de birinci kişi (Burhan) kahraman anlatıcı / gözlemci bakış açısı; aynı bölüm içinde yerini üçüncü kişi anlatıcıya ve ilahi bakış açısına bırakır. Bu bölüm bilhassa anlatıcı ve bakış açısı değerlendirildiğinde metnin genelinden farklı bir özellikle karşılaşılır. Üsten uçaklar Ada’ya müdahale etmek üzere kalkış yapmaktadır. Yaşamın ve ölümün en derinden hissedildiği bölümlerden biridir. Bu bölümde anlatılan ise Olcay’ın havada verdiği ölüm kalım mücadelesidir. “Sonra Olcay’ın başına gelenleri öğrendim. Onunla birlikte hepimiz yaşamıştık aslında. Hepimiz kanıyorduk. (...) Acımın sözcülüğünü ben üstlendim.” (s. 67) dedikten sonra anlatıcı, bakış açısını değiştirerek anlatılarda alışkın olmadığımız bir durumla baş başa bırakır okuru. Okur, anlatıcının roman kahramanı Burhan G. olduğunu bilir ve ilahi bakış açısı ile devam eden anlatıda bu durumu yadırgamaz. Zira bölümün başında yine yazar anlatıcı, Olcay’ın trajik öyküsünü anlatmak görevinin kendisine düştüğünü bildirmiştir. Bölümün geri kalan kısmında yazar-anlatıcı ilahi bakış açısı ile Olcay’ın hikâyesini anlatır. “Bu nedenle yanağındaki yırtılmayı algılamamıştı. Silahların boş olduğunu anımsadı ve rahatladı Olcay.” (s.67) Yine 1/13’te anlatıcı ve bakış açısı çeşitlilik gösterir. Aynı bölüm içinde ve birçok kez anlatıcı ile birlikte bakış açısının değişmesi metne dinamizm katarken okuru da uyanık tutar. “Belki de burası benzersiz bir sığınaktır. Kendimi güvendiğim bir ortamda bulunca en eski korkularım, bastırılmış tedirginliklerim canlanıyor. Ayaklanıyor öne çıkıyor... Doğru mu bütün bunlar? Bakındı...” (s.114) derken birinci kişi olan anlatıcı, ardından gelen “İşte sandık, tabanca orada olabilir. Ceviz kaplama, üzerinde dürüdü, bükülü örtüler var. Elledi, yumuşak hışır hışır. Bohçalanmıştı. Kıyısından aralayınca görüp rahatladı.” (s.114) cümleleriyle yerini üçüncü kişiye ve ilahi bakış açısına bırakır.

Anlatıcı ile birlikte bakış açısının farklılaştığı bölümlerden bir diğeri ise 2/8’dir. Bu bölümde hâkim olan üçüncü kişi anlatıcı ve ilahi bakış açısı olmakla birlikte bölümün sonuna geldiğimizde sanki bir tiyatro metni için yazılmış tirada benzer uzun iç konuşmalar yer alır. Anlatıcı bir anda değişir ve birinci kişi (kahraman, aynı zamanda yazar) anlatının öznesine dönüşür. “Gece bölük börçük uyudu. Masa başında yitirilen ne çok şey vardı.” (s. 281) birbirini takip eden bu iki cümlede görüldüğü gibi anlatıcının kimliği silikleşir ve çoğu zaman üçüncü kişi ile oluşan anlatımlarda yazar/kahraman anlatıcı ile üçüncü kişi anlatıcı yer değiştirir. Bu anlatım biçimi metinde anlatıma farklı bir dinamik katmakla birlikte bazı bölümlerde –bu bölümde olduğu gibi– belirsizliğe sebep olur. Bu cümlenin sahibi kim sorusu tartışmaya açık bırakılmıştır. Çünkü daha önceki bölümlerde okur Burhan’ın mutsuz olduğu evliliğini ve evlilik kurumuna bakışındaki olumsuz kanaati öğrenmiştir. “Masa başında yitirilen ne çok şey vardı.” (s.281) cümlesi kahramanın kendi evliliğinin özetler niteliktedir. Ancak burada kahramanın bilincinden yansımaları olmakla birlikte üçüncü kişi olan anlatıcı bu cümlenin sahibidir. Bölümün sonunda anlatıcı kahraman anlatıcıya dönüşür. okur; yazar anlatıcının not defterinin üzerinde hatta günlüğünün sayfalarını okuyormuşçasına bilincinin derinliklerinde dolaşır.

Çoğul bakış açısı modern romanın ivme kazandığı vakitlerde ortaya çıkmış bir yöntemdir. Bilhassa 20. yy başlarından itibaren önemli gelişmeler kaydeden sosyal bilimler, insanın dünyasının zenginliğini ve derinliğini keşfe imkân tanımıştır. İnsanın sosyolojik ve psikolojik boyutları ve boyutların çeşitliliği ve derinliği roman sanatında farklı anlatım yöntemleri aramaya sevk etmiştir. “Çünkü modern roman, gerçeğe farklı açılardan bakmaya çalışan, olaylar ve nesnelere karşısında ‘kesin’ ve ‘peşin’ hükümlere gitmek istemeyen, ‘esnek’ ve ‘sentetik’ bir romandır” (Tekin, 2015, s.67). “Nesne öteden beri değişmemiştir; değişen bakış açısıdır. Dolayısıyla değişmeyen, bir anlamda tekrarlanan nesneyi özgün kılan, bizim bakış açımızdır; bakış tarzımızdır”

Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı Asiye Çığrı Yıldırım

(Tekin, 2015, s.68). Bu nedenle bir metnin oluşumunda, okura sesleniş biçiminde belirleyici olan bakış açısı, anlatılana özgünlük kazandıran önemli bir unsurdur.

Baraka romanı anlatının genelinde kullanılan farklı bakış açılarının çeşitliliği ve yerindeliği ile özgün ve zengin bir metne dönüşmüştür. Muzaffer Buyrukçu roman hakkında yazısında bu hususa özellikle vurgu yapar: “BARAKA’da göze çarpan bir şey var. Anlatım çeşitliliği. Birinci şahıs anlatımı, ikinci şahıs anlatımı, üçüncü şahıs anlatımı iç içedir ve bu iç içelik bir gövde anlatım’la bütünüleşir. Kahramanlar kendi öykülerini kendileri anlatırlar, hepsi de, her öykü de bir roman boyutundadır ve bana göre BARAKA ayrı ayrı roman ülkelerinden oluşan bir roman imparatorluğudur ve bu durumda BARAKA’nın aleyhine değildir” (Narlı, 2009, s.122-113). Çoklu bakış açısı söz konusu romanda kurgunun önemli bir yapı taşı olarak karşımıza çıkar. Metnin içeriğini zenginleştirmenin yanı sıra anlatıma derinlik ve çok boyutluluk kazandırır.

Toplumcu Gerçekçi Romanda Bir Yöntem Olarak Üst Kurmaca

Baraka romanının bir diğer konusu, barakada yolları kesişen insanların hikâyelerinin yanı sıra, Baraka romanının yazılış sürecidir. Romanın yazılış süreci; üst kurmaca yöntemi ile romanın genelinde hissedilen, zaman zaman ise ifade edilerek romanın bir diğer konusuna dönüşmüştür. Postmodern edebiyatta üst kurmaca kavramı ile ifade edilen bu kurgu yöntemi, okuru metnin yazım sürecine dahil eder. “Postmodern romanın temel özellikleri, üst kurmaca, metinlerarasılık, çoğulcu bakış açısı olarak belirlenmektedir. (...) Üst kurmaca, çok genel anlamıyla, romandaki evrenin, kurmaca olduğunun, metinsel bir gerçeklik olduğunun açıkça vurgulanmasıdır” (Buyrukçu, 1197, s.25). Bu yöntem, modern gerçeklik algısını bozmaya yönelik seçeneklerden biridir “Kurgunun hikâyesi olduğu için “üstkurmaca” diye adlandırılan ve olay örgüsünün önemini yitirdiği anlatılarda artık kahramanlar, kitap sayfalarından başka bir yerde yaşamaları mümkün olmayan ‘anlatı kişileri’ haline gelmişlerdir. Metnin gerçeği yansıtmadığı, kurgu olduğu ise ısrarla vurgulanır” (Tural, 2005, s.160). Postmodern metinde modern gerçeklik algısını bozmaya dönük gayretin aracı olan üst kurmaca yönteminin, toplumcu gerçekçi edebiyatın genel ilkeleri ve amacına aykırı olması sebebe ile Baraka romanındaki karşımıza çıkması şaşırtıcıdır. Zira “Toplumcu gerçekçilikten hareket edenler, sanatı bir yansıtma vasıtası olarak görürler. Onlara göre yansıtma kuramı tarihsel süreç ile toplumsal yapıyı ve çalışma koşullarını içermelidir. Bu bakış açısı, Marksist anlayıştan kaynaklanır, onlar toplumun geçirdiği değişim ve evreleri dikkate alır. Sanatı yansıtma olarak kabul edenler arasında da birlik yoktur.” (Yüce, 2016, s.110)

Öncelikle romanın yazarı ile merkezi kişinin aynı ad ve soy ada sahip oluşu metnin gerçekliğine bakış açımızı etkiler. 1/12 Gündönümü adlı bölümde, romanın merkezi kişisi resmi olarak şöyle tanıtılır: “KİMLİĞİ: Burhan G. Mehmet oğlu, 1939’da Elvan’dan doğma, Konya ilinin Ermenek İlçesi nüfusuna kayıtlı ve halen Maliye Şube Müdürlüğü görevini yürüten subay olduğu anlaşılmakla soruldu” (Günel, 2005: 101). Diğer taraftan, yazarın hayatına ilişkin yapılacak kısa bir araştırma sonucunda yazarın hayatı ile romanda anlatılan hikâyenin fazlaca örtüştüğü fark edilir.⁴ “Burhan Günel’in bazı romanlarındaki kahramanların, olay örgüsü içindeki yaşantıları incelendiğinde yazarın kendi biyografisiyle çok benzeştiği ve bu şahısların otobiyografik bir benlik olarak romanlarda kullanıldığı görülmektedir” (Sakallı, 2016, s.421-422).

Bu durum ise romana otobiyografik bir hüviyet kazandırır. Toplumcu gerçekçi romanın yaslandığı ideolojinin bilhassa roman türüne bakışında görülen realist tutum, okuru elinde tuttuğu romanın hayatın gerçeği olduğuna ikna etme gayreti üst kurmaca yöntemi ile Baraka romanında belirginleşir. Roman boyunca okur, elinde tuttuğu metnin yazım aşamalarına ortak edilir. Örneğin 1/7’de oldukça güçlü edebi ifadelerle, sanatsal bir üslupla karşılaşırız. Ancak bu bölüme geldiğimizde anlatıcının aynı zamanda yazar olduğunu öğreniriz.

⁴ Burhan Günel, Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında İncirlik Üssü’nde görev yapar. “Baraka romanını 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı zamanında yazmaya başlayan yazar, romanı yayımlamak için emekli olmayı beklemiş ve 17 yıl sonra 1991 yılında romanını yayımlamıştır.” Fatih Sakallı, (2012) Şiiri Düzyazıyla Kuşatan Yazar: Burhan Günel’in Romancılığı, Otorite Yay. Ankara, s.216.

Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı Asiye Çığrı Yıldırım

Bölümün anlatıcısı, roman kahramanı aynı zaman da yazar Burhan Günel olması sebebi ile bu şiirsel üslup, şaşırtıcı olmaktan çıkar. Bu bölüm, postmodern anlatılarda sıkça karşılaşılan üst kurmacaya yöntemi ile okurun yazma sürecine ortak edildiği bölümlerden biridir. Ancak bu bölümde, postmodern metinlerde okura bir kurgunun içinde olduğunu hatırlatmayı amaçlayan üst kurmaca, tam tersi bir amaca hizmet ederek okuru, anlatılan hikâyenin gerçekliğine ikna etmeye yönelir. Roman yazarının ve roman kahramanının aynı adı taşıyor olması ve kısa bir araştırma ile ortaya çıkan yazar Burhan Günel ile roman kahramanı Burhan G.nin hayatlarında örtüşen alanın genişliği, okuru, kurgudan ziyade gerçekliğe ikna eder.⁵ “Az sonra yırtıp atacağım bütün yazdıklarımı. – Bir ömrün yırtılışı da böyledir. Benim ömrüm, benim yırtılışım tıpkı böyledir” (s. 62).

1/9 ‘da Bülent kendi hikâyesini roman kahramanı Burhan G. ile paylaşmak ister, ancak bir kaygısı vardır. “İleride yazıya dökmezsin, beni ele vermezsin ?” diye sorduğu Burhan G.den, “Bak işte bunda haklısın, o kalleşliği yapabilirim. Ama söz, en karmaşık biçimde, konuyu senden uzaklaştırarak anlatmaya çabalayacağım. Tabii ki şimdilerde değil, çok yıllar sonra yayımlayacağım yazacaklarımı” (s.83) cevabını alır. Olay zamanı içinde anlatılan bu bölüm kurgunun oluşma sürecine okuru ortak ederken gerçeklik algısını güçlendirmekle birlikte soru işaretleri de oluşturmaktadır.

Okurun, roman kahramanı Burhan G.nin Baraka romanını yazma sürecine tüm detayları ile tanık olduğu bir diğer bölüm 1/15’tir. Bu bölümde Burhan G. Adana’ya geliş yolculuğunun başında otobüste rastladığı hasta kadını anımsayarak, “Hasta kadını seni ömrüme aldım ‘Baraka’ya almam gerekmeyecek. Ama İlhan yavaş yavaş kendine yer açıyor romanda. Erdoğan, Yasa, ötekiler. En başta da Bülent. Bazıları savaşa koşuyor, acıya, ölüme...” (s.141) cümlesiyle ben gerçeği anlatıyorum der gibidir. Bir diğer cümlede ise “Biliyorum ‘Baraka’ büyük bir roman olacak.” (s.140) derken üst kurmaca yöntemi ile romanın yazılma sürecini romanın konusu haline getirir.

1/17’de yazar-anlatıcı okurla bir oyuna girer. Postmodern anlatılarda sıkça karşılaşılan “oyun” yazar ve okur arasında özel bir iletişim kanalı olarak kullanılmakla birlikte gerçeklik olgusunu yıkıcı bir tutum olarak karşımıza çıkar. Ancak Baraka romanında da çok parçalı yapı ve zaman zaman okura çözmesi için bırakılan belirsizlik metin içinde okuru çözmesi gereken bir bulmacayla baş başa bırakır. “Bülent... Seni ben mi yarattım acaba, salt romanımda yer alman için?” (s.154) Şimdiye kadarki üst kurmaca kabul edilebilecek parçalar romanın gerçek inşası hususunda okuru ikna etmeye yönelik iken bu bölümde üst kurmaca, önceki bölümlerde yer alan ikna çabalarını oyunun bir parçasına dönüştürür.

2/12’de anlatıcı ve bakış açılarının çokluğu ile adeta roman kişilerinin oluşturduğu bir orkestranın çok sesli icrasına dönüşmüştür. Her bir roman kişisi barakadan alevler yükselirken kendine dair bir gizemi ele verir. Bu kesitler romanın farklı bölümlerinde tanık olduğumuz hikâyelerin anahtar cümleleri gibidir. Ancak bir yerde yazar yine bir oyunun içine çeker bizi, yangın karşısında kendi bilincinin çeşitli kıvrımlarında dolaştırırken “Çocukluğumun gençliğimin unutulmaz suretlerini görüyorum. Birden İlhan oluyorum, sonra Burhan, ansızın Erdoğan, yavaş yavaş Ayfer, Zeynep ve dürülüp bükülüp kendi çıkmazına hapsedilmiş karım.” (s.322) diyerek birden okurun metne mesafesini etkiler, şimdi yeniden bir kurgu içinde olduğunu hatırlar okur. Hatta “Bunların hiçbirini hiç kimse yaşamadı, yaşamıyor, düşünmüyor, bilmiyor.” (s.324) cümlesi ile okurun kurgu ile mesafesini biraz daha belirginleştirir. Her anlamda belirsizliğin, yığınla eksik parçanın yer aldığı bu bölümde eksikleri tamamlamak, kurgu içinde gerçeğin kapladığı alanın farkına varmak okura bırakılmıştır. Örneğin

⁵ Üst kurmaca bir kurgu tekniği olarak yazarın birçok eserinde kullanılmıştır. Romanlardaki ‘roman yazar’ erkekler: *Eski Desenler*’de Ferhat, romanda ‘Eski Desenler’ adını verdiği bir roman yazmaktadır. *Yasak Odası*’nda Burhan, romanda ‘Yasak Odası’ adını verdiği bir roman yazmaktadır. *Baraka*’da Burhan, romanda ‘Baraka’ adını verdiği bir roman yazmaktadır. *Ateş ve Kuğu*’da yazar (Burhan) romanda yıllar önce yaşadığı Sivas Olayını anlatan bir roman yazmaktadır. *Güz de Geçer*’de Burhan Günel, romanda Güz de Geçer adını vereceği bir roman yazacağını belirtir. *Bütün Zamanlar*’da yazar, ‘Bütün Zamanlar’ romanını yazan kişidir. Türk edebiyatında Postmodern metnin özellikleri arasında yer alan üst kurmaca bu kadar detaylı tanımlanmadan önce toplumcu gerçekçi romanda karşımıza çıkar.

Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı Asiye Çığrı Yıldırım

yangının içinden duyulan patlama sesi ile içeriye koşan Burhan G. karşılaştığı manzaraya dair “Eğilip bakıyorum, tanımaya çalışıyorum. Bülent... (...) Sensin değil mi kendini öldüren? Hayır değil. Yüreğim ağzıma geliyor. Benim cesedim bu! Az sonra yavaş yavaş değişiyor cesedin yüzü, sırayla hepimiz oluyor.” (s.324) cümlesiyle tam bir belirsizlik yaratır. Üst kurmaca ile birlikte, metni çok parçalı yapısı içinde resmi evraklarla örülen olay örgüsü okur için metni puzzla dönüştürmüştür. Okura düşen, taşları yerine koymak ve bulmacayı çözmektir. “Genel olarak bakıldığında oyun kavramı, insanlık tarihinin ürettiği en eski değerlerden biridir. Bu sadece ilk insandan başlayarak günümüze değin insanın oyunsuz yapamadığı anlamında değil, aynı zamanda oyunun insanın bireyleşmesine yaptığı katkı anlamında da geçerlidir. Bu yüzden oyun kavramını klasik roman ve modern roman anlayışlarında da görmemiz kadar doğal bir şey yoktur.” (Emre, 2004,s114) Ancak postmodern metinde oyun kavramının metin içinde varlık gerekçesinin postmodern düşüncenin bir parçası olduğu unutulmamalıdır.

Metnin kurgusunda belirleyici olan çoklu bakış açısı gibi üst kurmaca ile okurun metnin yazımına ortak edilişi ve yazma sürecinin bir nevi metnin konusuna dönüşmesi toplumcu gerçekçi roman türünde karşılaşılan bir durum değildir. Her ne kadar postmodern edebiyatta söz konusu yöntemler, farklı bir felsefi art alanla anlam ve işlev yüklenmiş olsalar da edebi metnin kurgusu ve niteliğini aynı biçimde etkiler. “Toplumcu gerçekçiler, hikâyelerinde daha çok giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin olduğu olay hikâyeciliği geleneğini sürdürürler. Kişiler de klasik kurguya uygun olarak giriş bölümünde tanıtılır. Öyküleme ile birlikte karakter gelişimi sürdürülür” (Uslu, 2016, s.582). Oysa Baraka romanında bu özelliklerin neredeyse hiçbiri ile karşılaşmayız. Hatta çoğunlukla, karşılaştığımız kişiler hakkında okur olarak çoğu zaman hiçbir bilgiye sahip değilizdir. Romanda, ancak ipuçlarını atlamayan dikkatli bir okurun bağlantıları kavrayabileceği örtük bir ilişkiler ağı söz konusudur. Çoğu zaman geri dönüşlerle kronolojik akış bozulurken çoğunlukla olayların kişilerle ilişkisini ya da olayların olayları bağlantısını kavrayabilmek için metin içinde geri dönüşlerle ilerlemek gerekir. Olay akışı içinde alakasız gibi görünen bir tutanak ya da şikâyet dilekçesi; bir ya da birkaç bölüm sonrasında, yaşananların belgesi ya da gerekçesi olarak anlam kazanır. Örneğin 1/16. bölümde, 1/14. bölüme bir gönderme yapılır. “Hani, komutanımız Ankara’ya toplantıya gitmişti de meydanı boş bulan biri... saçmasapan bir emir yayımlamıştı” (s.146) Söz konusu emirin yayımlandığı bölüme okur yeniden dönmek durumunda hisseder kendini. Daha öncesinde bahsedildiği üzere metnin ilerleyişi zaman zaman okurun geri dönüşleri ile mümkün olur. Bu da kurguyu oldukça dinamik hale getiren bir özellik olarak karşımıza çıkar.

2/5’te Burhan G., David Koop gibi aynı zamanda Erdoğan’ın da Baraka’yı yakma isteğini öğrenir okur. “Bugün sizi çok iyi anladım binbaşım. Artık şu barakayı ben de yakmak istiyorum” (s.259). Bu bölüme geldiğimiz de daha önce yer alan 1/12 bölümde yangına ilişkin tutanaktan öğrendiğimiz gibi baraka bir yangınla küle dönecektir. Ancak bu yangının şüphelileri bu durumda David Koop ile birlikte hem Binbaşı Burhan G. hem de Erdoğan’dır. ‘Barakayı kim yaktı?’ sorusu yine metnin çok parçalı bilmecemsi kurgusunun önemli bir sorusu olarak okurun önünde durmaktadır. Çünkü bahsi geçen bu üç kişinin Barakayı yakmak için bir öfkesi aynı zamanda güçlü istekleri mevcuttur. Ancak bu sorunun cevabı belirsizdir. Çünkü bahsi geçen bu üç ismin barakayı ateşe vermek için güçlü istekleri vardır ve üç isim de karmaşık bir haletiruhiye içindedirler.

Burhan Günel’in edebi kimliği ve eserleri hakkında yaptığı kapsamlı çalışmasında Sakallı, “Günel’in romanlarında gördüğümüz teknikleri geriye dönüş (flashback), iç monolog, benzetme, montaj, bilinç akışı, mektup, metinlerarasılık, psikolojik çözümlenmeler, (duyurular – genelgeler- iletiler), leitmotiv başlıkları altında toplayabiliriz.” (Sakallı, 2009, s.652) değerlendirmesini yapar. Birçok eserinde anlatım tekniği ve kurgu yapısında yeni yöntemleri kullanan Burhan Günel, yenilikçi tavrı ve klasik olanın dışına çıkma kabiliyeti ile toplumcu gerçekçi anlayış içinde farklı bir çizgide yer alır. Montaj, metinlerarasılık, çalışmada ele alınan çoklu bakış açısı ve üst kurmaca gibi yöntemler postmodern edebiyatla kimlik kazanmış olsalar da postmodern edebiyat içinde yer almayan hatta postmodern düşünce ve edebiyata oldukça sert bir eleştiri ile yaklaşan Burhan Günel’in metinlerinde sıklıkla karşımıza çıkar. Postmodernizm hakkındaki düşüncelerini, “Özellikle postmodern

Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı Asiye Çığrı Yıldırım

görüş, politikadaki yozlaşmayı, kirlenmeyi, çürümeyi destekler niteliktedir. Bunlarda karşı duruş ve olumlu politikalar üretmeye katkı söz konusu değildir. Zaten onlar, sanatı/edebiyatı ve yaşamın kendisini ‘tekrar’ etmekle meşguldürler ve geleceği hiç düşünmezler, onların hesabı bugünledir. Geçmişe sığınarak günün gerçeklerinden kaçarlar. Bu bakımdan, onlardan umudumu kesmiş bulunuyorum...” (Günel, 2001, s. 8) diyerek ifade eden Günel, edebiyatta postmodern tutumun karşısında yer aldığını açıkça ifade eder. Ancak bu durum, bugün postmodern metne özgü olduğu sıklıkla ifade edilen anlatım ve kurgu biçimlerinin 90’lardan önce Günel tarafından başarıyla kullandığı gerçeğini, toplumcu gerçekçi romanda Günel’in romanlarında atılmış öncü adımların önemini değiştirmez. Aksine bu durum, toplumcu gerçekçi roman geleneği içinde öncü adımlarının altını çizmemiz gerektiğini ortaya koyar. Yağcı (1997), Baraka romanı için yaptığı değerlendirmede “(...) arkasında yirmiye yakın yapıt bırakan Burhan Günel’in romancılığında bir doruk noktası oluyor.” (s.21) ifadesiyle, Baraka romanın farklılığını ve edebi açıdan değerini vurgular ve bilhassa romanın anlatım biçimi ve kurgusuna atıfta bulunur.

Sonuç

Birçok farklı türde eser vermiş ve toplumcu gerçekçi edebiyat içerisinde yer alan Burhan Günel, romanlarında toplum içindeki bireyi anlatmayı ihmal etmez ve romanlarının konusu haline getirir. Klasik anlamda toplumcu gerçekçi romanın sınırlarını özellikle anlatım yöntemi ve kurgusal yapı açısından zorlayan yazarın Baraka romanı, hem toplumsal sorunları hem de toplum içinde farklı sınıf ve coğrafyadan farklı rollerdeki bireylerin iç dünyalarını konu edinmesi açısından dikkate değerdir. Bütün bunlara ilaveten anlatım yöntemi olarak kullanılan çoklu bakış açısı ve bu anlatım yönteminin sağladığı imkânla kurgunun çok parçalı bütüncül yapısı, Baraka romanını toplumcu gerçekçi roman içinde farklı bir yerde konumlandırmamızı sağlar. Çalışma neticesinde çoklu bakış açısı ve üst kurmaca yönteminin metnin kurgusunda belirleyici rol oynadığı görülmüş ve bu anlatım yöntemi ve kurgusal yapının, eseri, toplumcu gerçekçi romanın klasik gerçeklik anlayışının dışına taşıdığı tespit edilmiştir. Bu tespitler doğrultusunda Baraka romanının, yenilikçi yöntemleri ile yazarının ait olduğu toplumcu gerçekçi anlayış içinde öncü niteliklere sahip bir eser olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo1: Baraka Romanında, Bölüm Başlıkları, Konu, Anlatıcı ve Yenilikçi Unsurlar Tablosu

Bölümler	Konular	Anlatıcı / Bakış Açısı	Yenilikçi Unsurlar	Sayfa
Birinci Bölüm 1/1	Roman Kahramanı B.Günel’in Adana’ya yaptığı yolculuk.	Birinci kişi/ gözlemci bakış açısı		1-16
1/2	Roman Kahramanının İncirlik Üssü’ne ulaşması ve Baraka’ya yerleşmesi.	Birinci kişi/ gözlemci bakış açısı	Lamba motifi ile ilk bu bölümde karşılaşılır.	17-27
1/3	Burhan G.nin İlhan ve Erdoğan ile tanışması ve Bülent’in adını duyması.	Birinci kişi/ gözlemci bakış açısı	Bu bölümde fazla yer tutmamakla birlikte iç-diyaloglar ile roman kahramanının iç dünyası aktarılır.	27-38
1/4	Bilge-Yasa çifti ile tanışılır. Bilge –Yasa çifti vasıtası ile roman kahramanı Burhan G.nin geçmişine bir pencere aralanır.	Üçüncü kişi/İlahi Bakış Açısı. Bakış açısının değişmesi ile birlikte okurun metne yaklaşımındaki perspektif değişir.	B. Günel’in yazar kimliğini öğreniriz. Kurgunun içinde bir başka kurguya geçiş söz konusudur.	39-48
1/5	Yasa ile Bilge’nin ilişkisinin detaylarını ve mutlu birliktelikleri aktarılır.	Üçüncü kişi anlatıcı ve ilahi bakış açısı.		49-52
1/6 (Burhan)	Zamanda geri dönüşle Burhan’ın İstanbul’dan eşi ve çocuklarından ayrılışı aktarılır.	Birinci kişi/ gözlemci bakış açısı.		53-60
1/7	Baraka	Birinci kişi/ gözlemci bakış açısı.	Bu bölümde oldukça	61-63

Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı
Asiye Çıgır Yıldıırım

		gözlemci bakış açısı. Olay zamanı	güçlü edebi ifadelerle sanatsal bir üslupla karşılaşırız.	
1/8 (Gündönümü)	Olca'yın uçak kazası, ölüm- hayat çatışması.	Birinci kişi (Burhan) anlatıcı/ gözlemci bakış açısı- aynı bölüm içinde üçüncü anlatıcı ve ilahi bakış açısı.	Bu bölüm bilhassa anlatıcı ve bakış açısı değerlendirildiğinde metnin genelinden farklı bir özellikle karşılaşırız.	64-78
1/9	Bülent'in hikayesi.	Birinci kişi/ Gözlemci bakış açısı-	Sahneleme-diyalog yönetimi kullanılan bu bölümde, yeniden üst kurmaca ile karşılaşırız.	78-86
1/10 Gündönümü	Kd. Beçüş İsmail Ş.nin şikâyet dilekçesi.	Resmi formunu muhafaza eden bir şikâyet dilekçesi yer alır.	Bağımsız bir bölüm olarak yer alan şikâyet dilekçesi bir anda romanın kurgusundan bütünlüğünden okuru uzaklaştırır.	
1/11(Gece Lambası)	Tutanak ve disiplin raporları.	Üçüncü Kişi/ ilahi Bakış Açısı	Belge roman kimliğine bürünür ve anlatıcı ve bakış açısını çoğullaştır.	89-98
1/12 (Gündönümü)	764 nolu (romanın geçtiği) barakada çıkan yangına ilişkin tutanak.	Her bir tutanak ve raporun altında adı yazılan kişiler anlatıcıya dönüşmüştür.	Bir başka bölümde şikâyet dilekçesinin yer alması gibi bu bölümde Yazarın gerçekçilik anlayışına başarı ile hizmet eder.	99-102
1/13 (Bülent ile Ayfer)	Bülent'in hayatından bir kesit Ayfer ile ilişkilerinin kırılma anı.	Birinci kişi ve üçüncü kişi anlatıcı/ ilahi ve gözlemci bakış açısı	Bu bölümde anlatıcı ve bakış açısı çeşitlilik gösterir. Aynı bölüm içinde ve birçok kez anlatıcı ile birlikte bakış açısı değişir.	113-132
1/14 (Gündönümü)	Disiplin konusunda tasnif dışı bir duyuru/emir çizelgesi.	Yazının altında isim ve imzası bulunan Komutan Vekili B.Ö. bölümün birinci kişi anlatıcısıdır.	Bölümler arası kronolojik bir sıra gözetmeyen bu sıralanmış okur için metni satranç tahtasına dönüştürür.	133-135
1/15	Burhan G.nin yazma serüveni.	Üçüncü kişi anlatıcı/ilahi bakış açısı.	Burhan G.nin Baraka romanını yazma sürecini detaylı olarak tanık olunur.	137-142
1/16	Kayıp gece lambasının sırrı.	Üçüncü kişi anlatıcı- İlahi bakış açısı.	Bu bölümde 14 bölüme bir gönderme yapılır.	143-150
1/17	B.Günel, Bülent için yazdığı mektup.	Üçüncü kişi anlatıcı/ ilahi bakış açısı; kahraman anlatıcı ve gözlemci bakış açısı.	Bölüm içinde anlatıcı ve bakış açısı yer değiştirir. Üçüncü kişi anlatıcı ve ilahi bakış açısından aniden kahraman anlatıcı ve gözlemci bakış açısına geçilir.	151-156
1/18	İlhan'ın anne, baba ve eşinin üsse yaptıkları ziyaret.	Üçüncü kişi anlatıcı/ilahi bakış açısı.		157-164
1/19 (İlhan)	İlhan-Kevser ilişkisi, İlhan ve ailesinin yanı sıra İlhan'ın düğünü.	Beş farklı alt bölümden oluşan bu bölümde üçüncü kişi anlatıcı ve ilahi bakış açısı karşımıza çıkar.	Bu bölümde farklı bir üslupla karşılaşır okur. Metinde coğrafyanın değişmesi ile birlikte kültürle yapı dolayısıyla dil ve ifade biçimi değişir.	165-192
1/20	Üssün yer aldığı bölgeden verimli toprakların Amerikalılar tarafından uçaklarla nasıl taşındığı.	Üçüncü kişi anlatıcı/ilahi bakış açısı.		193-196

**Toplumcu Gerçekçi Romanda Öncü Adımlar: Baraka Romanında Kurgu ve Çoklu Bakış Açısı
Asiye Çığrı Yıldırım**

İkinci Bölüm 2/1	David Kop ve Judy ilişkisi, Erdoğan'ın Baraka'yı yakmak isteği .	Üçüncü kişi anlatıcı / ilahi bakış açısı; kahraman anlatıcı /gözlemci bakış açısı.	Anlatıcıyla birlik bakış açısının aynı bölüm içinde sık sık yer değiştirmesi farklı bir seyri gerçekleştirir.	197-212
2/2 (Judy)	Judy'nin evliliği ile ilgili sorunları.	Birinci kişi (Judy)/ gözlemci bakış açısı 228. sayfada üçüncü kişi anlatıcı /İlahi bakış açısına geçilir.	Olayın genelini Judy'den (kahraman anlatıcıdan) öğrenir okur, ancak zaman zaman araya yazar anlatıcı girer.	213-232
2/3	Erdoğan'ın cephesinden Judy Erdoğan ilişkisi	Üçüncü kişi anlatıcı/ ilahi bakış açısı.	Üst kurmaca	233-238
2/4	Burhan'ın bugününe ve geçmişine ait detaylar.	Birinci kişi (Burhan) anlatıcı/ gözlemci bakış açısı.	Bu bölümün büyük bir kısmı monologlardan oluşur.	239-246
2/5	Judy'nin Erdoğan'ı terk etmesi; Bülent'in evden dönüşü;	Kahraman anlatıcı ve bakış açısı.		247-263
2/6	İlhan Kendir'in Kevser'den gelen mektupla baba olduğunu öğrenmesi.	Üçüncü kişi anlatıcı/ ilahi bakış açısı.	Sahneleme, diyalog ve iç konuşma yöntemleriyle oluşturulmuş bir bölüm.	263-272
2/7 (Gündönümü)	Bir Türk askerinin uğradığı hakareti bildiren şikâyet dilekçesi.	Evrak altında ismi yazılı kişi kahraman anlatıcı ve bakış açısı.		271-272
2/8	Burhan G.nin geçmiş hatırlayışları	Üçüncü kişi anlatıcı/ilahi bakış açısı.		273-282
2/9	İncirlik'te geçirilen uzun bir zamanın ardından Burhan'ın İstanbul'a ailesinin yanına dönüşü.	Kahraman anlatıcı ve gözlemci bakış açısı.	Burada bulanık bir bilinçle oluşan anlatım, daha ziyade monologlarla örülüdür.	283-295
2/10	Bülent'in uçak kazası.	Kahraman anlatıcı /gözlemci bakış açısı; Üçüncü kişi anlatıcı ve/ilahi bakış açısı.	Bu bölümde de anlatıcı ve bakış açısı sık sık yer değiştirir. Okura bu yöntemle farklı perspektiflerden kişi ve olayları görme imkanı sunulur.	296-309
2/11 (Ayfer)	Ayfer'in Bülent'e yazdığı mektup.	Kahraman (Ayfer) anlatıcı / gözlemci bakış açısı.		310-318
2/12	Barakanın yanarak yok oluşu.	Tam manası ile çoklu bakış açısı ve neredeyse barakada yaşayan her bir roman kişinin anlatıcıya dönüştüğü çoklu anlatıcı/ bakış açısı yer alır.	Bu bölüm anlatıcı ve bakış açılarının çokluğu ile adeta roman kişilerinin oluşturduğu bir orkestra, çok sesli bir dinletiyeye dönüşmüştür.	319-324
2/13 (Gündönümü)	Burhan G.nin iç hesaplaşması.	Kahraman anlatıcı/ gözlemci bakış açısı.	Yangın metaforu ile aslında hayatı özetler.	325-327

Kaynaklar

- Burhan, B.(2005). **Baraka**, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- Buyrukçu, M. (1997). “ ‘Baraka’da Kimler Oturur?’ Dosya: Burhan Günel’in Yazarlık Serüveni”, Kavram Karmaşa, S.3 Mart – Nisan, Ankara.
- Emre, İ. (2004). **Postmodernizm ve Edebiyat**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Fahrettin, K. Nitter (1992). “*Baraka Üzerine Birkaç Söz*”, Karşı, Ankara.
- Günel, B. (1993). **Özgeçmiş ve Yazarlığa Yönelişi**, Gündoğan Edebiyat, Ankara.
- Günel, B. (2001). “*Şöyle Bir Baktım Kendime*”, Dosya: Burhan Günel’in 30. Sanat Yılı, Damar, Ankara.
- Günel, B. (2003). “Roman Nedir, Ne İşe Yarar?” 8. Bursa Edebiyat Günleri, ‘Manolya Durağında Roman’ Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa. S. 157 – 164.
- Narlı, M. (2009). “Postmodern Roman Ve Modern Gerçekliğin Yitimi” *Türkbilig*, S.18: 122- 132.
- Sakallı, F. (2009). Burhan Günel’in Romanlarında Yapı, Tema Ve Anlatım, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Sakallı, F. (2016). “Burhan Günel’in Romanlarında Otobiyografik Benlikler “ Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 43, s.420-426.
- Sazyek, H.(2004). “Romanda Temel Anlatım Yöntemleri Üzerinde Bir Sınıflandırma Çalışması”, *Folklor\ Edebiyat*, Sayı: 37, Cilt: 10/11, s. 103-118.
- Tekin, M.(2015). **Roman Sanatı**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Tural Ş. (2005), “Üstkurmaca Bir Metin: Kayıp Hikâyeci”, *İlmi Araştırmalar*, Sayı: 20, S.159-171.
- Uslu, A. (2016). “1980 Sonrası Türk Hikâyeciliğinde Kişi(Ler) Tipolojisi”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/15 Summer, S. 577-608,
- Yağcı, Ö. (1997). “Bir Yazar: Burhan Günel, Bir Klasik Roman: Baraka” , **Kavram Karmaşa**, Dosya: Burhan Günel’in Yazarlık Serüveni, S.3 Mart – Nisan Ankara, s. 19 -22
- Yüce, S. (2016). “Edebiyatta Gerçekçilik ve Alımlama Estetiği”, *Söylem Filoloji Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 2, S.105-117.

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem ve Teknikler

Nihat Oyman

Orcid : 0000 0001 8918 9142

n-forever-n@hotmail.com

Öz

Neo-teknolojik dönemle birlikte, önemli olan üretilmiş bilgiyi kullanabilen değil aksine yeni bilgi üreten ve bunu faydalı hale getiren insan yetiştirmektir. Küreselleşmeyle bilgi alanında meydana gelen canlılık aynı zamanda dini bilgi ve eğitimi açısından etkili olmuştur. Bu doğrultuda din eğitimi ve öğretimi iyice karmaşık hale gelmiştir. Özellikle de dinin asıl kaynaklarından uzak, belli bir ideoloji çerçevesinde geliştiren dini grup, tarikat ve yapılanmalar, geleneksel eğitimciler, dini belli şekillere sokarak, yanlış yöntem ve teknikler kullanarak, din ve ahlak eğitimi akil, vahiy modernite dışı bir biçimde servis etmişlerdir. Bu tür nedenlere bağlı olarak din eğitiminin önünde birçok engel ortaya çıkmıştır. Bu engellerden en önemlisi öğrenciyi devre dışı bırakan aktif olmasını engelleyen itaatkâr, sorgulamayı ve eleştirmeyi reddeden anlayışlardır.

Öğrenenin din eğitimindeki donanımı elde etmesi, yeni bilgiye erişerek, farkında olarak, bunu yapılandırarak ve kendisi merkezde kalarak bilgiye ulaşmasıyla mümkündür. Bunun için de öğretim yöntem ve tekniklerin yanı sıra öğrenenin eleştirebilmesi, sorgulayabilmesi, sorularına doğru cevaplar bulması, kendisine değer veren bir öğreticinin olması, teknolojinin kullanıldığı bir ortam olması da eğitim ve öğretim süreci içinde önemli bir yer edinmektedir. Öğrenme ortamının zengin olması, bütün becerileri geliştirecek yöntem ve tekniklerin kullanılması, din eğitimi daha anlamlı hale getirecektir. Öğrencilerin pasif bir pozisyonda olmalarının aksine onların düşünmesini, beyin fırtınası yapmasını, psikomotor ve duyuşsal gelişimini sağlayan eğitsel oyunlara, dramatizasyonlara, proje ödevlerine ve diğer yöntemlere yer vermek, onların motivasyonlarını yükseltecek ve öğrenmelerini kolaylaştıracaktır. Aynı zamanda farklı yöntem ve teknikler, öğrencilerin yaparak, yaşayarak, eleştirip sorgulayarak öğrenmelerine, istenilen bilgi, davranış ve becerileri kazanmalarına ve kalıcı öğrenme gerçekleştirmelerine fırsat sağlayarak diğer nedenlerden dolayı ortaya çıkabilecek problemleri de engelleyecektir.

Bu çalışmayla, öncelikle din eğitiminin iyi bir şekilde olmasını engelleyen faktörler, araştırılarak ortaya konulmuştur. Bu araştırma bağlamında din eğitimin önündeki engellerle ilgili soruları içeren anket uygulaması yapılmıştır. Bu anket uygulaması, 100 kişiye birebir, 300 kişiye ise sosyal medya ve mail üzerinde yapılmıştır. Toplamda 400 kişiye uygulanan bu anketin evreni Türkiye’de din eğitimi gören kesim, örnekleme ise Van ilinde bulunan ortaokul, lise ve diğer düzeyindeki öğrenenlerden oluşmaktadır. Aynı zamanda araştırma verileri, gözlem, birebir görüşme, literatür taraması gibi nitel araştırma yöntemlerine de dayanmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda yapılan görüşmelerde din eğitiminin önündeki engellere yönelik bulgular oransal veriler şeklinde ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, Engeller, Yöntem, Teknikler

New Methods and Techniques In The Context of Research In Barriers In Religion Education

Abstract

Along with the age of technology, it is important to train the human model that produces new information and makes it useful, not the ability to use the produced information. The vitality that has taken place in the field of knowledge with globalization has also been influential in religious knowledge and education. In this respect, knowledge of religion and morality or teaching has become more complicated. In particular, religious groups, sects and structures, traditional educators and religious educators, who developed religion within the framework of a certain ideology, have served religious and moral education in a non-wise way. Due to such reasons, many obstacles have emerged in front of religious and moral education. The most important of these obstacles are those that prevent students from being active.

The student's achievements in religious education depend on his / her access to new information, by constructing it in a conscious way and by getting himself / herself in the center. For this purpose, besides the teaching methods and techniques, the learner can criticize, question, find the right answers to the questions, have a teacher who values him / her and have an environment where the technology is used has an important place in the education and teaching process. The rich learning environment, the use of methods and techniques to improve all skills will make the gains more meaningful. In contrast to the passive position of the students, their thinking, brainstorming, educational games that provide psychomotor and affective development, dramatizations, project assignments and other methods will increase their motivation and facilitate their learning. At the same time, different methods and techniques will allow students to learn, experience, criticize and question, gain the desired knowledge, behavior and skills, and achieve permanent learning and prevent problems that may arise due to other reasons.

In this study, first of all, the factors that prevent good religious education have been investigated and revealed. In the context of this research, a questionnaire including questions about the obstacles to religious education was applied. This survey was conducted 100 to person and 300 to social media and e-mail. The universe of this survey administered to 400 people in total who cut religious education in Turkey, the sample of secondary school located in Van province, consists of those learned in high school and other levels. Research data is also based on qualitative research methods such as observation, questionnaire, one-on-one interview, literature review. As a result of this study, the findings regarding the obstacles in front of religious education were presented as proportional data.

Key Words: Religious education, Obstacles, Methods, Techniques

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem ve Teknikler

1. Giriş

Herkesin kolay bir şekilde bilgiye ulaştığı bu çağda, öğrencilerden bilginin ezberlemesi yerine aktif olmaları, yaratıcı ve üretici olmaları, çağa hitap eden ve faydalı olan projeler üretmeleri beklenmektedir. Bunu başarabilmek için ancak zengin ve öğrenci merkezli eğitim ve öğretim yöntem ve tekniklere ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitim ve öğretim sürecinde öğrenci merkezli yöntem ve teknikleri geliştirmek hem istekli bir şekilde değişimlerin olmasına, hem de öğrenilen bilgilerin anlamlandırmasına önemli bir katkı sağlamaktadır.

Din eğitimi ve öğretiminin önündeki en büyük engellerden birisi olarak metot ya da yöntem ve teknik eksikliği, öğrenenlerin dinin öğrenmesine karşı albenisini azaltmaktadır. Bu anlamda istenen insan tipini yetiştirmek için öğrencinin ve diğer öğrenenlerin ne istediği nasıl istediği, neyin nasıl öğretileceği konusunda fikirler geliştirilmesi gerekmektedir. Öğrenciyi ve öğrenmeyi merkeze alan yapılandırmacı yaklaşımda birey kendi öğrenme sürecinde kendi yaşantılarında hareketle bizzat kendisi yaşayarak öğrenmesiyle mümkün olmalıdır. Geleneksel öğretim yerine hızla gelişen ve değişen toplum şartlarına uygun, bireyi merkeze alan eğitsel oyunlar, proje görevleri, çoklu zekâ kuramı, işbirlikçi öğrenme, örnek olay ve bu doğrultuda materyal geliştirme gibi birbirinden farklı yöntem ve teknikler tercih edebilen öğreticilerin olmasıdır. Her bireyin yaşadığı

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler

Nihat Oyman

sosyal bir çevresi vardır, bireyin sürekli toplum ve çevreyle etkileşim içinde olması nedeniyle bunlar göz önünde bulundurularak öğrencinin bilişsel, fiziksel, ruhsal yönlerini geliştirecek yöntemler gereklidir. Zaten eğitimin amacı da öğrencinin bir bütün olarak gelişmesine yardımcı olmaktır. Öğrencilerin bilgiyi kendilerinin edinmesi ve aktif öğrenmenin gerçekleşmesi için öğretmenin yol yöntem geliştirerek rehberlik etmesi gerekmektedir.

1. 1. Yöntem

Bu çalışmayla, öncelikle din eğitiminin iyi bir şekilde olmasını engelleyen faktörler, araştırılarak ortaya konulmuştur. Bu araştırma bağlamında din eğitimin önündeki engellerle ilgili soruları içeren anket uygulaması yapılmıştır. Bu anket uygulaması, 100 kişiye birebir, 300 kişiye ise sosyal medya ve mail üzerinde yapılmıştır. Toplamda 400 kişiye uygulanan bu anketin evreni Türkiye’de din eğitimi gören kesim, örneklemini ise Van ilinde bulunan ortaokul, lise ve diğer düzeyindeki öğrenenlerden oluşmaktadır. Aynı zamanda araştırma verileri, gözlem, birebir görüşme, literatür taraması gibi nitel araştırma yöntemlerine de dayanmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda yapılan görüşmelerde din eğitiminin önündeki engellere yönelik bulgular oransal veriler şeklinde ortaya konulmuştur.

2. Din Öğretiminin Önündeki Engeller Araştırması ve Bulguları

Din eğitimi-öğretimi bir disiplin olarak Türkiye’de ilk defa modern eğitim kurumlarının yer almasıyla birlikte bu kurumlarda diğer derslerin yanı sıra özel bir ders içinde öğretilmeye başlayınca ortaya çıkmıştır. Din öğretiminin bir branş olarak ele almak sistemleştirmek teorisini geliştirmek metodlarını ile ve kurumlarını belirlemek günümüze kadar her ne kadar gecikmişse de günümüzde bu alan bir çalışma bulunmaktadır. Her ne kadar din öğretimi diğer alanlara göre sistematik bir şekilde öğretilmesi gecikmişse de aslında İslam dinin ilk yıllarında gerek Kur’an-ı Kerim’in bazı ifadelerinde gerekse Hz. Muhammed’in söz ve davranışlarında din öğretimi hayatın vazgeçilmez durumlarından biri idi. Nitekim şu anda eğitim içinde kullandığımız “Rab” kelimesinden türeyen “terbiye” kelimesinin İslam diniyle birlikte ortaya çıktığı da malumdur (Bilgin, 2007: 13). Geçmiş insanın yaradılışı kadar eski olan din öğretiminin günümüzde yaşadığı problemlerin nedenlerinin neler olabileceğine dair farklı okullarda olmak üzere ortaokul ve lise öğrencilerinden oluşan 100 kişiye anket uygulanmış ve bunun yanı sıra birçok üniversite öğrencisiyle de birebir görüşme yapılmıştır.

2. 1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Cinsiyet

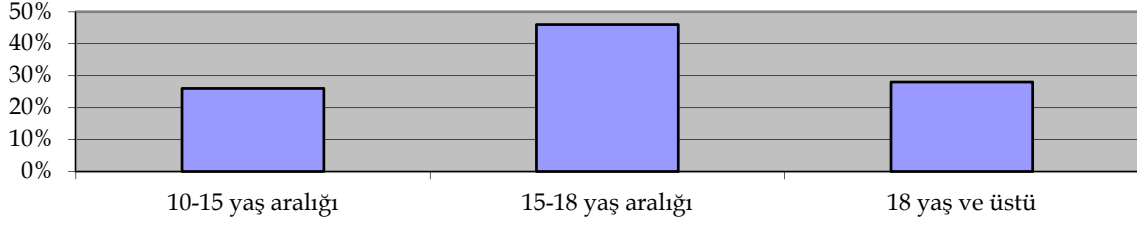

Grafik 1: Araştırmaya katılanların cinsiyet oranları

Grafik 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılanların %51’i kadın, %49’u erkeklerden oluşmaktadır. Cinsiyet oranlarının birbirine yakın çıkması araştırmanın güvenliği ve geçerliliği anlamında önemli bir sonuçtur.

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler Nihat Oyman

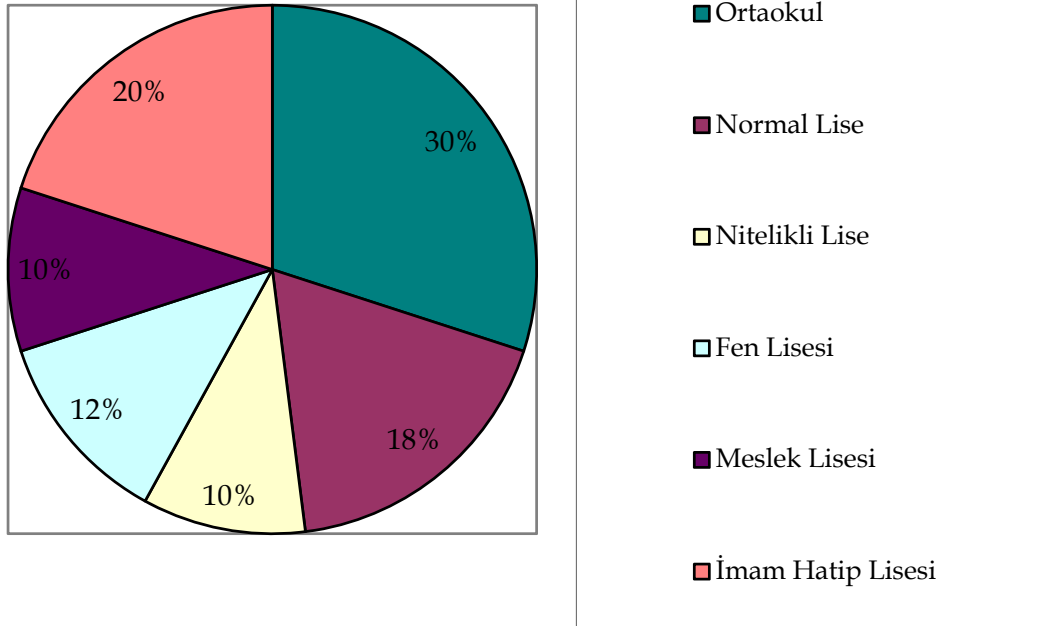
Yaş aralıkları

Grafik 2: Araştırmaya katılanların yaş aralıkları

Grafik 2’de araştırmaya katılanların yaş aralıklarından 10-15 yaş aralığı %26, 15-18 yaş aralığı %46, 18 yaş ve üstü yaş aralığı ise %28’dir. Araştırmanın daha çok ortaokul ve lise öğrencileri arasında yapılması böyle bir sonucu ortaya koymuştur. Ortaokul ve lise öğrencilerinin seçilmesi bilinçli olarak yapılmıştır. Çünkü bu iki kesim din eğitimini aktif bir şekilde görmektedir.

Okul Türü

Grafik 3: Araştırmaya katılanların okul türleri

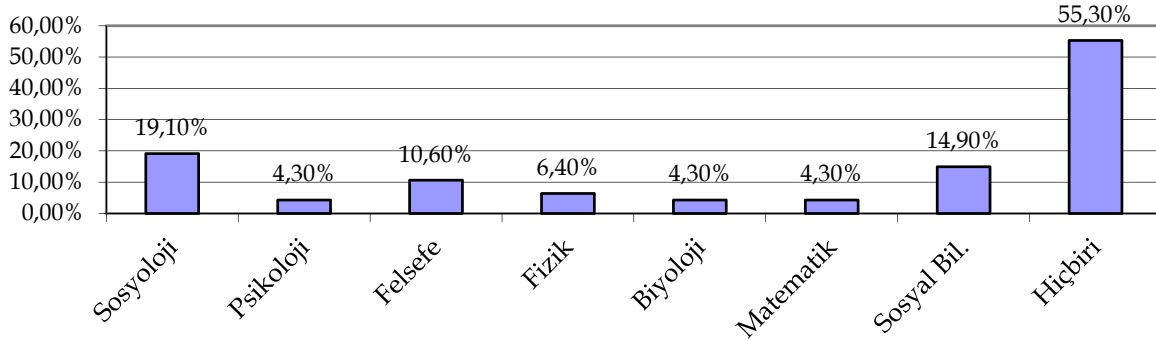
Araştırmanın daha doğru sonuçlar verebilmesi için farklı okul türlerinden denekler seçilmiştir. Araştırmaya katılanların %30’u ortaokul, %20’si imam hatip lisesi, %18’si meslek lisesi, %12’si fen lisesi, %10’si nitelikli liseler, %10’si normal liselerden oluşmaktadır. İmam hatip liselerinde din eğitimiyle ilgili derslerin fazla olması araştırma için bir problem oluşturmamaktadır.

2. 2. Diğer Öğretim Alanlarının Bilinmemesinden Kaynaklanan Problemler

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler

Nihat Oyman

Din eğitimi görürükün öğretmeniniz konuları aşağıdaki öğretim alanlarından hangisiyle bağdaştırarak anlatmaktadır?

Grafik 4: Din eğitiminde öğretmenlerin dersi diğer alanlarla ilişkilendirme oranları

Din eğitimi, dini tezahürlerinin ve gelişmesinin diğer bilimlerin metotları ile incelenmesinden doğmuş bir dizi öğretim dalıdır. Bunlardan her biri din öğretiminin yükseköğretiminde müstakil olarak öğretim konusu yapılmaktadır. Bu öğretim alanları bilmeden ve ya dini öğretileri bu alanlarla bağdaştırmadan dini bilgileri anlamak ve bu bilgiler üzerinde tasavvura gitmek mümkün değildir. İnsanın psikolojisini, sosyal çevresini bilmeden bilgiler anlamlandırmak zor olacaktır.

Psikoloji, Dini olayların ve yaşayışların belirtilerini genel psikoloji metoduyla araştırır. Grafik 4' e göre araştırmaya katılanların sadece %4,30'u öğretmenlerin din eğitimi verirken psikoloji alanını kullandığını belirtmiştir. Bu da çok düşük bir orandır. Bir insanın yaşadığı psikolojik sorunları bilmeden onu dini anlamda eğitmek insan fitratı gereği mümkün olmamaktadır.

Sosyoloji, sosyal ve kültürel çevre ile dini davranış biçimleri arasındaki karşılıklı etkileri araştırır. Bunun için sosyolojinin metotlarını kullanır. Toplumunu anlamadan dini anlamak ve anlatmak hayli zor olmaktadır. Toplumun ekonomisini, adetini, kültürünü anlayabilmek ve bunu dini bakış açısıyla değerlendirebilmek adına sosyolojik verileri kullanmak kaçınılmaz olmuştur. Nitekim Grafik 4' te olduğu gibi din eğitimcilerinin bu alanı çok ihmal ettiğini sosyolojinin verilerinin ve metotlarının kullanılma oranı sadece %19,10'da kalmıştır.

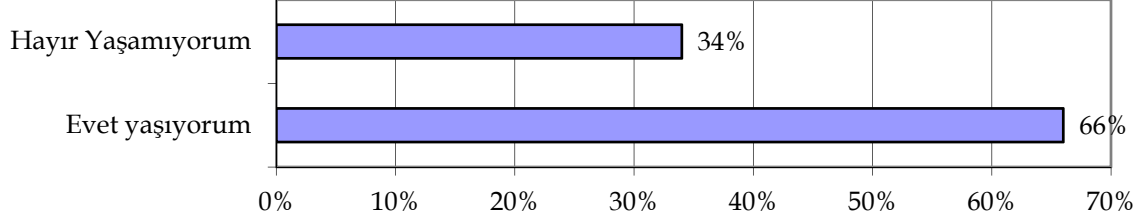
Felsefe, tek tek olaylardan bilerek dinin gelişini onun insanın kendini anlaması ve kültür için olan önemini araştırır. Felsefe düşüncesine hakim olmadan vahiyi anlamak ve bunu toplum üzerinde yorumlamak zor olur, bu da bir kısır döngü bilginin ötesine geçmeyecektir. Nitekim Kur'an, yaklaşık altı yüz yerde "Neden düşünmüyorsunuz." diyerek insanı düşünmeye sevk etmektedir. Ancak araştırmanın sonucuna baktığımızda din öğreticilerin sadece %10,60 felsefenin metotlarını kullandığı ortaya çıkmıştır. Bu oran, din eğitimi için büyük bir sorun teşkil etmektedir.

Fizik, kimya, biyoloji, matematik ise özellikle "evrendeki yasalar" gibi yaratılış konularıyla birebir ilişkili olmasına rağmen bu alanlara değinme oranları çok düşük kalmıştır. Fizik %6,40, kimya %4,30, matematik %4,30 oranında kalmıştır.

Din eğitimi ve öğretiminin etkili bir şekilde olması için bu öğretim alanlarının iyi bilinmesi ve bu alanların metotlarından iyi yararlanması gerekmektedir. Ancak araştırmaya katılanların %53'u, din eğitimcilerin bu alanlardan hiçbirisinin konusuna ve metoduna değinmeden eğitim verdiklerine dair görüş belirtmişlerdir.

2. 3. Mezhep Ayrılıklarından Dolayı Ortaya Çıkan Problemler

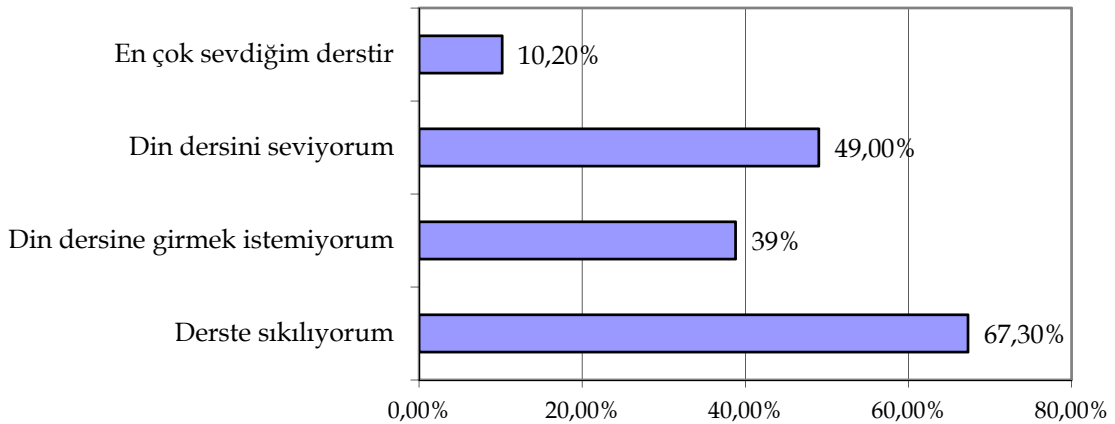
Grafik 5: Mezhep ayrılıklarından dolayı problem yaşama ve ya yaşamama oranları
Din eğitimi görürken mezhep ayrılıklarından dolayı problem yaşıyor musunuz?

Türkiye eğitim politikası ve İslam dinin bütünlüğü açısından din dersleri devletin okullarında mezhepler üstü olarak öğretim yapılmak durumundadır. Mezheplerin doğuşu ve gelişmesi ile ilgili araştırmalar göstermiştir ki mezhepler ortaya çıkan aşırı bölünmeyi önlemek amacıyla çok sayıda ilim adamının bulunduğu dönemlerde teşvik edilmiştir. Fakat teşvik sonucu mezheplerde toplanmayla boşlayan mezhepçilik öyle güçlenmiştir ki mezhepler ayrı dinler gibi olmuştur. İslam dinin bütünlüğü ilk ve orta öğretim de sağlam bir biçimde verildikten sonra yükseköğretimde veya aile içinde eğitimde ayrıntılara girilebilir (Bilgin, 2007: 88,89). Son yıllarda mezhep ayrılıkların ideolojik amaçla kullanılmak istediğinde bir gerçektir. İşte bu olumsuzluklardan kurtulmak için İslam dininin inanan bütün insanları birleştirmeyi amaç edinmesini ve evrenselliği ön palan çıkarmak gerekir. Din eğitiminde sadece bir mezhebe takılıp kalmamak gerekir. Nitekim araştırmaya katılanların 66% 'sı mezhep ayrılıklarından dolayı problem yaşadığını ifade etmiştir. Aynı zamanda 34% 'u ise mezhep ayrılıklarından dolayı problem yaşamadığını belirtmiştir.

2. 4. Din Öğretiminde Öğrencide Kaynaklanan Problemler

Öğrenci olarak din dersi aldığınızda kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

Grafik 6: Din eğitimi alan öğrencilerin durumlarını belirten oranlar

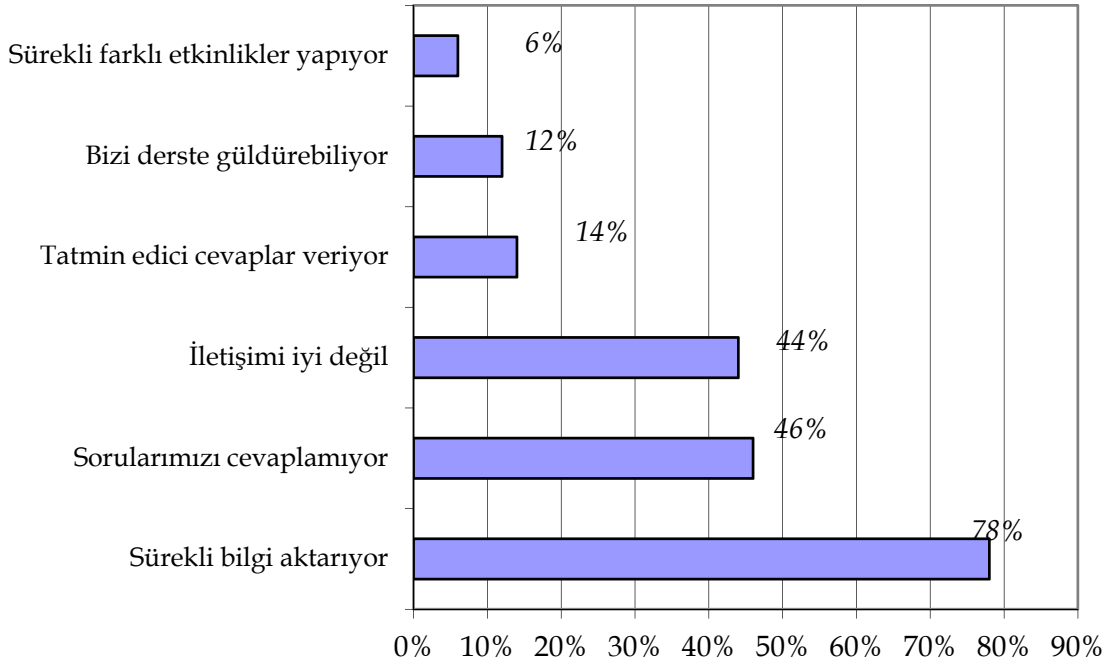
Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler

Nihat Oyman

Din dersi, genellikle öğrencinin yaşadığı hayatla pek az ilgili oluşundan dolayı eleştirilmektedir. Buna karşılık, öğrenciye pek çok zihinsel yük yüklemektedir. Konuların her çağ öğrencilerinin ilgisini çekmek şekilde daha farklı bir yaklaşımla ele alması bir ihtiyaçtır. Nitekim yeni müfredat uygulamalarında kısmen düzenlemeler olsa da bu, çoğu eğitimci tarafından yeterli görülmemektedir. Din öğretimi yapılırken öğrencinin sosyal çevresi kültürü hazır bulunuşluğu göz önünde bulundurulması kaçınılmazdır. Araştırma sonucuna baktığımızda katılımcıların %49,00'u din dersini sevdiğini söylemesine rağmen, %67,30'u ise derste sıkıldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum bize aynı zamanda bu yönden gerekli düzenlemeleri bir ihtiyaç haline getirmektedir. Grafik 7'ye bakıldığında araştırmaya katılanların %78'i öğretmenlerin sürekli bilgi aktardıklarına ve alternatif teknik ve yöntemler, kullanmadıklarına dikkat çekilmiştir. Tam bu noktada öğrencilerin neden din dersinden sıkıldıklarına dair yöntem ve teknik eksikliği, sürekli bilgi aktarma gibi nedenler ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda "sorularımız cevaplanmıyor" diyen öğrenci oranı da %48 ile yüksek bir orana sahiptir. Bu da gösteriyor ki öğrencilerin sorularının cevapsız bırakılması ya da yeteri düzeyde cevap verilmemesi, öğrenciyi aktif kılan teknik ve yöntemlere yer verilmemesi, öğrencilerin din dersinde sıkılmasına ve motivasyonlarının düşmesine sebep olmaktadır.

2. 5. Din Öğretiminde Öğretmen Kaynaklı Problemler

Din eğitiminde öğretmenin yaklaşımından memnun musunuz?

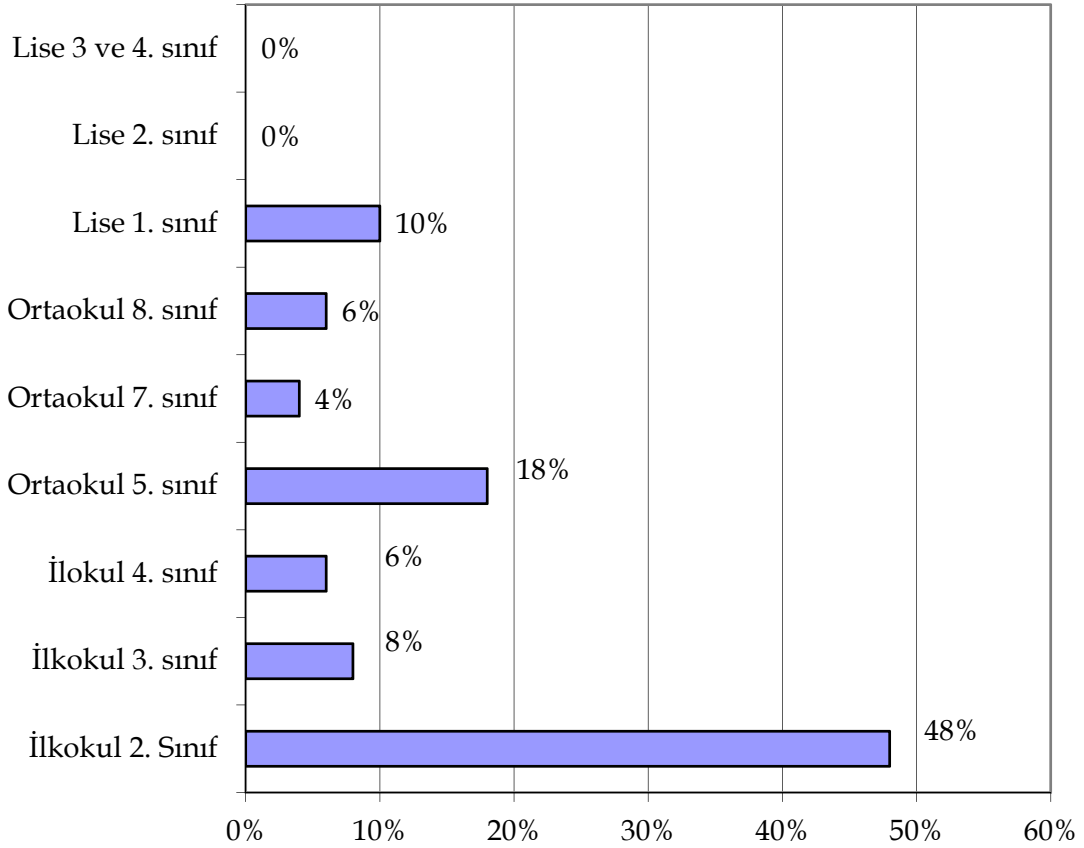
Grafik 7: Din eğitiminde öğretmenlerin yaklaşımıyla ilgili oranlar

Genelde öğrencilerin problemleri yaradılış konusunda yoğunluk kazanmaktadır. Çeşitli derslerde aldıkları bilgilerin din bilgileriyle çeliştiğinin ve bu çelişmenin kendilerini çıkmaza soktuğunu da belirten öğrenciler bu hususa çare bulunmasını istemektedirler. Onların, tam cevap alamadıkları konular, ahiret hayatı,

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler Nihat Oyman

ruhlar, ölüm, kader vb. konulardır. Derslerin işleniş biçimi ile ilgili olarak soru-cevap ve sohbet tercih ettiklerini belirten gençlerin %78'i öğretmenlerin sürekli bilgi aktardıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenin alan bilgisinden kaynaklanan veya iyi bir cevaplandırıcı olamamasından dolayı da din öğretiminde problemler ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılanların %46'sı din öğreticilerin öğrencilerden gelen sorulara tatmin edici cevaplar vermedikleri görülmüştür. Ayrıca din öğretimini yapan kişilerin iletişiminin iyi olmamasından dolayı da din dersini sevilmeyen bir ders haline getirmiştir. Nitekim "öğreticinin iletişimi iyi değil" diyenlerin oranı da %44'tür. Bu da hiç azımsanmayacak bir orandır.

2.6. Din Eğitiminin Ne Zaman Başlaması Gerektiğinden Dolayı Ortaya Çıkan Problemler Sizce din eğitimi ne zaman başlamalıdır?

Grafik 8: Din eğitiminin ne zaman başlaması gerektiğine dair oranlar

Çocuklarda dini uyanmanın ne zaman belirlendiği konusunda değişik fikirler bulunmaktadır. Bazı ruh bilimciler ve eğitimciler erken çağda din ile ilgili bir eğitimi gereksiz görürler. Bazıları ise din ile ilgili eğitim vermenin gıda vermeye benzemesi gerektiğini onu doğumdan itibaren başlanabileceğini özellikle de evrensel ahlaki ilkelerin daha küçükken verilmesi faydalı olacağını ifade etmişlerdir. Din duygusunun işlenmesi ve karşılanması bakımından çağlar arasında en zoru ve en önemlisi şüphesiz duygunun uyandığını gösteren ilk soruların geldiği çağdır. Yani okul öncesi çağdır. Soruların geçiştirilmemesi ciddiye alınarak doğru ve sade tek anlamlı kelimelerle cevaplandırılması ilke olarak kabul edilmelidir. Çocuğu adam yerine saymayarak basit veya mübalağalı davranışlar ve ifadeler bütünü ile yanlıştır. Çocuklar adamdırlar sadece cüsseleri küçüktür ve tecrübeleri azdır. Dikkat edilmesi gereken ince nokta şudur: çocuğa sorulduğu kadar cevap verilecektir. O soru diye bilgi yağmuruna tutulmayacaktır. Üç nokta din eğitimine hazırlık için önemlidir. Bunlardan birincisi anne

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler

Nihat Oyman

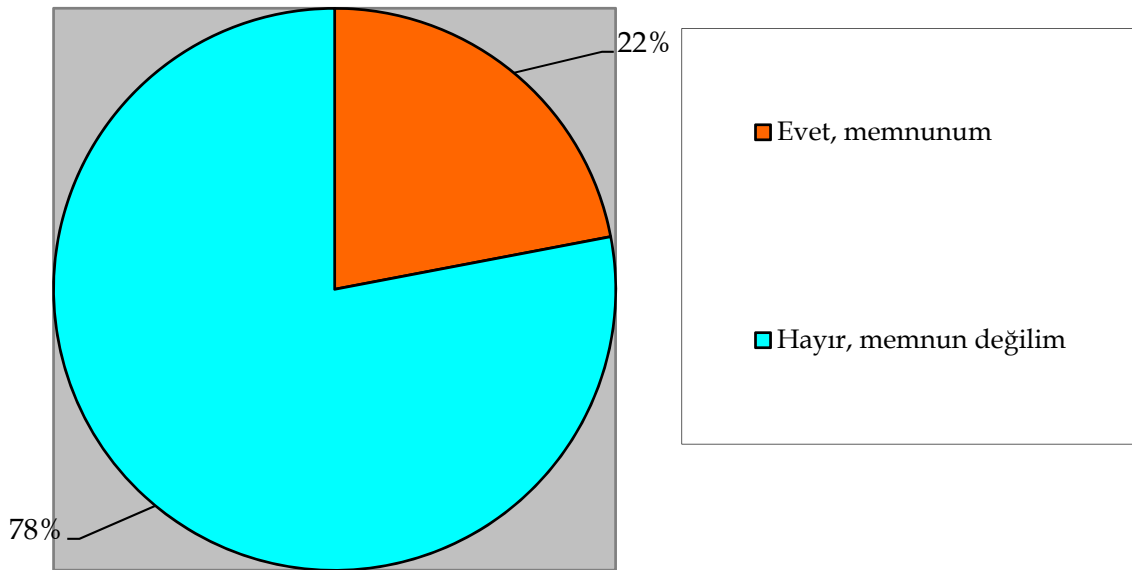
baba veya onların yerini tutan yakın kişilerin ilişkileri olumlu sevgiye dayalı ilişkiler olması lazım. Bu sevgi ve güvenden yakın ilişkilerin verici bilici öğretici ve ifade edici her türlü yardıma hazır sıfatlardan ve sıfatları gerçek sahibi Allah fikrine geçmek mümkün olabilecektir. İkincisi; çocuklara küçük yaşta küçük duaların şükür cümlelerin ve ilahilerin çok yavaş olarak belletmesidir. Üçüncüsü yine ebeveynin veya onların yerini tutanların davranışlarında çocuğa din duygusunu ve kutsalı hissetmesidir. İşte bunun gibi ayrıntılı çocuklara dini öğretimi etkili bir şekilde verilmesini sağlar (Bilgin, 2007: 103-108).

Araştırmaya katılanların %48'i en yüksek oranla din eğitiminin 2. sınıfta başlaması gerektiği konusunda görüş belirtmiştir. Bu da din ve ahlak eğitiminin daha erken yaşlarda başlaması dinin sağlıklı bir şekilde öğrenmesine katkı sağlayacağını göstermektedir. Nitekim bu yaşlardaki çocukların fazla meraklı olması ve doğrultuda sorular sormalarına karşılık doğru cevaplar almazlarsa sağlıklı bilgilere ulaşmaları mümkün olmayacaktır. Bu durum, ileriki yaşlarda dini eğitim ve dini bilgiler açısından bir koplekse dönüşebilmektedir.

Küçük yaşlarda din eğitimi verilirken aynı zamanda çocuklara ilgilerinin gelişmediği konularda anlamaya hazır olmadıkları bir dille ezberletmek ve sık sık tekrarlatmak din öğretiminde bitkinliğe sebep olacaktır. Eleştiri düşüncenin ve teknolojinin hızla geliştiği çağda, sürekli yasaklar içeren söylemlerde ve uyarılarda bulunmak, çocukları düşünmekten alkoymak, çocukların ve gençlerin kendilerine yön verecek düşünceleri kendilerini bulmalarını engellemektedir. Bunların yanı sıra din dili ve iletişimi de önemlidir. Karşılıklı konuşup anlaşabileceğimiz bir din dili de geliştirmek, dini iletişim bağlamında gerekli ve kaçınılmazdır. Dini bilgilerin bu yaştaki öğrenenlere oyun motivasyonu ile vermek daha faydalı hale gelecektir. Aksi durumda ezberleterek ya da zorlayarak din eğitimi verildiğinde ileriki yaşlarda dine karşı olumsuz bir tutum gelişebilmektedir.

2. 7. Din Eğitiminde İzlenen Metotlardan Kaynaklanan Problemler

Din eğitiminde uygulanan metotlardan memnun musunuz?

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler

Nihat Oyman

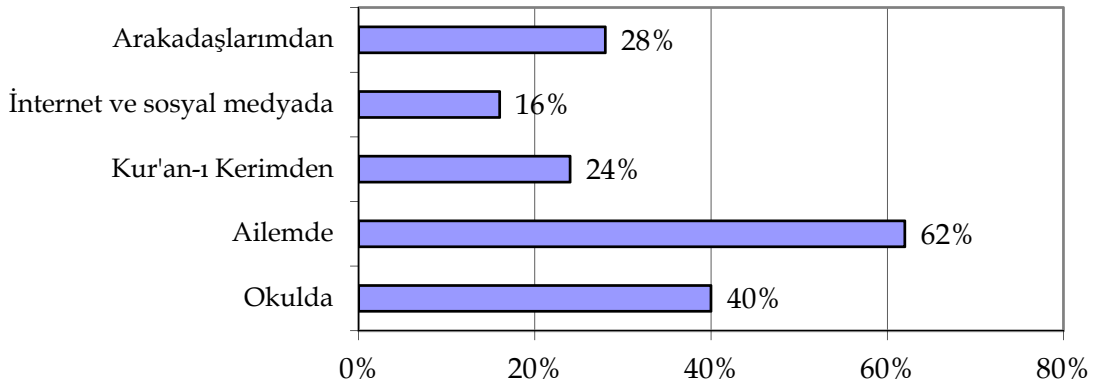
Grafik 9: Din eğitiminde uygulanan metotlardan memnuniyet oranları

Eğitimciler giderek doğruluk derecesi artan deneyler yaptıkça çocuğun nasıl öğrendiği ile ilgili gerçeklere daha çok yaklaşmaktadır. Bu bilgiler bizim öğretim metodlarımızı değiştirmektedir. Toplum değişirken amaçlarımız değişmekte onlarla birlikte metodlarımızda değişmektedir. Bu durumda din eğitimi ve öğretimi için de geçerli olan bir durumdur.

Teknolojik gelişmelerle birlikte günlük hayatımızda çok önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Sürekli olarak değişen dünya gündemini takip edebilmemizi sağlayan internet kullanımı ve buna bağlı olarak sosyal medya ağları birçok konu ve alanda bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Bu gelişmeler, ruhi ilgiler ve ihtiyaçlarımızı da karşılayabileceğimiz alanlar olmasıyla birlikte dini duygu ve düşüncelerimiz üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğu zamanlar da olmaktadır. Dini duygu ve düşüncelerin, değerlerin internet bloklarında, sosyal medya ağlarında ve diğer medya organlarında yer alması, aile ve formel eğitim öğretim mekanlarının etkisinin azalmasına ya da bilgiler çatışmasına sebep olmuştur. Özellikle de gençlerin medya organlarında maruz kaldığı marjinal ya da informel bilgiler, gençlerin ya da öğrenenlerin tümünde doğru dini bilgileri öğrenmelerine engel olmuş ve bu bağlamda birçok probleme sebep olmuştur. Örneğin son zamanlarda tartışılan gençlerin dini yönelimleri ile ilgili araştırmalar, bu durumu ortaya koymaktadır. 2010'lu yıllardan sonra Türkiye'de din eğitiminin önündeki siyasi problemlerin çoğunun aşılmasına rağmen hatta din eğitimi ile ilgili ders ve okul sayılarının artırılmasına bakıldığında sağlıklı din eğitimi ve ahlak öğreniminin istenilen düzeyde olmadığı görülmüştür. İşte bu durumların hepsi, değişen hayat şartlarına göre din eğitim ve öğretimi daha etkili kılmak için öğretim yöntem ve tekniklerin geliştirmesinin zorunlu olduğunu göstermiştir. Öğrenciler ezberleyerek de öğrenirler ancak yaşayarak öğrendikleri daha kalıcı özelliktedir. Bunun içinde din öğretimi yapılırken öğrencinin aktif ve katılımcı metotlar izlenilmeli teknoloji ve diğer iletişim ağlarının kullanılması din eğitimin önündeki en önemli engellerden bir tanesini kaldıracaktır. Araştırma sonuçlarına baktığımızda, maalesef katılımcıların %78'i derste uygulanan yöntem ve tekniklerden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Artık post-modern çağda tekrarın, bilgi aktarımının, konu anlatmanın çok da değeri kalmadığını farkında olmak gerekir. Sosyal hayatı geliştiren, öğreneni aktif kılan, düşünmesini hatta eğlenmesini sağlayan alternatif metotlar düşünmek ve uygulamak din eğitiminin önündeki engelleri azaltacaktır.

2. 8. Din Öğretiminin Nerden ve Nasıl Öğrenildiğinden Kaynaklanan Problemler

Dini daha çok hangi kaynaklardan öğreniyorsunuz?

Grafik 10: Dinin daha çok nerelerden öğrenildiğine dair oranlar

Araştırmanın verilerine göre araştırmaya katılanların %62'si dini, daha çok aileden öğrenmektedir. %24 Kur'an-ı Kerimden, %40'ı ise okuldan öğrendiğini ifade etmiştir. Geri kalanın %28'i arkadaşlarından, %16'sı ise

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler

Nihat Oyman

sosyal medya ve internetten öğrendiğini belirtmiştir. Aileden ve çevreden öğrenilen dini kalıp bilgilerin değişmesi dini eğitimin daha sağlıklı olmasını engellemektedir. Bazı kültürel bilgilerin dini bilgi olarak çevreden ve aileden öğrenilmesi okulda verilen bilgilerle çelişebilmekte bu da öğrenenin dini bilgi karmaşasına sebep olabilmektedir.

3. Din Öğretiminde Kullanılması Gerekli Yöntem ve Teknikler

3. 1. Eğitsel Oyunlar ve Drama Örnekleri

Eğitsel oyunlar ve drama, öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesini sağlayan ve daha rahat şekilde tekrar edilmesine olanak tanıyan etkinlikler olarak ifade edilir. Eğitsel oyunların en önemli özelliklerinden biri öğrenmeye yönelik olmasıdır. Öğrenci için oyun ya da dramatizasyonlar keyifli bir etkinlik olmakla birlikte öğrencinin bedensel zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişmesine katkı sağlamaktadır. Eğitsel oyunlar ve drama örnekleri dersi daha eğlenceli hale getiren araçlardır. Öğrenciler böylece öğrenmeye hevesli olur, yarışma havasını verdiği dikkat yoğunluğu da öğrenmeyi kolaylaştırır (Yorulmaz, 2013: 13).

Dramatik oyun, psikodrama, rol oynama, doğaçlama, tiyatro ve eğitsel oyunlar öğrencinin öğrenmeye bizzat katılmasını sağlayarak öğrenilen bilgilerin anlamlandırmasını sağlamaktadır. Bu etkinlikler sırasında öğrenci arkadaşları ve öğretmeniyle hem sözlü olarak hem beden yoluyla etkileşim halinde olup sosyal ve zihinsel beceriler kazanmaktadır. Bu becerilerin gerçekleşmesi için öğretmenin çok iyi bir hazırlık yapması, etkinliğin amacından öğrenciyi haberdar etmesi öğrenciyi aktif kılacak faaliyetlerde bulunması ve öğrencileri kazanım doğrultusunda değerlendirmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmen bu teknikleri sınıfta uygulamaya karar verirken tekniğin o işlenecek konuya uygulanabilirliğine dikkat etmeli, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine göre tekniği belirlemelidir ve etkinliğin sadece bir oyun olmadığını eğitici bir oyun olduğunu hatırlatmalıdır. Oyunun ya da dramanın kullanım sınırlılıkları önceden belirlenmelidir, aksi durumda oyun sırasında sınıf disiplini bozulabilir. Öğrenciler arasında olumsuz etkileşimler ortaya çıkabilir, çok fazla zaman kaybı olabilir, öğretmene ve öğrencilerin birbirilerine karşı olumsuz tutum ve davranışlar gelişebilir.

3. 2. Örnek Olaylar

Örnek olay yöntemi, gerçek hayatta karşılaşılan problemlerin sınıf ortamında çözülmesi yoluyla öğrenmenin sağlanmasıdır. Bu yöntem öğrencilere bir konuyu ya da bir beceriyi kazandırmak ve o konuda uygulama yaptırmak amacıyla kullanılabilir. Günlük hayatta karşılaşılan gerçek bir problemin çözümü için en ideal yöntemdir. Öğrenci etkinliğine dayalı güdeleyici bir öğretim yaklaşımı olan, öğrencinin öğrenme sürecine etkin olarak katıldığı, buluş yoluyla öğrenme yaklaşımını temel alır. Burada problem çözme tekniklerini, işbirliği içinde öğrenme, rol oynama gibi teknikleri de rahatlıkla kullanıp uygulama fırsatı bulunur. Kavrama düzeyinde ki davranışların kazandırılmasında kullanılır. Bu yöntem sosyal sorunları karmaşık halleriyle beraber bir bütün olarak kavramaya çalışır. Özellikle ahlaki değer taşıyan konularda kullanılabilen etkili bir yöntemdir. Örnek olaylar yaşanmış olabildiği gibi hayali de olabilir. Bu tekniğin amacı toplumdaki farklı görüşlere, farklı değerlere sahip insanların birbirleriyle konuşarak farklılıklardan kaynaklanan problemleri çözmeye kullanabilecekleri becerileri kazandırmaktır.

3. 3. Argümantasyon Tekniği

Argümantasyon, iddiaları dayandıkları veriler ile ilişkilendiren uygun gerekçeleri yapılandırma süreci olup delilleme ve dayandırma çalışmalarında ispat ve delillerle desteklenen çalışmalarını ifade eder. Argümantasyon tekniği, bir fikri, bir hipotezi veya bir düşünceyi deliller ve ispatlar kullanılarak savunma ve açıklamaya çalışmasıdır. Bu açıklamalarda kullanılan ispat ve deliller ise argümanlardır. Önemli bir akıl yürütme çeşidi olan argümantasyonun merkezinde problem çözmeye karar varma ve yargıları asıl kaynaklarla gerçekçi

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler

Nihat Oyman

kuramsal temellerle açıklama, fikirleri ve inançları formüle edebilme gibi entelektüel beceriler yer alır. Argümantasyon tekniği basitçe tartışma veya karşılıklı iddialar öne sürme değildir. İddialar ve kanıtlar arasında ilişkiler kurmayı gerektiren argümanların desteklenmesi için bilimsel varsayımların önemli olduğu bir süreçtir.

Din eğitiminde argümantasyon tekniği çok önemli bir yere sahiptir. Dini gerçek argümanlardan değil de toplama bilgilerin olduğu cemaat ve tarzı yapılardan öğrenen kesimi ikna etmek o olayı sahih kaynaklar olan Kuran'ın ayetleriyle mümkündür. Verilen dini ve ahlaki bilgilerin İslam'ın gerçek ruhuna yakışır olması ve mezhepler, cemaatler, tarikatlar ve hurafeler üstü olması gerekmektedir. Bunun ispatı için, özellikle de Kur'an'da geçen ayetler ve ayetlerle çelişmeyen sahih olan peygamberin uygulamalarından örnekler verilmesiyle olanaklıdır. Özellikle insanların Kuran'ı Kerim'i anlamaktan uzak durması, birçok dini hurafenin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hz Peygamber'in en sahih sünneti Kur'an'ı Kerim'dir. Nitekim Hz Peygamber, Kur'an dışında ya da Kur'an'ın ayetleriyle zıt bir hükümde bulunamaz. Bundan dolayıdır ki din eğitimini Kuran merkezli öğretmek aynı zamanda peygamber merkezli anlatmak anlamına gelmektedir.

3. 4. Proje Görevleri ve Araştırma Ödevleri

Proje görevleri ve araştırma ödevleri, öğrencilerin bireysel ya da grupla etkin olduğu ve öğrenmenin okul dışında devam ettiği yöntemlerdir. Bu yöntemlerde öğrenci bir konu hakkında araştırma yapmak için planlama yapar, inceler, araştırır, uygular, öğretmen ve akranlarıyla birlikte değerlendirir. Bu yöntem aynı zamanda öğrencinin okulla gerçek hayat arasında bağ kurmasına katkı sağlar. Proje yöntemi herhangi bir konunun öğretiminde doğrudan bir uygulama olarak değil öğretime destek amaçlı kullanılmaktadır. Yani öğrenci proje üretmek hem öğrenmenin sürekliliğini devam ettirmekte hem de öğrendiği konuyu pekiştirmektedir.

Dersin üniteleri öğrencilerin isteklerine göre dağıtılması şeklinde proje çalışmaları yapılabileceği gibi ünitelerin değil de üniteler ile ilgili güncel olayların ve konuların öğrencilere istekleri doğrultusunda dağıtılması şeklinde de proje çalışmaları yapılabilir. Ünitelerin öğrencilere dağıtılması durumunda öğretmen öğrencilere çalışmalarda rehberlik eder. Proje çalışmaları hazırlanıncaya kadar haftanın belli günleri öğretmen, çalışmaların gidişi hakkında proje gruplarından bilgi alır ve çalışmalarında onlara rehberlik eder. Konu ile ilgili güncel olayların proje şeklinde dağıtıldığı durumlarda ise ders normal şekilde işlenir. Ancak proje sunularına öğretmen yine rehberlik eder. Çalışma alanında faktörlerin karşılıklı ilişkisi üzerinde durulur. Daha sonra elde edilen sonuçlar ile problem durumu karşılaştırılır ve bir rapor hazırlanır. Bu tür çalışmalar için sergi, duvar gazetesi ve okul gazetesi, tişört hazırlama, albüm oluşturma, haber bülteni hazırlama gibi etkinlikler de düzenlenebilir. Projenin sunulmasında rol oynama, tartışma gibi farklı gösteri teknikleri kullanılabilir. Bu öğretim yönteminde, sınıf öğretimi yerine "küme" ve küme içinde "bireysel" öğretime önem verilir. Projeler tek başına da hazırlanabilir. Ancak okullardaki eğitim ve öğretim faaliyetlerinde sınıf mevcutları nedeni ile küme çalışmaları şeklinde gerçekleştirilmeleri daha kolaydır. İşbirliği ve yaparak öğrenme bu öğretim yönteminin en önemli özellikleridir.

3. 5. Kavram Haritaları

Öğretim sürecinde kavram haritaları, bilgi ve kavramlar arasındaki ilişkiyi hiyerarşik bir yapı içinde genelden özele doğru görsel hale getirerek öğrenciye somut veriler sunmayı amaçlayan bir öğretim tekniğidir. Kavram haritaları, bir olayı veya konuyu topluca gösteren, kavramları, kavramlar arası ilişkileri belirten grafik araçlarıdır. Kavram haritası, insanların nasıl öğrendikleri ile anlamlı öğrenme konuları arasında köprü kuran bir öğrenme, öğretme stratejisidir. Kavramların anlaşılması ve zihne girmesi için ön bilgilerin yeterli olması ve etkin olarak kavramları ve o kavramlar arasındaki ilişkileri düşünmek gereklidir. Kavram haritaları hem öğrenci hem de öğretmenler tarafından çizilebilmekte ve bir öğretim stratejisi ve materyali olarak kullanılmaktadır.

Kavram haritaları, konuyu etkili ve kalıcı bir biçimde anlamlandırır. Öğretmenler bu yolla öğrencilerin

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler

Nihat Oyman

eksiklerini ve yanlış kavramsallaştırmaları fark ederler. Etkili, kalıcı, anlamlı ve yol gösterici oluşu öğrenmeyi kolaylaştırır. Harita yapma süreci yaratıcı bir etkinlik olabilmekte ve yaratıcılığı geliştirmede katkıda bulunur. Soyut kavramları somut hale getirerek görselliği sağlar. Öğrencinin mevcut bilgileri ile yeni bilgiler arası ilişkiyi güçlendirip bütünleştirir. Öğrenmeyi anlamlı hale getirir Edinilen bilgilerin uzun süreli belleğe yerleşmesine yardım eder. Bir konunun sınırlarının belirlenmesini sağlar.

4. Değerlendirme ve Sonuç

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında din eğitiminin önünde geleneksel yöntemlerden dolayı birçok engel bulunmaktadır. Öğreticilerin diğer alanlarla bağlantı kurmadan ders anlatması, teknoloji çağının gereklerinden dolayı dini öğrenenin birçok bilgi alanına maruz kalması, dini bilgi alanında bir karmaşıklık meydana getirmiştir. Araştırmaya katılanların 55,30%'u din öğreticilerin fizik, felsefe, sosyoloji gibi alanlara bağlantı kurmadan kuru bilgi öğrettiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılanların %66'sı mezhep ayrılıklarından dolayı problem yaşadığını, %67,30 din dersini görürken çok sıkıldığını, %78'inin öğretmenlerin sürekli bilgi aktardığını farklı yöntem ve teknikler kullanmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca din eğitiminin ikinci sınıftan itibaren başlaması gerektiğini söyleyenlerin oranı %48, dini ailesinden öğrendiğini söyleyenlerin oranı ise %62 olmuştur. Tüm bu verilere baktığımızda din eğitiminin önündeki engeller sırasıyla, diğer alanların bilinmemesi, mezhep ayrılıkları, din eğitiminde izlenen yanlış metotlar, din eğitiminin doğru zamanda ve yerlerde öğrenilmemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında bu engellerin hepsi doğrudan ya da dolaylı bir şekilde izlenen yöntem ve yaklaşımlardan kaynaklıdır.

Teknolojik gelişmelerle birlikte bilginin küreselleşmesi ya da bilgiye ulaşmanın kolaylaşması, bireyleri geleneksel yöntemler kullanarak bilgi anlamda ikna etmek zorlaşmıştır. Ayrıca insan yapısı gereği aktif olarak katıldığı, içselleştirdiği, sevdiği, şeyleri daha çabuk öğrenir ve hayatında bunları uygulamaktadır. Bu anlamda istenen insan tipini yetiştirmek için öğrencinin ve diğer öğrenenlerin ne istediği yerine nasıl istediği, neyin nasıl öğretileceği konusunda fikirler geliştirilmesi gerekmektedir. Öğrenciyi ve öğrenmeyi merkeze alan yapılandırmacı yaklaşımda birey kendi öğrenme sürecinde kendi yaşantılarında hareketle bizzat kendisi yaşayarak öğrenmesiyle mümkün olmalıdır. Geleneksel eğitim yerine hızla gelişen ve değişen toplum şartlarına uygun, bireyi merkeze alan eğitsel oyunlar, proje görevleri, çoklu zekâ kuramı, işbirlikçi öğrenme, örnek olay ve bu doğrultuda materyal geliştirme doğru şekilde iletişim kurma gibi birbirinden farklı yöntem ve teknikler tercih edebilen öğreticilerin olmasıdır. Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in uygulamalarında bunu sık bir şekilde görmek mümkündür.

İslam dinin ve ahlak öğretiminin en önemli örneği olan Kur'an ve Hz Peygamber'in metotlarına baktığımızda birbirinden farklı ve kişinin aktif olduğu birçok uygulama görmekteyiz. Hz Peygamber, dini öğretilerini inananlara açıklamış uygulamayı da kendi yaşayışı ile göstererek rehberlik etmiştir. Kur'an ve Hz Peygamber, ibadet ve ilim için özel bir yer şartı koymayarak her yerde eğitim anlayışını geliştirmiştir (Gudde, 2018: s.64-90).

Kuran'ın ayetlerindeki "siz hiç düşünmüyor musunuz" "siz hiç bakıp da akletmiyor musunuz" ifadeleri insanları araştırmaya sorgulamaya sevk etmiştir. Kuran'daki "eğer bilmiyorsanız bir bilene sorunuz" ayeti bilmeyenlerin bilenlere sorarak öğrenmesini istemiştir, yani işbirlikçi öğrenmeyi ön plana çıkarmıştır. Hz Peygamber bilginin değerinin onu elde etmede sınırlı olmayacağı, en bilgili kimsenin bile öğreneceği şeylerin bulunabileceği hatta peygamberlerin bile her şeyi bilmediğini söyleyerek yaşam boyu eğitim ve öğretime dikkat çekmiştir. Hz Peygamber bazı konularda kendisine soru soranlara onların bu konuda akıl yürütebilmeleri için cevabı soru şeklinde söyleyerek günümüzde Sokrat tekniği dediğimiz tekniği kullanmıştır. Hz Peygamber belli konularda soru soranlara o kişinin sosyolojik durumuna göre cevap vererek o kişinin o davranışı kazanmasına katkı sağladı. Kur'an, "Rabbinin yoluna hikmet ile, güzel öğütlerle çağır! Onlarla en güzel şekilde tartış" ayetiyle dinin sevak öğretilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Aynı zamanda Hz. Peygamber çocuklarla

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler Nihat Oyman

oyynamayı teşvik ederek çocukların bu ihtiyacını göz ardı etmemiştir. Bütün bu örneklere baktığımızda Kuran ve Hz Peygamber, kişinin özelliklerine ve şartlara göre teknik ve yöntemlerle kişiyi aktif kılarak ve motivasyonunu yüksek tutarak öğretilmesine dikkat çekmektedir. Bizim de din ve ahlak öğretimini post modern dünyanın şartlarını göz önünde bulundurarak öğrenciyi merkezde tutarak ve sevdirek gerçekleştirmemiz gerektiği kaçınılmazdır (Oyman, 2017: 2).

Her bireyin yaşadığı sosyal bir çevresi vardır, bireyin sürekli toplum ve çevreyle etkileşim içinde olması nedeniyle bunlar göz önünde bulundurarak öğrencinin bilişsel, fiziksel, ruhsal yönlerini geliştirecek yöntemler gereklidir. Özellikle de mezhepsel anlamda farklılıklara gidilmeden mezhepler üstü din eğitiminin olması gerekmektedir. Ayrıca öğretici bütün ideolojik bilgilerinden arınık bir şekilde her öğrenene eşit mesafede olması hem dinin hem de din öğretiminin gereğidir. Zaten eğitimin amacı da öğrencinin bir bütün olarak gelişmesine yardımcı olmaktır. Öğrencilerin bilgiyi kendilerinin edinmesi ve aktif öğrenmenin gerçekleşmesi için öğretmenin yol yöntem geliştirerek rehberlik etmesi gerekmektedir.

Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler
Nihat Oyman

Kaynakça

- Bilgin, B., (2007), Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara, Gün Yay. s.13, 88, 103-108
- Çiftçi, F., (2012), Din Öğretiminde Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımı ve Uygulama Örnekleri, Nobel Yay. s.19-25
- Gudde, A. E., (2018), Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları, Çev. Enbiya Yıldırım, Ankara, Otto Yay. s.64-90
- Oyman, N. (2017). Din ve Ahlak Öğretiminde Yöntem ve Teknikler, İstanbul, Cinius Yay. s.2
- Yorulmaz, B., (2013), Oynayalım Öğrenelim, İstanbul, Rağbet Yay. s.13

Gazetecilik Sektörünün Geleceğine Yönelik Genel Değerlendirme

Biol Akgül
Orcid:0000-0003-2600-7262
Zeynep Ayer
Orcid:0000-0003-4107-0171
ayerzeynep@gmail.com

Öz

Gazete, geleneksel gazeteciliğin en çok tercih edilen araçlarından biridir. Türkiye’de ilk gazete 17. yüzyılda basılmış ve 2000’li yıllara dek gelişimini sürdürmüştür. 1970’lerde internetin ortaya çıkması ve 1990’larda gazetelerin internet üzerinden erişilebilir olmasıyla, basılı gazetelere olan talep önemli derecede azalmıştır. Teknolojinin gelişmesi, bilgiyi daha kolay ulaşılabilir hal getirmiştir. Böylece internet tabanlı araçlarla bilgiye ulaşmak daha çok tercih edilmeye başlanmıştır. Genç kuşak başta olmak üzere toplum, önce televizyon ve radyo, son dönemde de internet üzerinden ulaştığı haberi gazetedeğine tercih etmeye başlamıştır. Haberleşme, böylece, farklı bir boyut kazanmıştır. İletişimin dijital araçlarla yapılması, haber kaynaklarının, yani medya araçlarının da dijitalleşmesini gerekli kılmıştır.

Dört ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde bir medya aracı olan gazetenin tanımı yapılmış ve gelişim süreci ele alınmıştır. İkinci bölümde gazetecilik, mesleki anlamda analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde geleneksel gazetecilik ve dijital gazetecilik (internet gazeteciliği) kavramları tanımlanmış ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Son bölümde ise, gazeteciliğin geleceğine yönelik değerlendirme ve öngörülere yer verilmiştir. Çalışmada literatür tarama ve kurgulama yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Geleneksel Gazetecilik, Dijital Gazetecilik, İnternet Gazeteciliği.

General Evaluation for the Future of Journalism Sector

Abstract

The newspaper is one of the most preferred means of traditional journalism. Newspaper published for the first time in Turkey in 1970s and has continued its development until the 2000s. With the emergence of the internet in the 1970s and the availability of newspapers on the internet in the 1990s, demand for printed newspapers decreased significantly. The development of technology has made information more accessible. Thus, it has become more preferred to access information through internet-based tools. The society, especially the young generation, started to prefer the news that it reached via television and radio and recently via internet.

Gazetecilik Sektörünün Geleceğine Yönelik Genel Değerlendirme Birol Akgül Zeynep Ayer

Communication has thus gained a different dimension. Communication with digital means necessitated the digitization of news sources, namely media.

In the first part of the study, which is composed of four main sections, the definition of the newspaper, which is a media tool, is made and the development process is discussed. In the second part, journalism has been analyzed professionally. In the third chapter, the concepts of traditional journalism and digital journalism (internet journalism) are defined and analyzed comparatively. In the last section, evaluations and predictions for the future of journalism are given.

Key Words: Traditional Journalism, Digital Journalism, Internet Journalism.

Gazetecilik Sektörünün Geleceğine Yönelik Genel Değerlendirme

Giriş

Son yüzyılda bilimsel çalışmalara verilen önemin artması, dünya çapında etkili olan ekonomik, siyasi ve kültürel gelişmelerin yaşanması, bilişim teknolojilerinin önem kazanmasına ortam hazırlamıştır. Teknolojinin gelişmesi, sektörlerde önemli yapısal değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bilgisayar üretiminin artması, fiyatının düşmesini sağlamıştır. Böylece kişisel bilgisayara sahip olmak ve bilgiye ulaşmak kolaylaşmıştır. İletişim ağlarının bu şekilde yaygınlaşması, bilgi paylaşımını artırmış ve medya araçlarının dijitalleşmesine ortam hazırlamıştır. Bu durum, haber içeriklerinin dijital formatta hazırlanmasını ve yeni medya araçlarında yayımlanacak hale getirilmesini gerekli kılmıştır. Bilginin toplanması ve paylaşılması hızlanıp kolaylaştıkça, internetin de etkisiyle, büyük bilgi yığınları oluşmaktadır. Dolayısıyla bilgi, iletişim ağları başta olmak üzere, farklı alanlarda sık sık başvurulan bir kavram haline gelmiştir.

Bilgi kaynaklarının artması, bilgiye erişimi kolaylaştırmıştır. Bilgiye duyulan ihtiyacın ve bilginin artması, bilgi toplumu olma yolunda yapılacak çalışmaların önünü açmıştır. Bu kapsamda iletişim yöntemlerinde de değişim başlamıştır. Geleneksel gazeteciliğin karşısında, yeni bir tür olarak internet gazeteciliği, bir başka ifadeyle dijital gazetecilik, ortaya çıkmıştır. Sağladığı kolaylıklar sayesinde, günümüzde internet gazeteciliği hem gazeteciler hem de okurlar tarafından geleneksel gazeteciliğe tercih edilmektedir. Bu çalışmada, dijitalleşme kapsamında gazetecilik sektörünün geleceğini tartışmak amaçlanmıştır.

1) Gazete Kavramının Tanımı ve Gelişimi

Kültür-sanat, ekonomi, siyaset, spor, magazin vb. konularda bilgi vermek için, taraflı ya da tarafsız, genellikle günlük, haftalık ya da aylık yayımlanan medya aracı, “gazete” olarak adlandırılmaktadır. Akbulut (2018:1), dünyanın en eski gazetesinin yaklaşık olarak 2150 yıl önce Roma İmparatorluğu’nda Acta Diurna adı ile çıktıldığını belirtmektedir. Modern anlamda gazete, 15. yüzyılda matbaanın icadıyla beraber önemli bir aşama kaydetmiş ve günümüzdeki haline gelmiştir. Aynı dönemde, Avrupa’daki savaşların yer aldığı haber mektupları ortaya çıkmıştır. Fakat Özer’e (2013: 91-92) göre, modern gazetecilik anlamında, dünyada kâğıt üzerine basılan ilk gazetenin 1605’te Johann Carolus tarafından yayınlanan, “Aller Fürnenmen und Gedenckwürdiden Historie” olduğu kabul edilmektedir. Temeli Avrupa’da haber kağıtları ve haber mektuplarına dayanan gazete, ilk defa 1600’lü yılların sonunda, Avrupa çıkarılmıştır. İlk Türkçe gazete olan Takvim-i Vekayi, 1831 yılında yayımlanmıştır (Benek, 2016: 28-38). Söz konusu gazete, literatürde Türkiye’de resmi gazeteciliğin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. 1860’ta yayımlanan Tercüman-ı Ahval ise, ilk özel gazete olma özelliğine sahiptir (Benek: 2016: 28-38).

Gazeteler, ekonomik, siyasi ve kültürel gelişmeler başta olmak üzere, birçok farklı türde haberi konu edinmektedir. Gazeteler, faaliyet gösterdiği alana göre ulusal gazete ve yerel gazete olarak ikiye ayrılmaktadır. Ulusal gazeteler, ülke sınırları içinde dağıtılan gazetelerdir. Bir başka ifadeyle ulusal gazeteler, “Dünyanın ve ülkenin her tarafından, her türlü haberlere sayfalarında yer veren ve çok geniş bir okur kitlesine dağıtım

Gazetecilik Sektörünün Geleceğine Yönelik Genel Değerlendirme Birol Akgül Zeynep Ayer

yapılacak şekilde yayın yapan gazeteler (Bodur 1997: 29)” şeklinde tanımlanmaktadır. Ulusal gazeteler, ağırlıklı olarak büyük şehirlerde ve merkez noktalarda meydana gelen olayları ve gelişmeleri konu edinmektedir. Günümüzde ulusal gazetelerde yer alan haberler, İstanbul başta olmak üzere, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirleri esas almaktadır. Kültür-sanat, ekonomi, spor ve politika gibi konularla ilgili olan haberler, ulusal gazetelerdeki haber içeriklerini oluşturmaktadır.

Türk basınında taşra basını ya da yerel basın olarak adlandırılan basının ürettiği haberlere yer veren gazeteler, yerel gazetelerdir. Yerel gazeteleri, şehir gazeteleri olarak adlandırmak da mümkündür. Yerel gazeteler, ulusal gazetelerde yer almayan, bölgesel nitelikli haberleri konu edinerek, faaliyet gösterdiği bölgede meydana gelen olayları aktarmaya, gerekli durumlarda bölge halkının sesini duyurmaya gayret göstermektedir. Yerel gazetenin faaliyet gösterdiği alan kısıtlı olduğunda, bölgenin sosyal ve kültürel özellikleri de gazetenin habercilik anlayışı üzerinde etkilidir. Bu durum, bölge halkının, yani okurların, yaşadıkları bölgeyi sahiplenmelerine ve kendilerini bölgenin bir parçası olarak görmelerine yardımcı olacaktır.

2) Bir Meslek Olarak Gazetecilik

Gazetecilik, kısaca haber yapma işi olarak tanımlanabilir. Gazeteciliğin haber kaynağı ise bilgidir. Bilginin toplanması, bir araya getirilip yorumlanması, düzenlenmesi, yazılması ve dağıtılması bir bütün olarak değerlendirmelidir. Dolayısıyla gazeteci, hedef kitlesine hitap edeceğini öngördüğü bilgileri toplayarak bir araya getiren ve dağıtımını yapan kişidir. “Bir basın kuruluşunda, düzenli olarak kadrolu, sözleşmeli veya telif ücreti karşılığı çalışan, haber alıp verme ve olaylar hakkında görüş belirtme işini yapan, çalıştığı kuruma karşı yasaların kendisine karşı yüklediği sorumlulukları yerine getiren ve kendisine verilen haklardan faydalanan kişilere” denir (Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007). “Yazılı, sözlü ve/veya elektronik basında gazetelerde yer alan haberlere yönelik çalışmaları yürüten kişiler “gazeteci” olarak tanımlanmaktadır” (Önal, 2008: 290).

Gazeteciler, haber olarak yayınlanacak bilgilerin toplanmasından dağıtılmasına kadar devam eden süreci baştan sona takip etmektedir. Bilgiyi toplamak, doğruluğunu teyit etmek ve anlaşılır forma getirmek, gazetecinin sorumluluğundadır. Haberin tanımı ve ne olduğu ile ilgili yapılan tartışmalar, gazetecilerin haberin nasıl ürettiği sorusuna cevap aramaktadır. Bu sorunun cevabını bulmak için, gazetecinin haber üretiminde gazetecilerin rolünü şekillendiren ekonomik ve toplumsal normları ele almaktadır. Basın özgürlüğü kavramı kapsamında, gazetecilere, gerçeği ortaya çıkarma sorumluluğu verilmiştir. Gazeteci, profesyonel bir bakış açısıyla çalışarak okurlarına gerçeği aktarmaktadır/aktarmalıdır. Bunu yerine getirebilmesi için, gazeteciye özerklik gibi birtakım haklar verilmiştir. Ancak, günümüzde, tekelleşmenin bir sonucu olarak, gazetecilerin olması gerektiği kadar özgür olmadığı söylenebilir. Esasen, gazeteciler toplumun bilgilendirilmesini sağlayacak olan bilgilerin bulunması ve bunun tarafsız bir şekilde topluma aktarılması ile görevlendirilmiş kişilerdir.

Gazetecilik, yalnızca haber değeri taşıyan bilgilerin bir araya getirilerek topluma aktarılması olarak görülmemelidir. Gazetecinin, kamu yararını göz önüne alarak, haber üretirken gerekli araştırmayı yapması beklenmektedir. İletişim alanında meydana gelen teknolojik yenilikler, bilginin toplanmasından haberin dağıtılmasına kadar olan süreci hızlandırmaktadır. Bu durum haberin niteliğini değiştirirken, aynı zamanda, yalnızca bilgi aktarımı amacıyla yapıldığı düşüncesiyle, kalitesinin sorgulanmasına yol açmaktadır. Yeterli seviyede açıklama ve bilgiye dayanan, gerçeği yansıtan ve somut verilere dayanan haberler, toplumda daha geniş etki bırakmaktadır. Dolayısıyla haber yapım sürecinde araştırmaya gereken önemin verilmesi, gazeteciye yüklenen en önemli sorumluluklardan biridir. Bilgi temin etme sürecinde gazetecilerin önem verdiği konular bulunmaktadır. Önal (2008: 308-309), gazetecilerin bilgiye erişimiyle ilgili aşağıdaki hususlara dikkat çekmektedir:

-Gazetecilerin bilgi hizmetlerinde hız, doğruluk ve kolaylık istemektedir.

Gazetecilik Sektörünün Geleceğine Yönelik Genel Değerlendirme Birol Akgül Zeynep Ayer

-Gazeteciler yaş, eğitim, mesleki deneyim farkı göstermeksizin; mesleklerine özgü olarak genelde haber nitelikli ya da haberle bağlantılı bilgilere gereksinim duymakta, anında bilgi aramaya yönelmekte, mutlaka ve ısrarla bilgi erişimi hedeflemektedirler.

-Güncel haberin ilgili kaynaktan, orijinal belgeye ulaşarak elde edilmesine yönelik bilgi arama davranışı tercih edilmektedir.

-Gazetecilerin bireysel farklılıklarıyla bağlantılı olarak geliştirdikleri kendilerine özgü bilgi arama davranışları bulunmaktadır.

-Gazetecilerin çalışmalarını en çok destekleyen unsurların başında arama motorları gelmekte, bunu haber ajansları, kupür veri tabanları ve bilgi merkezleri izlemektedir.

3) Dijitalleşme Karşısında Gazetecilik Sektörü

Bu bölümde geleneksel gazetecilik ve internet gazeteciliği kavramlarının karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. İlk bölümde 1990'lardan günümüze dek gelişimini sürdüren internet gazeteciliği kavramı incelenmiştir. Ardından geleneksel gazetecilik kavramı ele alınmıştır.

3.1) İnternet Gazeteciliği

Türkiye’de 1970’lerde internetin kullanılmasıyla, bilgiye ulaşım ve bilgi paylaşımı kolaylaşmaya başlamıştır. Bilginin aslında haberin kaynağı olması, internet kullanımının haberciliği geliştirmesine neden olmuştur. Günümüzde, geleneksel gazetecilik türünün yanında, “internet gazeteciliği” ortaya çıkmıştır. İnternet gazeteciliğinde, yazılı ve görsel medyada olduğu gibi yüksek maliyetli yatırımlara ihtiyaç duyulmamaktadır. Aksine, geleneksel gazeteciliğe göre daha düşük maliyetlerle hem görsel hem de yazılı medyada üretilen haber içeriği, internet gazeteciliği ile üretilebilmektedir.

Gazeteler, haber verme işleviyle varlığını sürdüren medya araçlarıdır. Son yıllarda gazeteler, geleneksel anlayışın yanında internet ortamında da varlık göstermektedir. Geleneksel gazetecilikte basılı olarak üretilen haber, günümüzde sanal, online, elektronik, dijital, web ya da internet gazeteciliği adı altında yeni tekniklerle üretilmektedir. İçinde yaşadığımız dijital dönemde, medya araçlarının dönüşümünü zorunlu kılmaktadır. Medyanın dijitalleşmesiyle birlikte, medya araçlarının da yöntem ve yapı açısından değişmesi gerekmektedir. Gazeteler ilk defa 1995 yılında internet üzerinden yayın yapmıştır. ABD’de New York Times, The Washington Post; Avrupa’da da Daily Mirror gibi gazeteler, basılı formdaki haberlerini aynı şekilde internet ortamına aktarmıştır. Türkiye’de yine 1995’te Lemana ve Aktüel dergileri ile Zaman gazetesi, internet üzerinden haber yayımlamaya başlamıştır. Birkaç sene içerisinde, neredeyse tüm ulusal gazeteler, kendi internet sitelerini kurarak internet üzerinden yayın yapmaya başlamıştır. Kısa süre içerisinde gazetelerin yanında, haber portalları da internet gazeteciliğine uyum sağlamıştır. Bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde Türkiye’de internet gazeteciliğini iki dönemde incelemek mümkündür. İlk dönem internetin medyada kullanılmasıyla başlayan ve gelişme dönemini içeren 1995-2000 yıllarını kapsayan süreçtir. Bu süreçte internet yeni yeni gelişmekte ve gazeteciler interneti henüz kullanmaya başlamaktadır. Bu durum, haber yapan web sitelerinin sayısının görece az kalmasına yol açmıştır. İkinci dönem, internet gazeteciliğinin ciddi gelişme gösterdiği 2000 ve sonrası dönemdir. 2000li yılların başlarında, Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik kriz, medya sektöründe de oldukça etkili olmuş, birçok kişinin işini kaybetmiştir. Gazetecilikle uğraşan ve işini kaybeden kişiler, yüksek maliyetli yatırım gerektirmemesi ve piyasaya girmenin kolay olması sebebiyle internet gazeteciliğine yönelmiştir. İnternet gazeteciliği, kısıtlı olanaklarla mesleki tecrübelerini göstermek için ideal bir ortam olarak düşünülmüştür. Bu dönemde sadece internet üzerinden haber yapan portallar ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, haber ve bilgiye duyulan ihtiyacın artmasına bağlı olarak, esas görevi habercilik olmayan arama motorları başta olmak üzere, farklı farklı internet sitesi internet üzerinden haber yapmaya başlamıştır. Günümüzde internet gazeteciliğinin

Gazetecilik Sektörünün Geleceğine Yönelik Genel Değerlendirme **Birol Akgül Zeynep Ayer**

mevcut durumuna bakıldığında, haberin en hızlı yansıtılmasının adeta bir yarışa dönüştüğü görülmektedir.

3.2) İnternet Gazeteciliğinin Karşısında Geleneksel Gazetecilik

Geleneksel gazetecilik, radyo, televizyon, gazete ve dergi gibi yazılı ve görsel medya araçlarıyla yapılan habercilik türüdür. Geleneksel gazetecilikte haberi topluma ulaştırabilmek için büyük tutarlı sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu sermaye, istihdam edilecek gazeteciler, kurulacak matbaa ve faaliyet gösterilecek işyerinin satın alınması ya da kiralanması için gerekmektedir. Bunun yanında, sahip olduğu katı hiyerarşik düzen ve kararların emir-komuta zinciri içerisinde alınması nedeniyle, geleneksel gazetecilik, sık sık problem yaşamaktadır. Medyada 1980'lerde başlayan tekelleşme, özgür haberciliği kısıtlaması sebebiyle, geleneksel gazeteciliğin aynı dönemde gelişmekte olan internet gazeteciliği karşısında daha az tercih edilmesine zemin hazırlamıştır.

İnternet gazeteciliği, henüz toplumun tüm kesimlerince benimsenmiş bir gazetecilik türü değildir. Ancak 2000'li yılların başından itibaren hızlı bir gelişim gösteren internet gazeteciliği, gazetecilik mesleğinde anlayış farklılıklarına sebep olmuştur. İnternetin kullanım alanının genişlemesi, birçok farklı alanla ilgili bilgi verici internet siteleri kurulmuştur. Günümüzde arama motorları, aranacak konu tam olarak yazılmadan bile arama önerisi sunacak şekilde çalışmaktadır. Arama motorları sundukları hizmetin oldukça hızlı olması sayesinde, her gelişmeyi anında takip etmeyi mümkün kılmaktadır. İnternet gazeteciliğini geleneksel gazetecilikten ayıran başlıca özellikleri, detaylara önem vermesi, hızlı olması, haberin geri alınabilmesi ve en önemlisi, gazeteciye ve okuyucuya özgürlük tanınmasıdır. Günümüzde haberler, televizyondan önce sosyal medyada ya da elektronik gazetelerde yer almaktadır. Gün içerisinde gerçekleşen bir olay anında internete düşerken, basılı gazetelerde ise ancak ertesi gün baskısında yayımlanabilmektedir. Bu durum, geleneksel gazeteciliğin internet gazeteciliği karşısında neden zayıf kaldığını açıklamaktadır. Geleneksel gazeteciliğin internet gazeteciliği karşısında daha az tercih edilmesine neden olan faktörler şu şekilde toparlanabilir:

- Okuyucunun habere 7 gün 24 saat istediği zaman ulaşabilmesi,
- Haberin görsel ve ses efektleriyle desteklenmesi,
- Haberin topluma ulaşım hızının çok hızlı olması ve haberle ilgili güncel gelişmelerin anında aktarılması,
- Geleneksel medya araçlarında yer almayan haberlerin elektronik ortamda izleyiciye sunulması,
- Okuyucunun yorum yaparak ya da vatandaş gazeteciliği kanalıyla haber süresine dahil olması,
- Bulut depolama sistemleri ile arşivde yer alan haberlere her zaman ulaşma imkanı sağlaması.

Görüldüğü gibi, internet gazeteciliği ile medya sektöründe haber yapım ve dağıtım süreçlerinin baştan sona değişim ve dönüşüme uğraması hem okuyucu hem de gazeteci için kolaylıklar sunmaktadır. Ancak, özellikle Türk medyasında, birtakım olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir:

- Okuyucuların internet gazeteciliğini tercih etmesi, basılı medya araçlarının satışını önemli ölçüde düşürerek gazetelerin gelirlerinde düşüşe sebep olmuştur.
- İnternet kanalıyla oluşturulan haber içerikleri, editör kontrolünden geçmediği için, kimi zaman kaynağı ve doğruluğu teyit edilemeyen ve basılı gazetede aslında yer alamayacak haberler, anında internet sitesinde yayımlanma imkanı bulmaktadır.

Gazetecilik Sektörünün Geleceğine Yönelik Genel Değerlendirme Birol Akgül Zeynep Ayer

- Sürece uyum sağlayamayan köşe yazarları, internet üzerinde yayımlanan bir sözü ya da yabancı bir gazetenin web sitesinde yayımlanan haberleri çevirip yorumlayarak kendi ürünüymüş gibi yayımlamakta, ancak haberin asıl sahibini öğrenmek internet sayesinde çok kolay olduğu için, güç duruma düşmektedir.

4) Gazetecilik Sektörünün Geleceğine Yönelik Değerlendirme ve Öngörüler

Dünya genelinde internetin kullanım alanları ve kullanıcı sayısı sürekli artmaktadır. İnternetin medya sektörünün dijitalleşmesine ve medya araçlarının elektronik ortamda kullanılmasına olanak sağlamıştır. Yakın zamanda Dördüncü Sanayi Devrimi'nin getireceği teknolojilerin etkisiyle, gazetecilik sektöründe yeni gazetecilik türlerinin ortaya çıkacağı söylenebilir.

Doğrulama platformlarına dayalı bir sistem olarak kurulması beklenen platform gazeteciliği, haberin objektif ve tarafsız olarak yayımlanmasını ilke edinecektir. İnternet sayesinde veriye ulaşmak kolaylaşmış, ancak oluşan büyük veri yığınları arasından haber için kaynak olabilecek ve doğruluğu teyit edilmiş veriye ihtiyaç duyulacaktır. Doğrulama platformları, internet üzerinden topluma ulaşan, doğruluğu ve kaynağı teyit edilmeyen bilgilerin filtrelenmesi ve ayıklanması için çalışmaktadır. Türkiye’ de hizmet veren bir doğrulama platformu olan teyit.org (Teyit), “birincil haber kaynağı olarak interneti kullanan yurttaşların ve sivil toplum örgütlerinin çevrimiçi platformlarda doğru bilgiye ulaşmasını sağlamayı, eleştirel düşünme alışkanlığını ve doğru bilgiye ulaşma bilincini kazandırmayı” amaçlamaktadır.

Yeni dönemde ortaya çıkması beklenen bir diğer gazetecilik türü “mobil gazetecilik” tir. Mobil gazeteciliğin başlangıç aşamasında, geleneksel gazetecilik anlayışına göre üretilen haber içeriği, olduğu gibi internete kopyalanarak internet gazetesi oluşturulmaktaydı. Devamında radyo, televizyon ve gazetede verilmeyen haberler, internet gazetesi aracılığıyla okuyucuya ulaştırılmaya başlanmıştır. Günümüzde mobil gazeteciliğin geldiği nokta, bir gazetenin internet sitesine girerek haber okumanın çok ötesindedir. Yakın gelecekte, günlük hayatın bir parçası olan nesnelere, insanlar için haber kaynağı olacak şekilde tasarlanabilecektir. Habere ulaşmak için akıllı telefon ve tablet gibi mobil cihazların ötesinde, kişisel eşyaların da haber kaynağı olarak kullanılması mümkün olacaktır. Medya Analisti Clay Shirky “The Last Call (Son Çağrı)” isimli yazısında, 1990’lardan itibaren doğan dijital yerli kuşağın kağıttan gazete okuma gibi bir alışkanlığı olmadığı gibi eski okuyucuların bile bir gün öncesinin bayat kağıt mecrasını kaderine terk edip taze, heyecanlı ve etkileşimli olan internet ve hatta ondan da daha ağırlıklı biçimde mobil mecraya doğru kaydığının altını çizmekte ve geleneksel gazetecilere işlerini kaybettikleri zaman işsiz kalmamaları için 3 temel unsuru şimdiden öğrenmeye başlamalarının kendilerinin yararına olacağını ifade etmektedir: Veri analizi, sosyal medya ve (Eski gazetecilikteki uzmanlaşmanın aksine) bir çok yetkinliği bir arada yapabilme becerisi (Shirky, 2014).

İnternet gazeteciliğinin gelişimine paralel olarak ortaya çıkması beklenen bir diğer gazetecilik türü, üç boyutlu gazeteciliktir. İngiltere’nin en çok bilinen tabloid gazetelerinden biri olan The Sun gazetesi, üç boyutlu gazetecilik alanında ilk örnek olma özelliğini taşımaktadır. Üç boyutlu gazetecilik alanında ilklerden olan The Sun, haberlere ek olarak reklamları da üç boyutlu olarak gösterebilmektedir. Gazeteyle birlikte alınabilen üç boyutlu gözlükler ile, haber ve reklamlar üç boyutlu olarak izlenebilmektedir.

Robotik gazetecilik, yeni gazetecilik türlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Robotik gazetecilik, esasen geleceğin gazeteciliği olarak yorumlanabilir. Gazeteciliğe yönelik yapay zeka geliştirilmesi, robotik gazeteciliği doğurmaktadır. Bu türde, fiziksel olarak robotların haber yapması ve sunması mümkün olacaktır. Ayrıca sanal ortamdan haber değeri taşıyan verilerin yapay zeka tarafından ayıklanıp işlenmesiyle de robotik gazetecilik yapılabilecektir. Google’ın desteklediği bir proje olan “The Digital News Initiative” ile, gazeteciliğe yönelik tasarlanan yapay zekanın büyük veri kanalıyla veri toplaması ve haber üretmesi planlanmaktadır (Wikipedia). Robotik gazeteciliğin ilerleyen dönemde, kişinin ilgi alanlarını analiz ederek kişiye özel gazete oluşturabileceği öngörülmektedir.

Sonuç

Günümüzde internet, haberi okuyucuya ulaştırma işlevinin yanında, haberin yeniden üretildiği bir mecra konumuna gelmiştir. İnternet gazeteciliği ile, medya sektöründe değişim ve dönüşüm sürecinin ilk adımı atılmıştır. İnternet, topluma daha tarafsız, daha doğru ve farklı haberlerin daha hızlı yoldan ulaştırılmasına olanak tanımaktadır. Elektronik medya araçlarının herkesin kullanımına açık olması ve her kesime hitap etmesi, kullanıcı sayısını ve etki gücünü arttırmıştır. Vatandaşı haber yapma sürecine dahil eden internet gazeteciliği ile gazetecilik, temel seviyede olsa bile, herkes tarafından yapılabilir bir meslek haline gelmiştir.

İnternet teknolojisi günümüzde küresel çapta benimsenmiş; yalnızca medya alanında değil, ekonominin farklı alanlarında kullanılmaya başlanmıştır. İnternet gazeteciliği, olumlu ve olumsuz yönlerini bir arada bulundurmakla birlikte, geleneksel gazetecilik karşısında öne geçmiş durumdadır. Bilginin çabuk ulaşılan ve çabuk tüketilen bir kavram olması, haberlerin de ömrünü kısaltmaktadır. Artık basılı gazeteler, haberlerin anlık takip edilmesinde yetersiz kalmış, dolayısıyla bu alandaki üstünlüğünü radyo ve televizyona, ağırlıklı olarak internete kaptırmıştır. Günümüzde evlerde eskisi kadar basılı gazete okunmadığı, gazete tirajlarının düştüğü ve insanların gündemi telefon ve bilgisayarlarından takip ettiği bilinmektedir. Yani teknolojinin gelişmesi, insanların yaşam tarzlarını, buna bağlı olarak da ekonomik olarak gazetenin geri planda kalmasına sebep olmaktadır. Basılı gazetelerin üretiminin tamamen durması henüz beklenen bir gelişme olmamakla birlikte, eski üstünlüklerini kaybettikleri açıktır. Yapay zeka odaklı gazetecilik tam olarak uygulamaya geçene dek, basılı gazeteler, geçirdikleri yoğun editör denetiminden dolayı, doğru haber kaynağı olma avantajlarını bir süre daha koruyacaktır. Sonuç olarak, teknolojinin gelişmesi ve internetin medyada kullanımının artması, medyanın sektörel anlamda dijitalleşmesini zorunlu kılmaktadır.

Gazetecilik Sektörünün Geleceğine Yönelik Genel Değerlendirme
Birol Akgül Zeynep Ayer

Kaynakça

- Akbulut, U. (2018). “Gazete: İlk Örneğini M.Ö. 131’de Romalılar Çıkardı” <http://www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2018/04/GAZETE-%C4%B0LK-%C3%96RNE%C4%9E%C4%B0N%C4%B0-M-%C3%96-131-DE-ROMALILAR-%C3%87IKARDI-26-MART-2018.pdf> Erişim Tarihi: 18.07.2019
- Benek, M. K., (2016). “Osmanlı'da Basının Doğuşu ve II. Meşrutiyete Kadarki Gelişimi”. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(6-7), s. 27-39. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/266304> Erişim Tarihi: 14.07.2019
- Önal, İ. (2008). “Türkiye’de Gazetecilerin Bilgi Gereksinimlerinin ve Arama Davranışlarının Değerlendirilmesi”. *Bilgi Dünyası Dergisi*, 9(2), s. 286-314. <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/Gazetecilerin%20bilgi%20gereksinimi.pdf> Erişim Tarihi: 05.08.2019
- Özer, Ö. (2013). “*Medya Ekonomisi ve İşletmeciliği*”. Basın İşletmeciliği. Erdal Dağtaş. (der.) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Teyit. “Nedir?”. <https://teyit.org/nedir/> Erişim Tarihi: 03.10.2017
- Shirky, C. (2014). “The Last Call”, <https://medium.com/@cshirky/last-call-c682f6471c70>, Erişim Tarihi: 28.09.2017
- Wikipedia. “Digital News Initiative”. https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_News_Initiative Erişim Tarihi: 01.08.2019

Ortaöğretim Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları'nın Arka Planı ve Proje Okul Uygulamaları

Hakan Cırıt

hakanc26@gmail.com

Rifat Günday

Orcid:0000-0003-3438-093

gundayrifat@gmail.com

Öz

Türk Eğitim Sisteminde, Tanzimattan günümüze kadar Ortaöğretimde okul modelleri Türkiye'nin ihtiyaçları ve elbette Batıdaki gelişmeler de dikkate alınarak geliştirilerek süregelmektedir. İdadiler, Sultaniler sonra Cumhuriyet döneminde Lise adını alarak sürdürülmektedir. Cumhuriyet döneminde Ortaöğretim'i de içine alan Türk Eğitim sisteminde köklü değişiklikler yapılmıştır. Türkiye'de halen mevcut Ortaöğretim Fen Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri ve Anadolu Liseleri, Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri olarak akademik ayrıca Mesleki Eğitim ve İmam Hatip Liseleri de Genel Ortaöğretim sisteminde yer almaktadır. Ortaöğretim sisteminde yapılan çalışmalar ve arayışlar neticesinde mevcut okul türlerinden tarihi misyonu olan ve belli özelliklere sahip okullardan tesbit edilen Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları'nın uygulamaları 2014-2015 Eğitim ve Öğretim yılında başlatılmıştır. Ardından MEB Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği; 01.09.2016 tarih ve 29818 sayılı Resmi gazete' de yayınlanarak mevzuat yönünden işlem tamamlanmıştır. Uygulamayla birlikte; Personel değişimi, Ortak proje uygulamaları ve diğer uygulamalar hayata geçirilmiştir. Proje Okul Uygulamalarının Eğitim Tarihimiz geçmişinde Maarif Kolejleri'nin kuruluş amaçları ve çalışmalarından hareket edildiği bir başka ifadeyle de Proje okullarının kuruluş dayanağının Maarif Kolejleri olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada, 2023 Eğitim Vizyonu Temalarında bulunan Ortaöğretim sisteminde okul türü olarak yer almayan ancak bu başlığın altında faaliyetlerini sürdüreceği anlaşılan/öğrenilen Proje Okullarının arka planındaki amaç irdelenecek ve proje okul uygulamaları örneklenecektir.

Anahtar kelimeler: Ortaöğretim Proje Okulları, Maarif Kolejlerinden Proje Okullarına

The Background and Project School Applications of Secondary Educational Institutions Applying A Specific Program and Project Based Curriculum

Abstract

Among the Regulations and models that were applied in Turkish Education system, there has always been some persistent pursuits which includes some applications consisting national elements. Beyond any doubt, arising from needs, these pursuits have proposed a remedy and offered solution models to the existing structure. Some similarities are observed with the aims of Project Schools that are subject to this research and Maarif Colleges which were established as secondary education. In 2014- 2015 education year, 58 schools in secondary education were defined as “Educational Institutions Applying a specific Program and Project Based Curriculum” and teaching and learning practises has started. Project schools have been chosen among Science and Social Sciences High Schools and Anatolian High Schools. Commissioned in 1955, Maarif Colleges were six schools and afterwards their statuses were transformed into “Anatolian High Schools”.

In this research, the a specific school structure, beginning from Maarif Colleges, continuing existence as Anatolian High schools and from 2014 defined as Project schools and their practices were elaborated.

Key Words: Project Schools, Educational Institutions Applying a Specific Program and Project Based Curriculum, From Maarif Colleges to Project Schools

Ortaöğretim Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları'nın Arka Planı ve Proje Okul Uygulamaları

Giriş

Proje Okul Uygulamaları eğitim dünyamızda daha çok öğretmen atamaları olarak tartışıldığından sistem ve proje okullarının model oluşu üzerinde çok fazla durulamamıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde ortaöğretimi de kapsayan eğitim sistemimizde köklü reformlar yapılmıştır. "Lise" olarak adlandırılan ortaöğretim kurumlarının sayısının artırılmasıyla birlikte nitelikli yabancı dil eğitimine ağırlık veren okul modeli arayışları neticesinde Maarif Kolejlerinin açılmasına karar verilmiştir. 1955 yılında açılan altı Maarif Kolejinin eğitim-öğretim uygulamaları model olarak değerlendirilmiştir. 1975 yılında Maarif Kolejlerinin Anadolu Liselerine dönüştürülmesiyle yirmi beş olan Anadolu Lisesi sayısı bugün binlerle tanımlanmaktadır. Ortaöğretim okullarının neredeyse tamamına yakınına oluşturan Anadolu Liseleri geçmişinde 1975 yılında kapatılan Maarif Kolejlerine dayanmaktadır. Cumhuriyet döneminde okulların planlama ve düzenleme çalışmalarında Ortaöğretim sisteminde önceki dönem uygulama örnekleri ve mevcut koşullar çerçevesinde 3 ana konuda gelişme ve özgün uygulama görülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti olarak Türk Milli Eğitim Sisteminin oluşturulmasına odaklanmışken, ikinci ana yapı olarak da Öğretmen Yetiştirme ve Köy Enstitüleri üzerinde durulmuştur. Konumuz itibarıyla burada Proje Okullarına dayanak oluşturan Kolejlerin Türk Eğitim Sistemine girişi Ortaöğretim sistemindeki arayışların

Ortaöğretim Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları'nın Arka Planı ve Proje Okul Uygulamaları H. Cirit, R. Günday

sonucunda ihtiyaçtan ortaya çıkmış olduğu göz önüne alındığından, Maarif Kolejlerinin Anadolu Liselerine dönüştürülmesi ve Ortaöğretimde (tanınmış tarihi geçmişi olan Liselere ek olarak belirlenenler) Proje Okul uygulamasına geçiş süreci açıklanarak Proje Okullarının birlikte uyguladıkları proje uygulamaları örneklenecektir.

Maarif Kolejlerinin yerine sisteme dahil olan Anadolu Liselerinden başka, ayrıca başka okul türleri de ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet döneminde benzer şekilde yeni model arayışlarının nihayetinde günümüzde ortaya çıkan Proje Okul uygulamalarının, geçmişteki Maarif Kolejlerindeki uygulamalarla örtüştüğü (günün teknolojisine göre) ve Maarif Kolejlerinin kaynak alındığı her iki modelin kuruluş amaçlarında görülebilmektedir.

1.1. MAARİF KOLEJLERİNİN KURULUŞ AMAÇLARI VE UYGULAMALARI

20. yüzyılda büyük ve sanayileşmiş devletler; eğitime farklı bir işlev kazandırarak insan yetiştirmenin dünya hakimiyetini pekiştirmeyi/kalıcı hale getirmeyi (Ekonomik-Siyasi ve Askeri alanlarda) sağlamaya yönelik özellikler kazandırmaya gayret etmişlerdir. Kendi güçlerini ve kültürlerini diğer ülkelerin üzerinde artırması yönünde belirleyicilik rolü vermişlerdir. Sanayinin ihtiyaçları, teknolojinin gelişmesi, uluslararası ticaret ve yeni sömürgecilik anlayışı hep iyi bir eğitim almış ve yabancı dil bilen teknolojik insan sayısını artırmayı gerektiriyordu.

Türkiye ise uluslararası yoğun rekabet döneminde sanayileşemediği gibi, uluslararası ticareti anlayıp yürütebilen girişimcileri yoktu. Ancak başta askeri amaçla da olsa o günkü teknoloji ve anlayışa uygun okullar açılmıştı (Mühendishane-i Hümayun sonra da Harp Okulları). Özellikle II. Abdülhamit döneminde, her vilayete İdadi ve Meslek mektepleri açılmıştı (2.Abdülhamid ,Eğitim Kronolojisi). Bütün bunlar özellikle şehirlerde yaşayan eşrafın çocuklarını yabancı dil ve ileri fen öğretiminde yetiştirme isteklerini yerine getirmiyordu. Bütün bu olumsuz şartlara rağmen çok üst düzey eğitim veren Galatasaray Sultanisi 'nin ise kontenjanı sınırlı olup sadece İstanbul'da vardı. Bu yüzden bazı aileler çocuklarının üst düzey eğitim alması için yabancı kolej veya azınlık okullarına gönderiyorlardı (DEMİREL, Fatih; 2012). "İki arada – Bir derede" kalan. Ailelerin çocukları yabancı veya azınlık okullarına gittiklerinde milli maneviyattan uzak ve yabancı kültürde yetişmiş oluyordu. Çünkü bu okullarda Din derslerinde İslam yerine, gayrimüslimlik vardı. Bu konunun vahameti Amasya'dan saraya gönderilen bir rapordan anlaşılmaktadır (1898). Anadolu Genel Müfettişi Şakir Paşa tarafından gönderilen bu raporda, "Müslüman Türk ailelerin çocuklarını yabancı özel okullara iyi bir öğretim aldirmek üzere gönderdiklerini açıklayarak Protestan okulları ile diğer yabancı okulların zararlı etkisinin azaltılması için Anadolu'da Türk Sanat Okulları açılmasını önermektedir (AKYÜZ, Y. ; 2001-Mutlakiyet Dönemi).

Türk Eğitim Sisteminde Ortaöğretim Okulları olarak tanımlanan "Lise"ler 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde "İdadi" ve "Sultani" olarak (33-50 maddelerinde) tanımlanarak dahil oldular (1869) (Özalp, Raşit; 1977). Bu nizamnameyle açılan tek Sultani Galatasaray Sultanisi olmuş İdadilerin yaygınlaşması ise ancak 2. Abdülhamid döneminde (109 İdadi) mümkün olabilmiştir (2.Abdülhamid, Eğitim Kronolojisi).

Cumhuriyet döneminde Milli Eğitim Politikaları sonucunda; Tevhid-i Tedrisat kanunuyla tüm öğretim birleştirilmesi, Türk Alfabetinin uygulamaya konulması ile İdadi ve Sultaniler "Lise" ye dönüşmüştür (AKYÜZ, Y. ; 2001,Türkiye Cumhuriyeti Dönemi).

Ortaöğretim Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları'nın Arka Planı ve Proje Okul Uygulamaları H. Cirit, R. Günday

Cumhuriyetle birlikte Ankara'nın başkent oluşuyla (1923), Ankara'ya taşınan memur/ bürokratlar İstanbul'un ortamını, İstanbul okullarını ve özellikle de Galatasaray Lisesini arar hale gelmişlerdi. Bir dönem nitelikli okul açığındaki boşluk Gazi Lisesiyle doldurulmaya çalışılmıştır. 1934-1935 öğretim yılından itibaren Gazi Lisesine iki yabancı hoca getirilerek bu okulda hem fen bilimlerine hem de yabancı dile ağırlık verilmiştir. Gazi Lisesinin Ortaokul kısmına talebin çok artması, okulun Lise kısmında gelişme sağlanmasını ötelemiştir.

Demokrat Parti Dönemi'nde (II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle uluslararası ilişkilerin ve ticaretin canlanması, Marshall Doktrini'nin uygulanması (1949-1951)) ortaöğretimin niteliğinin artırılması amacıyla çalışmalar yapılmış, yabancı uzmanlar çağrılarak görüşler alınmıştır. Ellsworth Tompkins, lise öğretimimizin "elit" birey yetiştirdiğini belirtmiştir. Prof. Orhan Türkan ise Galatasaray Lisesinin yaygınlaştırılmasını ve Batı mantığıyla öğretimi önermiştir (Yıldırım, G. ; 2012). Dönemin halef-selef Milli Eğitim Bakanları Tevfik İleri ve Celal Yardımcı Demokrat Parti Hükümetleri'nin eğitim politikalarının belirleyicileri olarak, yabancı dille öğretim yapan, fen bilimleri ağırlıklı, girişimcilik ihtiyacını karşılayabilecek, gençlere fırsat eşitliği sunabilecek milli bir okul arayışını dile getirerek savunmuşlardır.

Henüz adı konmamış yeni tür okulla ilgili olarak da meclis komisyonlarında; okutulacak derslerin programından, yurt dışından gelecek öğretmenlerin maaşlarına, öğretmenlerin hayat şartlarına ve en çok da okulların hangi şehirlerde açılacağına dair konular hararetle tartışılmıştır. Hatta bazı vekiller bu okullar yerine üniversite açılabileceğini savunmuştur. Celal Yardımcı "... Bu liselerin programı nasıl olacaktır, dediler. Arkadaşlar; bu okullarda, öğretim dili Türkçedir. Aynı zamanda bu okullar Türk irfanı, harsı, geleneği ve varlığıdır. Bunun yanında dünya kültüründen çocuklarımızın paylarını almalarını sağlayarak kuvvetli bir dil öğretimi çabası içindeyiz..." Böylelikle Maarif Koleji modeli, eleştirilerle birlikte 4 okul (İstanbul, İzmir, Eskişehir ve Konya) olarak komisyondan geçmiştir (GÜNEŞ, B. ; 2009). Ancak çok tartışılmasına rağmen Bütçe tasarısı TBMM' den geçemedi. Dolayısıyla adı konmamış okullar açılmadı.

Büyük bir halk desteğiyle iktidara gelen DP bu kadar tartışmaya rağmen söyleminin tersine bu okulları niçin açmaya gayret etmişti? Bunun cevabını Naci Akın'ın anlatımıyla Halil Akıncı'nın anılarında buluyoruz. Demokrat Parti iktidara gelince Adnan Menderes başbakan olunca Kızılçullu-Amerikan Koleji mezunu bir grup Egeli - Halil Akıncı'nın babasıyla Menderes'in ziyaretine giderler (Menderes de Kızılçullu Amerikan Koleji mezunuydu). Heyet, yabancı okullardaki gayri milli eğitimlerden şikâyetçi olur. Başbakan Adnan Menderes heyeti dinledikten sonra, aynı kanaatleri paylaştığını belirterek, projelerini anlatır. Ancak bu projelerin hayata geçirilmesinin devletin kıt kaynakları ile zaman alacağını söyler. Heyetten bu okulların temellerinin sivil inisiyatifle atılmasını ister. Kendisinin de eğitim ve öğretim elemanı yönünden Maarifin tüm imkânlarını seferber edeceğini belirtir (USMAN, E. ; 2009).

Daha sonra 1955 Bütçe Kanunu'yla Samsun ve Diyarbakır da eklenerek okulların sayısı altıya çıkarılmıştır. Maarif kolejleri ayrıca kalkınma planlarında da yer almıştır. Netice olarak MEB; İstanbul, İzmir, Eskişehir, Diyarbakır, Konya ve Samsun'da İngilizce öğretim yapan, yatılı ve erkek öğrencili "Maarif Koleji" adı altında okulların açılmasını 23 Şubat 1955 tarihli oturumunda onaylamıştır (TBMM 10. Dönem Maarif Vekaleti Bütçe Kanunu; 1955). Maarif Kolejlerinde yabancı dille yapılan eğitim ve öğretimin amacı: "Öğrencilere bilimsel ve teknolojik gelişmeleri, yabancı dildeki bu tür yayınları izleyebilme, uluslararası toplantı ve tartışmalara ve

Ortaöğretim Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları'nın Arka Planı ve Proje Okul Uygulamaları H. Cirit, R. Günday

yayınlarına katkıda bulunabilme yeteneğini kazandırmaktır. Bu amaca uygun olarak yurtdışından da öğretmenler getirtilerek matematik, mantık, felsefe, biyoloji, fizik ve kimya derslerinin öğretimi yabancı dille, daha çok da İngilizceyle yapılır. Bu amaç için, bir yıl süren İngilizce hazırlık eğitimi verilir. Ortaokul hazırlık dönemi yoğun bir şekilde; yabancı dildeki uygulamalar (konuşma-yazma-okuma-dinleme), pratiklerle, etkili ve hızlı bir şekilde yapılarak yabancı dil öğretiminde başarı yakalanmıştır. (GÜNEŞ, B. ; 2009)

1955-56 eğitim-öğretim yılında İstanbul, İzmir, Eskişehir, Konya ve Samsun'da İngilizce öğretimi yapan "Maarif Koleji" adı altında ama illerin adını taşıyan okullar, daha çok geçici binalarda öğretime başladı. Sadece Diyarbakır Koleji 1956-57 öğretim yılında gecikmeli olarak eğitime başlayabilmiştir. İlerleyen yıllarda "Maarif Koleji"lerine talebin giderek artmasıyla öğrenci sayılarında artışlar görülecek, İngilizce eğitimin en iyi şekilde verildiği saygın eğitim kurumları olacaktır (GÜNDAY, R. ; 2016).

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Maarif Kolejleri, Milli Eğitim Temel Kanunu gereği adını değiştirmek zorunda kalacaktır (yabancı menşeli olan Kolej adıyla okul olamayacağından). Kolejlerin adının ne olacağı konusu, hatırı sayılır ölçüde tartışılmıştır. Ankara'da Kolej müdürlerinin yaptığı toplantıda isim konusu gündeme gelmiştir; Eti, Anadolu ve Selçuklu isimleri arasından "Anadolu" isminde karar kılınmıştır. Karar da Milli Eğitim Bakanlığınca onaylanmıştır (1 Aralık 1975 tarihli 11108 sayılı genelge yazılılarıyla uygulama başlatılmıştır.).

Böylelikle Maarif Kolejleri 1975-1976 öğretim yılından itibaren buldukları illerinin adıyla başlayan "Anadolu Lise" lerine dönüşerek eğitimlerine devam etmişlerdir. Anadolu Liseleri 1977 yılından itibaren merkezi sistem sınavlarıyla öğrenci almaya başlamıştır. Anadolu Liseleri'nin 1997-1998 öğretim yılından itibaren hazırlık bölümleri kapanmıştır, 9. sınıftan itibaren yine merkezi sistemle öğrenci kabulüne başlanmıştır, sayıları giderek artarak sayıları 2512 'ye ulaşmış bulunmaktadır (MEB İstatistik Yayını; 2018).

Kendisi de Maarif koleji mezunu (Eskişehir Maarif Koleji - 1971 mezunu) olan Kültür ve Turizm Bakanı Prof. Dr. Nabi Avcı'nın (61, 62, 63 ve 64. Hükümetlerde Milli Eğitim Bakanı) "Türkiye'nin en orijinal eğitim kurumlarından biri de köy enstitüleridir. Türkiye'nin ikinci orijinal hamlesi Maarif Kolejleridir; daha sonra Anadolu liselerine dönüştürülen, sonra orta kısımlarıyla beraber hazırlık sınıfları da kapatıldığı için bunlar Türkiye'de 6 tane açılmıştır, alternatif olsun diye çocuklar ecebi okullara gitmek zorunda kalmasınlar diye açılmıştır. Türk girişimidir." (23.Mart.2016-Meb.gov.tr) şeklindeki açıklamaları Maarif Kolejlerinin üstlendiği role ışık tutmaktadır.

1.2. PROJE OKULLARI

Eylül 2014'te Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde yapılan değişiklik ile puanlı liselere öğrenci nakline esas taban puan kaldırılmasıyla (13 Eylül 2014'te Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren yönetmelikle değiştirilerek "taban puansız nakil uygulaması" getirilmiştir – Madde 19.) boş kalan kontenjanlara düşük TEOG puanlı öğrencilerin yerleşmesi eğitim dünyasında tartışmalara yol açtı (Örneğin; 480 taban puanı olan EAL'ye boş kontenjandan dolayı 350 puanla öğrenci yerleşti.). 7 Ocak 2015'te MEB alınan kararla 40'ın üzerinde okulu proje okulu ilan ettiğini açıkladı. Kamuoyu bu değişimde düşük puanlı öğrencilerin marka olmuş liselere yerleşmesinden dolayı "proje okul" uygulamasına geçildiğine inanmıştı, ancak konu bu kadar basit değildi.

Ortaöğretim Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları'nın Arka Planı ve Proje Okul Uygulamaları H. Cirit, R. Günday

Proje okullarının arka planı gerçekte neydi. Arka planda yaşanan tartışmalar kamuoyunda gerçekleşen tartışmalardan daha farklıydı kuşkusuz. Arka planda en çok üzerinde durulan, bu okullardan mezun olanların bir bölümünün yurt dışı tercihleriydi. Sürekli sınava odaklı zaten başarı dilimi yüksek öğrenciler çözümü yurtdışı üniversitelerde aramaktaydı. Oysa bu durum Türkiye'nin geleceği için “beyin göçü” yani tehlike sinyali demektir. Benzer durumlar olarak Osmanlı'nın bir dönemlerinde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yurtdışına öğrenci gönderilmiş ancak bir kısmı dönmemiş veya başarıya ulaşılmamıştı. Bu yüzden de Maarif Kolejleri gündeme gelmişti. Ancak bu sefer de Elitlik ve Garibanlık karşı karşıya getirilmişti. Buna göre bu okulların öğretmen ve idareci atamaları doğrudan Bakanlıkça yapılacaktı. Bu sayı daha sonraları Ortaöğretim’de 58’e kadar yükselecek diğer öğretilere bağlı okul sayısı ile birlikte 300’e yaklaşacaktı. Proje Okullarına geçişin esas temelini ise, okul sayısındaki artışa rağmen nitelik elde edilememesine bir alternatif olarak düşünülmüştü.

Önceleri bu nitelik Fen Liselerine atfedilmişken, sonraları bu tür okulların kasabalara kadar artarak yaygınlaşması bu nitelik aramayı da ortadan kaldırmıştı. Yani benzer tartışmalar geçmişte Maarif kolejlerinde tartışılmıştı. Bugün Ortaöğretime bağlı Proje Okul sayısı 54 olarak görülmektedir. (58 olan sayı Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinden bazılarının Mesleki ve Teknik Eğitime devredilmesi sonucunda 54 olmuştur. Proje Okulları ilan edildikten sonra yapılacak planlamaları için iki kez MEB okul Müdürleriyle toplantı yaparak yol haritası belirlenmiştir. Nihayet MEB Özel Program Ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği; yayınlanmasıyla mevzuat ve tanım yönünden işlem tamamlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre; Proje Okullarında “Bilim Kurulları” oluşturularak projelerin bilimsel temelli yürütülmesi sağlanmıştır. MEB personel ve öğretmen eğitimi için her yıl hizmetiçi eğitim planlaması yapmıştır. “Proje Tabanlı Eğitim Çalıştayı” önce Okul Müdürlerine (Konya), daha sonra da; Biyoloji, Fizik, Coğrafya, Kimya, Matematik, Tarih, Felsefe, İngilizce, Türk Dili ve Edebiyatı ve Almanca öğretmenlerinin Okul Zümre Başkanlarına verilmiştir.

1.3. PROJE OKUL UYGULAMALARI

Bilimsel ve Sosyal İşbirliği Protokolleri: Proje Okulları yürürlüğe girmesiyle Proje Okullarının Bilimsel ve Sosyal temelli Protokoller yapmalarının önü açılmıştır (Daha önceleri izne tabiydi). Bu yolla Proje Okullarının projelerinin okul dışına çıkılarak proje uygulamaları topluma yayılması sağlanmıştır. Özellikle de Üniversite Protokolleriyle akademisyen desteği sağlanmış oldu.

Bilim Kampları: MEB koordinesinde Proje Okulları arasında seçilen alan üzerinden yapılan başvuru ve akademisyen destekli atölye çalışmalarının sonucunda yapılacak projenin yarışmasıyla iki aşamalı yapılmaktadır. İlki Samsun’da (Samsun Anadolu Lisesi), ikincisi İstanbul’da (Üsküdar H.Avni Sözen Anadolu Lisesi), 3.cüsü Bursa ‘da (Tofaş Fen Lisesi) yapılmıştır. Ancak bu kez sadece il Temsilcisi Okullar (Nitelikli Okullar da dahil edildi) katılabilmektedir.

Proje Okullarının Merkezi Yarışma Sistemleri dışında yeni proje yarışmaları başlatmaları, Proje Okullarının çevrelere yarar sağlamak amacıyla Sosyal-Sorumluluk projelerine de önem vermeleri: Bütün bu çalışmalar için Proje Okulları önce proje taslağı geliştirmektedir, proje beğeni görünce de yerel kaynaklardan bütçe desteği sağlanarak proje uygulanmaktadır.

Proje okullarının proje çalışmalarını raporlamaları ve öğretim yılı başında projeleri güncellemeleri, çalışmalarını ileri bir standartlara taşınması: Projelerin Bilim Kurullarında görüşülerek bilimsel süzgeçten geçirilmesi

Ortaöğretim Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları'nın Arka Planı ve Proje Okul Uygulamaları H. Cirit, R. Günday

daha teknik ve eğitime destek olacak projeler ortaya çıkarmış ve sonuçlarının analiz edilerek değerlendirilmesine yol açmıştır.

Bunların dışında Merkezi olarak yürütülen projelerin TÜBİTAK ve Erasmus gibi projelerde proje tabanlı çalışmalarda artan becerilerle hem katılım başarısı artmış hem de nitelikli projeler ortaya çıkmıştır.

2. Tartışma Ve Öneriler

Proje Okullarının geleceği ve sürdürülebilirliği konusunda paylaşılan endişeler ve geçmişte “Maarif Kolejleri”nin burada örnek olarak sunduğumuz gibi akamete uğraması gibi durumla karşılaşılabilmek olası çalıştaylarda ve çeşitli toplantılarda tartışılmıştır. Maarif Kolejlerinin yürürlükte olduğu 1955-1975 dönemlerinde sınav odaklı çalışmaların günümüz kadar yoğun olmadığı dönemdir fakat o dönemde Maarif Kolejlerinin Lise 3 sınıfı (Lise son sınıf) derslerine baktığımızda (Tablo 1), öğrencilerin çalışmalarına kolaylık olsun diye iki ders hariç yazılı sınav yerine sözlü sınav uygulanması bize müfredat konusunda iyi bir fikir vermektedir.

TABLO 1: 1961-1962 ÖĞRETİM YILI ESKİŞEHİR MAARİF KOLEJİ SON SINIFINDA OKUTULAN DERSLER

Lise-3 dersleri (YAZILI BÖLÜMÜ)	Lise -2 dersleri (SÖZLÜ BÖLÜMÜ)
TÜRKÇE-KOMPOZİSYON	Türk Dili ve Edebiyatı
MATEMATİK(CEBİR-GEOMETRİ)	Cebir
FİZİK	Geometri
TABİAT BİLGİSİ	Astronomi
	Felsefe
	Tarih
	Coğrafya
	Jeoloji
	Fizik
	Kimya
	İngilizce
	Beden Eğitimi
	Resim-Sanat Tarihi
	Müzik
	Almanca
	Askerlik
	İngilizce-Kompozisyon

Milli bir proje olarak tanımlanan Maarif Kolejleri, Öğretmen Okulları ve ancak bunlar kadar kapsamlı olmasa da “Milo Okulları” Eğitim tarihimiz içinde yer bulabilmeleri göz önüne alındığında yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü Proje Okulları zaten markalaşmış okullar olup LGS başarısı, %3 dilim ve daha üst dilimlerde öğrenci almaktadır, dolayısıyla velilerin akademik başarı beklentisi hayli yüksek olmaktadır. Buraya gelen öğrenciler hem proje ve etkinliklerde çalışmaları, hem de akademik başarıya odaklanmaları beklenmektedir. Bu iki ve birbirinden farklı sistemlerde öğrencilerin yöneltilmesi için en azından Proje Okullarına has esnek müfredat konusu üzerinde durulmaya ihtiyaç vardır.

Ortaöğretim Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları'nın Arka Planı ve Proje Okul Uygulamaları H. Cirit, R. Günday

Geçmişte Maarif Kolejlerinin son sınıfında Üniversitelere hazırlık amacıyla esnek program uygulandığı örnekteki gibi (sadece 5 dersten Yazılı yapıp diğerlerinden sözlü yapılmaktaydı) alt sınıflarda öğrenciler özgün projelerle ivme yakalarken, son sınıfa gelindiğinde örnekteki gibi esnek program uygulanması “Tür” kapsamı içinde değerlendirilmelidir.

Proje Okul uygulamasının kurumsal yapıyla geliştirilerek sürdürülebilmesi için, Proje Okullarının “Tür” e dönüştürülmesini önermekteyiz.

Kaynakça

Ortaöğretim Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları'nın Arka Planı ve Proje Okul Uygulamaları H. Cirit, R. Günday

- AKYÜZ , Y., (2001). Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi, İstanbul.
- AVCI , Nabi (23 Mart 2016) ,4+4+4 Eğitim Sistemi Açıklamaları.
<http://meb.gov.tr/444-egitim-sisteminden-geri-donus>
- Bütçe Kanunu, (1955). TBMM 10. Dönem, 5.Cilt, Maarif Vekaleti ve diğer bütçe kanunları.
- DEMİREL, F. (Aralık/2012). II. Meşrutiyetten Sonra Osmanlı'da Orta Öğretim: Sultaniler. Tarih ve İnceleme Dergisi, 27 (2).
- GÜNDAY,Rifat (3 Temmuz 2016). Maarif Kolejleri. <http://rifatgunday.blogspot.com/2016/07/egitim-1-maarif-kolejleri.html>
- Gündüz, M.,https://www.academia.edu/9310108/Maarif-i_Umumiye_Nizamnamesi_1869_Sadele%C5%9Ftirilmi%C5%9F_
- GÜNEŞ , B., (2009). 1945-1980 Arası Türkiye'de İngilizce Eğitimi. S.Demirel Ü, Isparta.
- MEB, (2018). İstatistik Yayını.
- MEB, Genelge: 01.12.1975 gün ve 11459 sayı.
- Özalp, R., Ataunal, A. (1977). Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı Birinci Basılış, Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- [yok/haber/10707/tr%2024Mart%202017](http://yok.haber/10707/tr%2024Mart%202017)
- Resmi Gazete, 01.09.2016 tarih ve 29818 sayı MEB Özel Program Ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği.
- Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi (Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. Kadir Kasalak).
- Sultan II. Abdülhamid Uygulama ve Araştırma Merkezi , Eğitim Kronolojisi
<http://sultanabdulhamid.yildiz.edu.tr/ii-abdulhamid/egitim-kronolojisi/>
- USMAN , E. (30.08.2009). Tarihe Işık Tutuyoruz: BAL' ı Menderes Kurdu. Yeni Asır Gazetesi.
- YILDIRAN, G. (2012). Cumhuriyet Döneminde Eğitim ve Eğitim Kurumları, Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Dergisi, 29 (2).
- Dipnot : V. Turkcess Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.
Bildiri No/Abstract ID : BT345